

**ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ**

**Επαγγελματικός προσανατολισμός και επιρροή από το
οικογενειακό περιβάλλον (κριτήρια καλής και κακής δουλειάς
με βάση την τάξη, το φύλο και την φυλή)**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ευαγγελία Μπήτου

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:

Ι. Ψημμένος, Αναπληρωτής καθηγητής, Επιβλέπων

Μ. Στρατηγάκη, Επίκουρη καθηγήτρια Παντείου Παν/μίου

Κ. Λελεδάκης, Επίκουρος καθηγητής Παντείου Παν/μίου

ΑΘΗΝΑ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2013

Copyright © Ευαγγελία Μπήτου, 2013.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ΜΕΡΟΣ 1.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Εισαγωγή:.....	6
Το πρόβλημα.....	8
1.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις εργασιακού προσανατολισμού.....	9
1.2 Αναπτυξιακές θεωρίες.....	14
1.2.1 Η επίδραση της οικογένειας στον εργασιακό προσανατολισμό των παιδιών με βάση την τάξη.....	24
1.2.2 Η επιρροή της οικογένειας στην εργασιακή κατεύθυνση του φύλου με βάση την τάξη.....	31
1.2.3 Εργασιακές ενασχολήσεις αλλοεθνών οικογενειών.....	43
1.3 Δομικές προσεγγίσεις.....	45
1.3.1 Απόψεις για καλή και κακή εργασία.....	46
1.3.2 Δομικές θεωρίες.....	49
1.3.2.1 Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις τάξης και οικογενειακού θεσμού.....	49
1.3.2.2 Κοινωνιολογική προσέγγιση φύλου.....	59
1.3.2.3 Εννοιολογικές προσεγγίσεις και εργασιακές τοποθετήσεις αλλοεθνών.....	63
ΜΕΡΟΣ 2.....	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Μεθοδολογία έρευνας.....	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ανάλυση στοιχείων.....	70
3.1 Εργατική τάξη.....	70
3.1.1 Πίνακας 1 Δημογραφικά και κοινωνικά στοιχεία εργατικής τάξης.....	70
3.1.2 Εκπαίδευση γονέων και παιδιών.....	72
3.1.3 Εργασία γονέων και παιδιών.....	73
3.1.4 Καθημερινός βίος γονέων.....	76
3.1.5 Οικογενειακή ζωή/ρόλοι γονέων.....	80
3.1.6 Καταγωγή, ρόλοι και πρότυπα στην οικογένεια.....	81
3.2 Μεσαία τάξη.....	84
3.2.1 Πίνακας 2 Δημογραφικά και κοινωνικά στοιχεία μεσαίας τάξης.....	84

3.2.2 Εκπαίδευση γονέων και παιδιών.....	86
3.2.3 Εργασία γονέων και παιδιών.....	88
3.2.4 Καθημερινός βίος γονέων.....	92
3.2.5 Οικογενειακή ζωή/ρόλοι.....	95
3.2.6 Καταγωγή, ρόλοι και πρότυπα στην οικογένεια.....	96
Σύγκριση οικογενειακών αξιών εργατικής και μεσαίας τάξης.....	99
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Συμπέρασμα.....	105
Πηγές-Βιβλιογραφία.....	109
Παράρτημα.....	113
Abstract.....	117

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η διαμόρφωση προτύπων και αξιών σε μία οικογένεια αποτελεί σημαντικό παράγοντα προσανατολισμού των παιδιών σε διάφορα επαγγέλματα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον εμφανίζουν οι διαφορές, που ενδεχομένως μπορεί να επικρατούν, ανάμεσα στις οικογένειες της εργατικής, μεσαίας τάξης, καθώς και των αλλοεθνών οικογενειών, σχετικά με την εργασιακή κατεύθυνση των παιδιών (αγόρι-κορίτσι). Ακόμα, αξιοσημείωτες θεωρούνται οι διαφορές που υπάρχουν και αναπτύσσονται, στο ζήτημα των κριτηρίων της ποιότητας της εργασίας των παιδιών τους (αγόρι-κορίτσι), τόσο ανάμεσα στις οικογένειες των εργατικών, μεσαίων τάξεων, όσο και των αλλοεθνών οικογενειών.

Η παρούσα μελέτη, αρχικά σε θεωρητικό επίπεδο, εξετάζει τις διαφορετικές αξίες και πρότυπα που καλλιεργούν και μεταβιβάζουν οι γονείς από τις δύο τάξεις και των αλλοεθνών οικογενειών στα παιδιά τους, τα οποία, κατευθύνουν τα παιδιά σε διαφορετικές θέσεις εργασίας ανάλογα με την τάξη, το φύλο και την φυλή. Επίσης, διερευνά τα κριτήρια, σχετικά με την ποιότητα της εργασίας, ανάμεσα στις τάξεις που μας ενδιαφέρουν, το φύλο και την φυλή των παιδιών.

Σε εμπειρικό επίπεδο, η μελέτη βασίστηκε σε ημιδομημένο ερωτηματολόγιο με χρήση οδηγού συνέντευξης. Οι ερωτήσεις υποβλήθηκαν σε γονείς των οικογενειών από τις τάξεις που μας ενδιαφέρουν, και ακολούθησε ανάλυση δεδομένων και στην συνέχεια, πραγματοποιήθηκε σύγκριση στοιχείων των δύο τάξεων προκειμένου να διαπιστωθούν τυχόν διαφορές.

Τα ευρήματα της ερευνητικής διαδικασίας, παρουσιάζουν διαφορετική εικόνα σε σχέση με τα θεωρητικά δεδομένα, όσον αφορά τον επαγγελματικό προσανατολισμό των παιδιών της εργατικής και της μεσαίας τάξης αλλά και των κριτηρίων της ποιότητας της εργασίας. Οι γονείς, και από τις δύο τάξεις, από τα στοιχεία που καταφέραμε να αντλήσουμε, φαίνεται να μεταδίδουν στα παιδιά τους πανομοιότυπες αξίες σχετικά με την εργασιακή κατεύθυνση, αλλά και τον τρόπο αντιμετώπισης της εργασίας γενικότερα.

Λέξεις κλειδιά: επαγγελματικός προσανατολισμός, κριτήρια ποιότητας εργασίας, εργατική και μεσαία τάξη, φύλο και φυλή παιδιών.

ΜΕΡΟΣ 1

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Εισαγωγή

Το αντικείμενο της εργασίας μας πραγματεύεται τις οικογενειακές αξίες και πρότυπα που ωθούν τα παιδιά (αγόρι-κορίτσι) της εργατικής, μεσαίας τάξης, αλλά και αλλοεθνών οικογενειών στην επιλογή εργασιών. Επίσης, επιδιώκουμε να διερευνήσουμε τα κριτήρια της ποιότητας της εργασίας ανάλογα με την τάξη, το φύλο, και την φυλή των παιδιών.

Στόχος της παρούσης έρευνας αποτελεί η μελέτη και ανάλυση των χαρακτηριστικών (αξίες, αντιλήψεις, μορφωτικό επίπεδο, επάγγελμα, κοινωνικά δίκτυα, δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, γενικότερη κουλτούρα) των οικογενειών από την εργατική, μεσαία τάξη και τις οικογένειες που φιλοξενούνται στον τόπο διαμονής τους. Μέσα από βιβλιογραφική επισκόπηση θα προσπαθήσουμε να αναζητήσουμε θεωρητικές προσεγγίσεις που εξηγούν τις οικογενειακές αξίες και γενικότερα χαρακτηριστικά γονέων, τα οποία επιβεβαιώνουν τις διαφορετικές επαγγελματικές κατευθύνσεις των παιδιών τους, και ανάλογα με το φύλο τους, ανάμεσα στις οικογένειες που αναφέραμε παραπάνω, καθώς και τα κριτήρια καλής και όχι καλής εργασίας (ανεξάρτητη-εξαρτημένη, περιβάλλον, αποδοχές, διανοητική-χειρωνακτική, ιδιωτική-δημόσια), με βάση την τάξη, το φύλο και την φυλή των παιδιών.

Ενδιαφέρον αποτελεί η διερεύνηση των διαφορετικών αντιλήψεων των γονέων από τις δύο τάξεις στο ζήτημα του επαγγελματικού προσανατολισμού των παιδιών. Ακόμα, επιθυμία μας αποτελεί η ανάδειξη των διαφορών στον εργασιακό προσανατολισμό ανάμεσα στα παιδιά που έχουν διαφορετική προέλευση και των ντόπιων παιδιών.

Στην συνέχεια με εμπειρική διερεύνηση που θα πραγματοποιηθεί σε τυχαίο δείγμα οικογενειών από την εργατική και μεσαία κοινωνική κατηγορία, θα αποπειραθούμε να διαπιστώσουμε την ισχύ της ύπαρξης των διαφορών σχετικά με τις αξίες, αντιλήψεις και τρόπο ζωής γενικότερα, ανάμεσα στις οικογένειες των προαναφερθέντων τάξεων καθώς και απόψεις και υποκειμενικές εκτιμήσεις για την ποιότητα της εργασίας από τους γονείς των δύο τάξεων.

Στο πρώτο κεφάλαιο, παρουσιάζονται οι θεωρητικές προσεγγίσεις του εργασιακού προσανατολισμού με βάση την τάξη, την οικογένεια και το φύλο. Επίσης, αναλύονται λεπτομερώς, οι λεγόμενες αναπτυξιακές θεωρίες, στις οποίες, συναντάμε απόψεις

διαφόρων θεωρητικών σχετικά με τον επαγγελματικό προσανατολισμό που ακολουθούν τα παιδιά από την εργατική και τη μεσαία τάξη, διαφορετική κατεύθυνση ανάμεσα στα κορίτσια της εργατικής και μεσαίας τάξης, καθώς και τις διαφορετικές επαγγελματικές κατευθύνσεις των ντόπιων παιδιών σε σχέση με τα παιδιά διαφορετικής προέλευσης(αγόρια-κορίτσια).

Περαιτέρω, παρουσιάζονται και ερμηνεύονται σχολαστικά, δομικές προσεγγίσεις που αφορούν απόψεις για καλή και κακή εργασία, όπως επίσης και αναλύονται διεξοδικά δομικές θεωρίες περί τάξης, οικογένειας, φύλου και φυλής.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, ακολουθεί η μεθοδολογία της ερευνητικής προσέγγισης στην οποία παρουσιάζεται και αναλύεται η μέθοδος της έρευνας και ερμηνείας των συλλεχθέντων δεδομένων του εμπειρικού πεδίου. Στο τρίτο κεφάλαιο, πραγματοποιείται διεξοδική ανάλυση και ερμηνεία των εμπειρικών στοιχείων που είχαν συλλεχθεί κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων. Ακόμα, πραγματοποιείται σύγκριση των πληροφοριών προκειμένου να αναδειχθούν οι διαφορές των δύο τάξεων που μας απασχολούν, το οποίο αποτελεί και το κεντρικό θέμα της παρούσης έρευνας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, ολοκληρώνεται η εργασία με την διεξαγωγή του συμπεράσματος, καταλήγοντας σε μία υποκειμενική άποψη η οποία αποτελεί και το ερευνόν ζήτημα της αρχικής υπόθεσης καθώς και το κίνητρο της έναρξης της μελέτης μας που μας κέντρισε παράλληλα το ενδιαφέρον.

Το πρόβλημα

Το θέμα της εργασίας μας, όπως έχει ήδη αναφερθεί, αποτελεί η μελέτη και διερεύνηση των οικογενειακών αξιών και προτύπων, όσον αφορά τον επαγγελματικό προσανατολισμό των παιδιών ανάμεσα σε οικογένειες με διαφορετικό ταξικό υπόβαθρο. Επιθυμία μας αποτελεί η σύγκριση των οικογενειών με διαφορετική καταγωγή, και πιο συγκεκριμένα η σύγκριση των οικογενειών που ανήκουν στην μεσαία, εργατική τάξη αλλά και αλλοεθνών οικογενειών, ώστε να διερευνήσουμε και να διαπιστώσουμε τον τρόπο και βαθμό άσκησης επιρροής από τις οικογένειες από τις δύο διαφορετικές κοινωνικές τάξεις κατά τη διαδικασία επιλογής εργασίας, ανάμεσα στα δύο φύλα.

Σκοπός μας αποτελεί η διερεύνηση των οικογενειακών παραγόντων που επηρεάζουν την διαδικασία επιλογής εργασίας και ο βαθμός ανάμειξης από την οικογένεια, και έπειτα τα κριτήρια διάκρισης και αξιολόγησης των διαφόρων εργασιών από τους γονείς με βάση την τάξη, το φύλο και την φυλή των παιδιών. Οι οικογενειακοί παράγοντες, οι οποίοι μεταφράζονται σε πρότυπα, αξίες, μορφωτικό επίπεδο και εργασία γονέων, δραστηριότητες, εισόδημα, κοινωνικά δίκτυα, κ.α, θεωρούνται χρήσιμοι έως και πολύτιμοι για την επιρροή, και κατά συνέπεια για την κατεύθυνση της εργασίας των παιδιών.

Είθισται, όταν οι γονείς ασχολούνται, κυρίως με εξειδικευμένα επαγγέλματα, στα οποία υπάρχει αυξημένο κύρος, ή σε περιπτώσεις που οι γονείς ανήκουν στην κατηγορία των ελεύθερων επαγγελματιών, τα παιδιά να δέχονται ισχυρή συνήθως επιρροή, καθώς η συγκεκριμένη κατηγορία γονέων, έχουν συνδέσει την προσωπικότητά τους με τα συγκεκριμένα επαγγέλματα γοήτρου, τις αξίες των οποίων μεταδίδουν στα παιδιά. Παρόλα αυτά, ο συγκεκριμένος συλλογισμός δεν θεωρείται παγιωμένος, καθώς δεν συμβαίνει πάντα να ακολουθούν τα παιδιά την εργασία των γονέων τους.

Από την αντίθετη όψη, γονείς που εργάζονται σε ανειδίκευτες θέσεις εργασιών, και η μόρφωσή τους βρίσκεται σε ιδιαίτερα χαμηλό επίπεδο, ή θα ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να αποκτήσουν προσόντα, ώστε να επιδιώξουν καλύτερες θέσεις εργασίας, και να ζήσουν με μεγαλύτερες ανέσεις σε σχέση με τους γονείς, είτε επηρεαζόμενοι από τις αξίες και αντιλήψεις της κοινωνικής κατηγορίας τους οι οποίες είναι διαποτισμένες από παραδοσιακά στοιχεία, θα ωθήσουν τους απόγονούς τους να ασκήσουν χαμηλόβαθμα

επαγγέλματα για τα αγόρια και οικιακά ή εργασίες που σχετίζονται με υπηρεσίες φροντίδας για τα κορίτσια. Παρόμοια περίπτωση συναντάμε και στις οικογένειες που φιλοξενούνται σε κάποιον τόπο διαμονής. Η συγκεκριμένη ομάδα οικογενειών λόγω έλλειψης τόσο οικονομικών πόρων, όσο μόρφωσης και κοινωνικών δικτύων αλλά και του προβλήματος της περιθωριοποίησης, έχοντας επίγνωση της κοινωνικής κατηγορίας που βρίσκονται, ότι δηλαδή βρίσκονται σε ξένον τόπο, επομένως, αντιμετωπίζονται υποτιμητικά και περιφρονητικά και δεν έχουν την δυνατότητα της εξέλιξής τους, ωθούν τα παιδιά τους σε επαγγέλματα χαμηλόβαθμα. Εξάλλου το μεγαλύτερο μέλημα της παρούσης κατηγορίας αποτελεί η αντιμετώπιση κυρίως του βιοποριστικού προβλήματος.

Αντιλαμβανόμαστε επομένως τον βαθμό σημαντικότητας των οικογενειακών παραγόντων οι οποίοι εν μέρει μακροπρόθεσμα επηρεάζουν και την διαμόρφωση της εικόνας της αγοράς εργασίας μέσω της μετάδοσης των ιδεολογιών τους στις επόμενες γενεές.

Στην συνέχεια της ερευνητικής μας διαδικασίας θα επιδιώξουμε να διαπιστώσουμε αν υπάρχουν κριτήρια κατηγοριοποιήσεων, διάκρισης και αξιολόγησης επαγγελματιών ανάμεσα στην μεσαία και εργατική τάξη, εξαιτίας των κοινωνικών ανισοτήτων που επικρατούν, όσον αφορά την επιλογή εργασίας των παιδιών τους (αγόρια-κορίτσια).

Συνοπτικά, διακρίνουμε διαφορετικά συστήματα αξιών ανάμεσα στις δύο κοινωνικές τάξεις, τα οποία διαμορφώνουν ξεχωριστά επαγγελματικά πρότυπα και κριτήρια αξιολόγησης επαγγελματιών που αποτελούν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και θεωρούνται άξια προσοχής για μελέτη και ανάλυση, καθώς συμβάλλουν στην αναπαραγωγή των κοινωνικών ανισοτήτων, στην διαμόρφωση της αγοράς εργασίας και στην κατανομή των επαγγελματιών ανάλογα με το φύλο και την τάξη.

1.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις εργασιακού προσανατολισμού

Ως εργασιακός προσανατολισμός, εκλαμβάνεται το νόημα που κάθε άτομο προσδίδει στην εργασία του, το οποίο προδιαθέτει τα ίδια τα άτομα να σκέφτονται και να ενεργούν με συγκεκριμένους τρόπους σχετικά με την εργασία τους. Η έννοια του εργασιακού προσανατολισμού χρησιμοποιείται στην εργασία προκειμένου να ανιχνευτούν οι

διάφοροι τρόποι προσέγγισης του συγκεκριμένου τομέα από διαφορετικά άτομα και ομάδες, ξεκινώντας από την διάκριση νοημάτων μεταξύ των ενδογενών και εξωγενών ικανοποιήσεων. Υπάρχουν δηλαδή άτομα τα οποία αντιμετωπίζουν το περιεχόμενο της εργασίας τους ως μέσο ανέλιξης και προόδου λαμβάνοντας ενδογενείς ικανοποιήσεις, ενώ παράλληλα υπάρχουν άτομα τα οποία αντιμετωπίζουν την εργασία τους αποκλειστικά ως μέσο άντλησης οικονομικών πόρων, λαμβάνοντας μόνο εξωγενείς ικανοποιήσεις. Οι βιομηχανικοί κοινωνιολόγοι έχουν αναπτύξει την έννοια του εργασιακού προσανατολισμού για να δείξουν με ποιον τρόπο η προσέγγιση των ατόμων της εργασίας τους περιλαμβάνει τις συγκεκριμένες βασικές τάσεις. Η έννοια του εργασιακού προσανατολισμού συμβάλλει στην ερμηνεία των μη δομικών παραγόντων (κοινωνική τάξη, οικογένεια, φυλή) που επηρεάζουν τις στάσεις, αντιλήψεις και συμπεριφορές ατόμων όσον αφορά την επιλογή του επαγγέλματος¹. Ως προς τα είδη του εργασιακού προσανατολισμού, διακρίνεται, ο εργαλειακός, ο γραφειοκρατικός, ο αλληλέγγυος και ανώτερος.

Ο εργασιακός προσανατολισμός ερμηνεύει και αναλύει την κοινωνική συμπεριφορά, καθώς και τις σχέσεις συμπεριφοράς μεταξύ των εργαζομένων, δηλαδή τον τρόπο με τον οποίον οι ίδιοι ορίζουν την κατάσταση των πραγμάτων. Η παρούσα προσέγγιση αναγνωρίζει την ποικιλία των νοημάτων που η εργασία μπορεί να προσλάβει για τους εργαζομένους. Κατά τον Goldthorpe και Lockwood (1968), κάθε εργασία στις βιομηχανικές κοινωνίες εμπεριέχει κατά κύριο λόγο το εργαλειακό νόημα στο οποίο είναι προσανατολισμένοι οι εργάτες. Το παρόν νόημα αποδίδεται στο ταξικό, κοινοτικό και οικογενειακό υπόβαθρο. Εντούτοις όμως, οι δύο θεωρητικοί παραδέχονται την ύπαρξη και άλλων επιπρόσθετων προσανατολισμών, πέραν του εργαλειακού ο οποίος συνδέεται με τους ευημερούντες χειρώνακτες εργάτες, όπως ο γραφειοκρατικός προσανατολισμός, οποίος εντοπίζεται στην κατηγορία των μη χειρωνακτών υπαλλήλων καθηκόντων ρουτίνας, ο αλληλέγγυος ο οποίος αναφέρεται περισσότερο σε παραδοσιακές καταστάσεις απασχόλησης της εργατικής τάξης (εξόρυξη άνθρακα,

---

¹ Watson, T., Κοινωνιολογία, Εργασία και Βιομηχανία, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Ιανουάριος 2005, σελ.124.

ναυπήγηση πλοίων) και τέλος ο ανώτερος προσανατολισμός για τον οποίο δεν έχουν ανευρεθεί σχετικά στοιχεία².

Όσον αφορά την έννοια του όρου τάξη, άρχισε να χρησιμοποιείται από την περίοδο της βιομηχανικής επανάστασης όπου και παρατηρείται το φαινόμενο του ανταγωνισμού ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες για την πρόσβαση σε σπάνιους και πολύτιμους πόρους, με αποτέλεσμα, μόνο μερικές ομάδες να επιτυγχάνουν πρόσβαση, ενώ άλλες όχι. Αναδύονται δηλαδή πρότυπα προνομιακών θέσεων, που συσχετίζονται σύμφωνα με τους κοινωνιολόγους, με την κοινωνική στρωματοποίηση. Η έννοια της κοινωνικής στρωματοποίησης αναφέρεται σε πρότυπα ανισοτήτων μεταξύ των ατόμων μιας κοινωνίας, σχηματίζοντας στρώματα με βάση την κοινωνική τάξη ή το κοινωνικό κύρος³. Κάθε τύπος κοινωνίας περιλαμβάνει και διαφορετική στρωματοποίηση. Η στρωματοποίηση της βιομηχανικής καπιταλιστικής κοινωνίας έχει ως άξονα αναφοράς την κοινωνική τάξη. Η στρωματοποίηση βάσει κοινωνικής τάξης και κύρους μαζί με ανισότητες φυλής και φύλου αποτελούν την δομή της κοινωνικής ανισότητας.

Ο όρος εργατική τάξη συνδέεται με την κατηγορία των ακτημόνων μισθωτών εργατών σε αντιδιαστολή με την μεσαία τάξη. Η κοινωνική τάξη συνδέει την θέση που κατέχει κάποιο άτομο σε ένα επάγγελμα, με την θέση του στην κοινωνία. Οι τάξεις που εντοπίζονται ανάμεσα στο προλεταριάτο και την αστική τάξη, αποτελούν, κατά τον Μαρξ, μεταβατικό στάδιο. Για τον θεωρητικό, η θέση του ατόμου χαρακτηρίζεται από τον τρόπο που δημιουργείται ο πλούτος στην κοινωνία, ενώ για τον Βέμπερ, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι ευκαιρίες⁴ που έχουν τα άτομα στην ζωή τους. Οι ευκαιρίες παραπέμπουν σε είδος δύναμης, ή την έλλειψή της, ως προς την εκποίηση αγαθών και δεξιοτήτων με σκοπό την απόκτηση προσόδων σε μία δεδομένη οικονομική τάξη πραγμάτων⁵. Το επάγγελμα αποτελεί μία από τις πιο βασικές μεταβλητές της κοινωνικής διαστρωμάτωσης του πληθυσμού⁶.

---

² Watson, T., Κοινωνιολογία, Εργασία και Βιομηχανία, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Ιανουάριος 2005, σελ.127-128.

³ Ένδειξη κοινωνικής ανισότητας κατά την οποία σε διαφορετικές θέσεις απονέμονται διαφορετικοί βαθμοί γοήτρου ή τιμών.

⁴ Ικανότητα να επιτυγχάνει κανείς πρόσβαση σε περιορισμένα και πολύτιμα αγαθά και υπηρεσίες, όπως κατοικία, τροφή, και μόρφωση.

⁵ Watson, T., Κοινωνιολογία, Εργασία και Βιομηχανία, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Ιανουάριος 2005, σελ.205-207.

⁶ Κίντης, Α., Η Ανώτατη Εκπαίδευση στην Ελλάδα, Ανατομία και σκέψεις για την αναδόμησή της, Gutenberg, Αθήνα 1980, σελ.130.

1.1.1 Η επίδραση της οικογένειας και της ταξικής προέλευσης στον εργασιακό προσανατολισμό

Η σταδιοδρομία που επιτυγχάνει στη ζωή του κάθε άτομο επηρεάζεται έντονα από το ταξικό και οικογενειακό περιβάλλον. Οι διατιθέμενοι πόροι και προσωπικές φιλοδοξίες εξαρτώνται και επηρεάζονται από την τάξη, την οικογένεια, αλλά και από την εαυτοαντίληψη που έχει διαμορφωθεί από την τάξη σχετικά με το φύλο και το έθνος. Η κοινωνική τάξη και η οικογένεια κάθε ατόμου παρέχει διαφορετικές ευκαιρίες, υλικές απολαβές, ερεθίσματα, πιέσεις, κίνητρα, προτιμήσεις, προτροπή ή αποτροπή σχετικά με τον επαγγελματικό προσανατολισμό και την απόκτηση προσόντων. Επίσης, πολύ σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν και τα οικογενειακά δίκτυα εξασφαλίζοντας πολύτιμες, πολλές φορές, ευκαιρίες στις μεσαίες και εργατικές τάξεις μέσω της προώθησης των οικογενειακών μελών σε οργανισμό που ενδεχομένως απασχολούνται οι γονείς.

Ο Whipp, σε μία μελέτη (1992) που είχε διεξάγει στον τομέα της κεραμοποιίας στην Μεγάλη Βρετανία, επεδίωξε να αναδείξει την σημαντικότητα των οικογενειακών δικτύων στον επαγγελματικό προσανατολισμό των παιδιών. Ακόμα, ο Ram (1993) μελετώντας τις σύγχρονες ασιατικές επιχειρήσεις, φανέρωσε μία λογική σύμφωνα με την οποία, οι συγκεκριμένες επιχειρήσεις προσλαμβάνουν άτομα οικογενειακών μελών εργαζομένων προς ευκολότερη και φθηνότερη εποπτεία, αλλά και υπηρετώντας ταυτόχρονα μία ιδεολογική κουλτούρα βασισμένη στην εμπιστοσύνη.

Η κοινωνικοποίηση που πραγματοποιείται εντός οικογενειακού πλαισίου, προβάλλει πληροφορίες και αξιολογήσεις για τα διάφορα υπάρχοντα επαγγέλματα αλλά και πρότυπα επαγγελματών ανάλογα με το φύλο. Η διαφορετική κοινωνικοποίηση ανάμεσα σε αγόρια και κορίτσια θεωρείται πολύτιμη και συνδέεται με μελλοντικούς εργασιακούς ρόλους, ενώ παράλληλα εκφράζει φιλοδοξίες για την επαγγελματική σταδιοδρομία και προβάλλεται μέσα από τα παιχνίδια κατά την παιδική ηλικία⁷.

---

⁷ Watson, T., Κοινωνιολογία, Εργασία και Βιομηχανία, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Ιανουάριος 2005, σελ.141-142.

Στην συνέχεια, το επάγγελμα κάθε ατόμου προσδιορίζει τις παρεχόμενες ευκαιρίες από τα οικογενειακά του μέλη. Η Επαγγελματική σταδιοδρομία⁸ επίσης δείχνει αν υπάρχει κινητικότητα ή όχι. Ο Watson (1964) κάνει λόγο για τον περιελισσόμενο εργάτη της μεσαίας τάξης, ο οποίος ανελίσσεται από τον έναν οργανισμό στον άλλον, ή από τον έναν τόπο στον άλλον, ενώ ο Goulter (1957) κάνει λόγο για τον επιχωριάζοντα εργαζόμενο, οποίος επιδιώκει εξέλιξη μέσα από τον οργανισμό του εργασιακού περιβάλλοντος. Οι Roberts (1977) διακρίνουν τους περιελισσόμενους της μεσαίας τάξης ως εργαζομένους με διακριτές στάσεις. Ο Mackenzie (1975) αναφέρεται σε παράγοντες του εργασιακού περιβάλλοντος όπως, εργασιακές σχέσεις με επόπτες, βαθμός ελέγχου εργασίας, επικοινωνία στην εργασία, διακρίσεις μεταξύ εργαζομένων, ασφάλεια μονιμότητας, αποδοχές, πειθαρχία, που επηρεάζουν την ταξική εικόνα των ατόμων, η οποία επιδρά στην ανατροφή των παιδιών, τις πολιτικές πεποιθήσεις και τους τρόπους αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου⁹.

Περαιτέρω, η οικογένεια θεωρείται το πιο σημαντικό κοινωνικό περιβάλλον για την πλειοψηφία των ανθρώπων, και επομένως είναι αναμενόμενο να δημιουργούνται πιέσεις σχετικά με τον επαγγελματικό προσανατολισμό των παιδιών. Η ανατροφή των παιδιών και τα στάδια ανάπτυξής τους ασκούν πιέσεις στο εισόδημα και τον βαθμό ασφάλειας των γονέων, τα οποία σχετίζονται με την απασχόληση των τελευταίων. Σύμφωνα με τον Kohn (1969), οι ταξικές αξίες των εργαζομένων και από τις δύο κοινωνικές τάξεις επηρεάζουν την κοινωνικοποίηση των παιδιών. Συγκεκριμένα, οι εργαζόμενοι γονείς της εργατικής τάξης κατευθύνουν τα παιδιά τους ακολουθώντας τα ιδεολογικά πρότυπα της εξαρτημένης εργασιακής τους σχέσης. Παρόμοιες απόψεις έχουν αναφερθεί και από τους Miller και Swanson (1958), Aberle και Naegle (1961), αλλά και Mackenzie (1975) ο οποίος τονίζει ότι η ιδεολογική εργασιακή σχέση των γονέων επηρεάζει και διαμορφώνει την ταξική κουλτούρα των παιδιών και συνεπώς και την μελλοντική επαγγελματική τους πορεία¹⁰.

Επίσης, σχετικά με τους έμφυλους ρόλους, σύμφωνα με την Morris (1988), μέσα στην κουλτούρα της εργατικής τάξης δεν επιτρέπεται ανδρική συμμετοχή σε οικιακές εργασίες

---

⁸ Σειρά από θέσεις από τις οποίες περνά κάποιο άτομο ως φορέας της επαγγελματικής του ιδιότητας, κατά την διάρκεια του εργασιακού βίου του.

⁹ Watson, T., Κοινωνιολογία, Εργασία και Βιομηχανία, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Ιανουάριος 2005, σελ.161-162

¹⁰ Watson, T., Κοινωνιολογία, Εργασία και Βιομηχανία, Αλεξάνδρεια, Ιανουάριος 2005, σελ.161-165.

που θεωρούνται κατεξοχήν θηλυκές αρμοδιότητες. Κατά τον Edgell (1980) το ίδιο πρότυπο παρατηρείται στην κορυφή και της μεσαίας τάξης, όπου σε αρκετές οικογένειες, οι γυναίκες ασχολούνται με τις οικιακές εργασίες και την ανατροφή των παιδιών, ενώ οι σύζυγοι επικεντρώνονται στην λήψη αποφάσεων και στην αμοιβόμενη εργασία. Με αυτόν τον τρόπο αναδεικνύεται το νόημα που αποδίδουν τα άτομα στους εργασιακούς ρόλους, είτε πρόκειται για αμοιβόμενους, είτε για οικιακούς. Ακόμα, έχει παρατηρηθεί το γεγονός ότι ακόμα και όταν μία γυναίκα εργάζεται, ο επαγγελματικός προσανατολισμός της επηρεάζεται έντονα από τις άτυπες αρμοδιότητες του φύλου της.

Μία μελέτη στη Μεγάλη Βρετανία έδειξε ότι οι εκπαιδευτικές και επαγγελματικές αποφάσεις των κοριτσιών βασίζονται στο φύλο τους, ως μελλοντικές σύζυγοι και μητέρες, και ότι κάποια στιγμή θα πρέπει να διακόψουν την εργασία τους για τις οικογενειακές τους υποχρεώσεις, σε αντίθεση με τα αγόρια που επιδιώκουν αποκλειστικά την αμειβόμενη απασχόληση¹¹

1.2 Αναπτυξιακές θεωρίες

Ένας πολύ σημαντικός παράγοντας, σε ένα κοινωνικό σύνολο, θεωρείται η σχέση που επικρατεί ανάμεσα στην κοινωνική τάξη ενός ατόμου με το επάγγελμα που ασκεί, καθώς και τα επιτεύγματά του. Τα παιδιά που προέρχονται από τάξεις εργατικών οικογενειών, είθισται να απορροφούνται σε ανειδίκευτες θέσεις εργασίας, σε σύγκριση με τα παιδιά από μεσαίες τάξεις οικογενειών, που απασχολούνται συνήθως σε εξειδικευμένες θέσεις εργασίας. Σε αυτήν την αντιστοιχία εμπλέκεται η μεταβλητή της οικογένειας, κατά κύριο λόγο, η οποία εξασφαλίζει πρόσβαση στα παιδιά τους σε συγκεκριμένες θέσεις εργασίας μέσα από δίκτυα γνωριμιών, αφού προηγουμένως έχει προηγηθεί κοινωνικοποίηση σε ανάλογες αξίες των εργασιών τους.

Η πρόσβαση σε καθορισμένες θέσεις εργασίας επομένως, εξαρτάται από την κοινωνική τάξη (στρωματοποίηση), και δείχνει την μέθοδο που τα άτομα αποφασίζουν για τα μελλοντικά επαγγελματικά τους βήματα. Παρακάτω, αναλύονται θεωρίες που

---

¹¹ Watson, T., Κοινωνιολογία, Εργασία και Βιομηχανία, Αλεξάνδρεια, Ιανουάριος 2005, σελ.169-170.

σχετίζονται με την επιλογή επαγγέλματος επηρεασμένη από οικογενειακές αξίες: το μοντέλο ατομικών φιλοδοξιών και το αντίστοιχο των ευκαιριακών δομών¹².

Κατά τη διάρκεια του 1950, οι δύο ψυχολόγοι Ellie Ginzberg και Donald Super, δημιούργησαν τις αναπτυξιακές θεωρίες επαγγελματικής επιλογής, σύμφωνα με τις οποίες, οι επαγγελματικές επιλογές κάθε ατόμου αναπτύσσονται και διαμορφώνονται μέσα από διακριτά στάδια. Σε κάθε στάδιο, η επιλογή επαγγέλματος εξαρτάται τόσο από ψυχολογικούς παράγοντες (ικανότητες, ενδιαφέροντα, στάσεις), όσο και από το οικογενειακό και εκπαιδευτικό περιβάλλον τα οποία παρέχουν ευκαιρίες για ανάπτυξη της εαυτογνωσίας. Ο Ellie Ginzberg πραγματοποίησε μία έρευνα σε μαθητές της μεσαίας τάξης για να προσδιορίσει τον τρόπο εξέλιξης των επαγγελματικών επιλογών τους. Η συγκεκριμένη κατηγορία μαθητών επιλέχθηκε για να αναδειχθεί ο βαθμός της σημασίας του ζητήματος του εξωτερικού περιβάλλοντος (δικτύων) στην ελευθερία της επαγγελματικής επιλογής των παιδιών που προέρχονται από τις μεσαίες τάξεις.

Το κοινωνικό περιβάλλον επιτρέπει στα άτομα του μεσαίου κοινωνικού υποβάθρου να επιλέξουν το επιθυμητό επάγγελμά τους. Εξαιτίας επομένως των γνωριμιών που διαθέτουν τα μεσαία στρώματα, τα παιδιά που ανήκουν σε αυτήν την τάξη, έχουν την δυνατότητα να ακολουθήσουν και να ασκήσουν το επάγγελμα της επιλογής τους, αφού πρώτα έχει προηγηθεί η ευκαιρία της ανάπτυξης και καλλιέργειας της εαυτοαντίληψης και της φαντασίας τους. Πρόσφατα ο Ginzberg ασχολήθηκε και με την μελέτη ανδρικών και γυναικείων επαγγελμάτων¹³.

Οι Keit et al, εστιάζοντας την μελέτη τους στις στάσεις των ατόμων απέναντι στην εργασία και την εμπειρία που αποκτιέται μέσα από την τελευταία, θεωρούν ότι η οικονομική κατάσταση, κοινωνική τάξη, οι οικογενειακές σχέσεις, παραδόσεις εντός οικογενειακού ιστού και το επίπεδο φιλοδοξιών που παρέχεται και επικρατεί σε κάθε οικογενειακό πλαίσιο, επηρεάζουν τις επαγγελματικές επιλογές του ατόμου. Επίσης πολύ σημαντική επιρροή, πιστεύουν ότι ασκούν η τοποθεσία εγκατάστασης και οι κοινωνικές δραστηριότητες. Ο Robert Anderson από την πλευρά του, θεωρεί ότι η ιεραρχία των επαγγελμάτων εξαρτάται από το επίπεδο των προσόντων, το οποίο με την σειρά του αποτελεί συνάρτηση οικογενειακού υποβάθρου. Στην συνέχεια επεκτείνεται στην

---

¹² Keynes, M., The politics of work and occupations, Anchor Press Ltd, Tiptree, Colchester, The Open University Press 1980, page:107-109.

¹³ Keynes, M., People and Work, Open University, 1975, pages:135.

κατανομή των επαγγελματικών ρόλων αναφέροντας, πώς τα άτομα της εργατικής τάξης τοποθετούνται σε διαφορετικές θέσεις στην αγορά εργασίας σε σχέση με τα αντίστοιχα άτομα της μεσαίας τάξης, και στην επαγγελματική κοινωνικοποίηση αναφέροντας τον διαφορετικό τρόπο αποδοχής των επαγγελματικών ρόλων από τα άτομα της εργατικής τάξης. Επίσης, ο Robert Anderson εισάγει την έννοια των ευκαιριακών δομών συνδυάζοντας την πρόσβαση στην απασχόληση, την σχέση εκπαίδευση-φιλοδοξίες και την επαγγελματική κοινωνικοποίηση. Σύμφωνα με την δομή των ευκαιριών, η επίτευξη της καριέρας εξαρτάται από τις ευκαιρίες που διαθέτει κάποιο άτομο, στην εκπαίδευση και στην απασχόληση¹⁴.

Στην συνέχεια, ο Musgrave υποστηρίζει την άποψη ότι η διαδικασία επιλογής επαγγέλματος πραγματοποιείται μέσα από την διαδικασία της κοινωνικοποίησης που έχει ως αφετηρία το οικογενειακό πλαίσιο. Η προσέγγιση του συγκεκριμένου μελετητή συσχετίζει τους ατομικούς επιθυμητούς ρόλους, με τους ρόλους που επιβάλλουν στα άτομα οι κοινωνικές καταστάσεις. Από την οπτική των νέων, η κοινωνία διαθέτει πολλούς επαγγελματικούς ρόλους, οι οποίοι προσφέρονται τόσο στα ίδια τα ενδιαφερόμενα άτομα, όσο και στα άτομα του κοινωνικού περιγύρου, εφόσον στην επαγγελματική επιλογή του ατόμου, το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον, ασκεί σημαντική έως και καθοριστική, πολλές φορές, επίδραση.

Η κοινωνικοποίηση πριν από την εργασία θεωρείται και πρωτογενής κοινωνικοποίηση καθώς περιλαμβάνει μόνο την οικογένεια, το φιλικό και συγγενικό περιβάλλον από τα οποία και προέρχονται οι αρχικές εμπειρίες του ατόμου. Η διαδικασία της επιλογής δεν πραγματοποιείται σε μία χρονική στιγμή, αλλά το κάθε άτομο, προοδευτικά συνειδητοποιεί τον κατάλληλο επαγγελματικό ρόλο, μέσα από την συνολική διαδικασία της κοινωνικοποίησης.

Η άποψη του Musgrave δεν ασχολείται επαρκώς με την κοινωνική διάρθρωση, τις διαθέσιμες ευκαιρίες και τις διαφορετικές προσβάσεις που μπορεί να διαθέτει κάποιο άτομο σε μία κοινωνία. Επίσης, δεν συμπεριλαμβάνει στη μελέτη του την διαφορετική αξιολόγηση των επαγγελμάτων ενώ η προσέγγισή του χαρακτηρίζεται κυρίως ως ατομική. Ασχολείται περισσότερο ως παρατηρούμε, με φιλοδοξίες, αξίες και προσδοκίες

---

¹⁴ Keynes, M., The politics of work and occupations, Anchor Press Ltd, Tiptree, Colchester, The Open University Press 1980, page:117-119

ατόμων, χωρίς ωστόσο να γίνεται αναφορά, σε κοινωνικούς ανασταλτικούς παράγοντες που ασκούν ιδιάζουσα επιρροή στις επαγγελματικές επιλογές, άλλοτε άμεσα και άλλοτε με έμμεσο τρόπο¹⁵.

Εξίσου σημαντική θεωρείται και η μελέτη του θεωρητικού Oscar Lewis το 1959 (culture of poverty thesis) σχετικά με το ζήτημα της κουλτούρα της φτώχειας. Ο ίδιος έχει διατυπώσει το ρητό, ότι η φτώχεια δημιουργεί μία κατάσταση υποκουλτούρας από την οποία αναπαράγεται και επεκτείνεται. Η συγκεκριμένη νοοτροπία καλλιεργείται από την έλλειψη συμμετοχής και ενσωμάτωσης στους θεσμούς. Οι οικογένειες που ανήκουν στην αναφερόμενη κατηγορία τοποθετούνται σε επίπεδο διαβίωσης κατώτερο των υπολοίπων τάξεων, ενώ οι συνήθειες, ο τρόπος ζωής, η συμπεριφορά, οι στάσεις και οι αντιλήψεις τους αποκλίνουν των υπολοίπων τάξεων. Επίσης, στην συγκεκριμένη ταξική κατηγορία παρατηρούνται έντονα σεξιστικά στερεότυπα. Τα παιδιά των συγκεκριμένων οικογενειών εφόσον αφομοιώσουν και υιοθετήσουν τις αξίες και πρακτικές της κουλτούρα τους, θεωρείται εξαιρετικά δύσκολο να τις αποβάλλουν προκειμένου να υιοθετήσουν διαφορετικές αξίες για καλύτερο επίπεδο διαβίωσης.

Σε πανομοιότυπη περίπτωση έχει διεξάγει μελέτη και ο θεωρητικός Davis, ο οποίος υποστηρίζει πως άτομα που ανήκουν σε διαφορετική τάξη, εκδηλώνουν συμπεριφορά που προσιδιάζει την κοινωνική κατηγορία τους. Μελετώντας και ο ίδιος την υποκουλτούρα της φτώχειας, παρατηρεί ότι οι εργαζόμενοι της εργατικής τάξης συμπεριφέρονται με διαφορετικό έως και αντίθετο τρόπο σε σχέση με τους εργαζομένους της μεσαίας τάξης. Η παραπάνω διαπίστωση εξηγείται από το γεγονός ότι οι εργαζόμενοι της εργατικής τάξης έχουν διαφορετικές αξίες και πρότυπα συμπεριφοράς. Επίσης, διακατέχονται από μειωμένο αίσθημα ισότητας, ευθύνης, φιλοδοξιών και μετακινούνται από τη μία δουλειά στην άλλη. Αυτό σημαίνει ότι τα συγκεκριμένα άτομα βιώνουν και εκπαιδεύονται σε ένα σύστημα με διαφορετικές αξίες, στάσεις και συμπεριφορά από το αντίστοιχο της μεσαίας τάξης.

Στην συνέχεια, ο Davis αναφέρει ότι η διαπαιδαγώγηση των παιδιών των εργατών διακρίνεται από έλλειψη φιλοδοξιών, ενώ οι προσπάθειές τους, επικεντρώνονται σε απλά και καθημερινά πράγματα. Όσον αφορά τις οικογενειακές συνθήκες, διακρίνονται από

---

¹⁵ Κασιμάτη, Κ., Δομές και ροές, Το φαινόμενο της κοινωνικής και επαγγελματικής κινητικότητας, Gutenberg. Σελ.139-144.

φτωχή σίτιση, στέγαση, φαρμακευτική περίθαλψη, και αναζήτηση εκτίμησης και σεβασμού από άτομα του ιδίου κοινωνικού περιβάλλοντος. Γνώσεις κατέχουν μόνο για αντιμετώπιση σκληρών συνθηκών διαβίωσης, σε αντίθεση με τις οικογένειες της μεσαίας τάξης που χαρακτηρίζονται από ανώτερο επίπεδο ζωής και αναζήτηση ανωτέρων επαγγελμάτων για τα παιδιά τους. Ο Davis καταλήγει στο συμπέρασμα, ότι οι εργασιακοί κανόνες δε μπορούν να μεταβάλλουν τις στάσεις των εργαζομένων καθώς έχουν διαμορφωθεί από το αξιακό σύστημα της κοινωνικής καταγωγής τους.

Περαιτέρω, μία από τις μελέτες του θεωρητικού Dalton, σε μία βιομηχανική περιοχή επεδίωξε να διαπιστώσει τις ατομικές και κοινωνικές διαφορές ανάμεσα στους εργαζομένους. Κάποιοι από τους εργαζομένους σημείωσαν ποσοστό παραγόμενης ποσότητας πάνω από το μέσο όρο, συγκριτικά με την μερίδα εργαζομένων που σημείωσαν ποσοστό κάτω του μέσου όρου. Η τελευταία λοιπόν μερίδα δήλωσε ότι αντιμετωπίζουν την εργασία τους αποκλειστικά και μόνο ως εργαλείο προς απόκτησης χρημάτων, χωρίς να λαμβάνουν καμία απολύτως ικανοποίηση, πέραν της χρηματικής απολαβής.

Ο Dalton ισχυρίζεται ότι ο λόγος της διαφορετικής απόδοσης στην παραγωγή οφείλεται στην διαφορετική στάση ανάμεσα στις δύο ομάδες εργαζομένων. Καταρχήν, οι δύο ομάδες προέρχονται από διαφορετικές κατηγορίες οικογενειών. Δηλαδή, η πρώτη ομάδα είναι απόγονοι μικροαστικών οικογενειών, ενώ η δεύτερη αποτελείται από παιδιά ανειδίκευτων εργατών που διαμένουν σε περιθωριακές περιοχές και αποτελούν μέλη συμμοριών.

Η πρώτη ομάδα ακολουθεί διαφορετικό τρόπο ζωής, καθώς ασχολείται με δραστηριότητες ψυχαγωγικού χαρακτήρα (φωτογραφία, συλλογές διαφόρων ειδών), ενώ η δεύτερη ασχολείται με δραστηριότητες καταναλωτικού χαρακτήρα. Επίσης, η πρώτη ομάδα τείνουν να είναι περισσότερο φιλοκλήμονες σε αντίθεση με την εργατική τάξη που τείνουν στην ατομική κατανάλωση χρημάτων¹⁶.

Όσον αφορά τον Bourdieu, στην εθνογραφική μελέτη του στη Γαλλία, ασχολήθηκε με όλες τις κατηγορίες των επαγγελμάτων, καθώς αποτελούν δείκτη κοινωνικής τάξης, επιδιώκοντας να εξετάσει και να δείξει είδος εργασίας και περιβάλλον, εργασιακή κουλτούρα, και ιδιαιτερότητες που επικρατούν σε κάθε επαγγελματικό οργανισμό και

---

¹⁶ Hirsowicz, M., Industrial Sociology, Martin Robertson & companies, Oxford 1981, page:81-88

αντιστοιχούν σε κάθε τάξη. Ο Bourdieu διακρίνει ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις, διαφορετικές συνθήκες που συσχετίζονται με οικονομικές καταστάσεις (εισόδημα, περιουσία), πολιτισμικές ιδιαιτερότητες (μόρφωση), και συνδέει την κατοχή γνώσης με την βελτίωση της ποιότητας ζωής. Τέλος, στην προσέγγισή του διερευνά και επεξηγεί επαγγελματικές ομάδες και καταναλωτικά πρότυπα¹⁷.

Τα δύο μοντέλα που αναλύθηκαν παραπάνω, αναφέρονται στους διαφορετικούς παράγοντες επαγγελματικών επιλογών ανάμεσα στις δύο κοινωνικές κατηγορίες, την εργατική και τη μεσαία τάξη. Το μοντέλο ατομικών φιλοδοξιών αντιπροσωπεύει τη μεσαία τάξη, ενώ το μοντέλο ευκαιριών, την εργατική τάξη. Για πιο ποιοτική εξακρίβωση, η παρούσα μελέτη θα επεκταθεί στην ανάλυση των παραγόντων που μας ενδιαφέρουν, όσον αφορά τις δύο κοινωνικές τάξεις, την οικογένεια και την μορφή (χαρακτηριστικά) των δύο τάξεων¹⁸.

Όπως ήδη έχει αναφερθεί, κατά των Ginzberg κ.ά. (1951), η διαδικασία επιλογής επαγγέλματος, στηρίζεται κυρίως σε ψυχολογικούς παράγοντες, ενώ παράλληλα επιδρά και η αυτοεικόνα, οι ικανότητες, κλίσεις και τα ενδιαφέροντα του ατόμου. Στην ίδια τροχιά εκτείνεται και η θεωρία του Super (1957)², η οποία συμπεριλαμβάνει και τους καταστασιακούς παράγοντες που οδηγούν σε ένα συγκεκριμένο επάγγελμα. Κατά τον Musgrave (1967), η διαδικασία επιλογής του επαγγέλματος πραγματοποιείται από την κοινωνικοποίηση των ατόμων μέσα από την οικογένεια. Αντίθετα ο Roberts (1975) υποστηρίζει ότι η επαγγελματική επιλογή καθορίζεται, από τις αντιλήψεις που αποκτά κάθε άτομο από το ταξικό και οικογενειακό περιβάλλον, ενώ οι ατομικές φιλοδοξίες καθορίζονται από τις σταδιοδρομίες οι οποίες εξελίσσονται σε πρότυπα.

Αναφερόμενοι στα παιδιά των μεσαίων και κατώτερων κοινωνικών τάξεων, οι Lauder, Ashton και Sung (1991), εκτιμούν ότι η επιλογή του επαγγέλματος εξαρτάται από την κοινωνική τάξη, το φύλο, και τις προσφερόμενες ευκαιρίες. Επίσης, η έρευνα των Banks κ.ά. (1992) αναφέρεται στην αλληλεπίδραση ταυτοτήτων και δομικών στοιχείων των ατόμων. Η συγκεκριμένη έρευνα περιλαμβάνει υποκειμενικούς και αντικειμενικούς παράγοντες που επηρεάζουν την επαγγελματική επιλογή. Οι αντικειμενικοί παράγοντες αναφέρονται στους χρηματικούς πόρους, τις δεξιότητες, τη γνώση και το παρουσιαστικό.

---

¹⁷ Crompton, R., Class and Stratification, Second Edition, USA 1998, page:148-149.

¹⁸ Keynes, M., The politics of work and occupations, Anchor Press Ltd, Tiptree, Conlchester, The Open University Press 1980, page:121.

Οι υποκειμενικοί παραπέμπουν στα ενδιαφέροντα, τις προσδοκίες και στα κίνητρα. Και οι δύο παράγοντες επηρεάζονται από το περιβάλλον της τάξης, της οικογένειας και του έθνους¹⁹.

Ο Frank Parsons, ως ο πιο φημισμένος αρθρογράφος στο τομέα των ατομικών φιλοδοξιών, αναφέρει ότι η επαγγελματική καθοδήγηση προϋποθέτει συστηματική διερεύνηση επαγγελμάτων με ταυτόχρονη μελέτη ανθρωπίνων ιδιοτήτων. Επιπλέον, ψυχολόγοι ερευνούν προφίλ ατόμων σε διάφορες δουλειές διακρίνοντας τα περισσότερο και λιγότερο ικανοποιημένα και πετυχημένα άτομα, παράγοντας με αυτόν τον τρόπο πληροφορίες άμεσης χρησιμότητας στην διαδικασία της καθοδήγησης. Κατά αυτόν τον τρόπο έχει προκύψει η αναπτυξιακή θεωρία επαγγελματικών επιλογών.

Η αναπτυξιακή θεωρία, η οποία απέκτησε τελική μορφή κατά την διάρκεια του 1950, δημιουργήθηκε από ιδέες οι οποίες προηγουμένως δεν σχετίζονταν μεταξύ τους. Η συγκεκριμένη θεωρία δημιούργησε προοπτικές αναπτυξιακής ψυχολογίας συμπεριλαμβάνοντας, και την άποψη του Buehler, ότι οι εμπειρίες ζωής των ατόμων μαζί με τις επαγγελματικές εμπειρίες τους αντίστοιχα, θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως συσσωρευτικά στάδια.

Η αναπτυξιακή θεωρία, επίσης, βασίστηκε στο έργο των μελετητών της αγοράς εργασίας, μεταξύ των οποίων είναι οι Davidson και Anderson, οι οποίοι είχαν σχεδιάσει τα πρότυπα καριέρας, τα οποία θεωρούνται χαρακτηριστικές κινήσεις ανάμεσα σε δουλειές και κινήσεις ατόμων, σε διάφορους τομείς απασχόλησης. Οι βιομηχανικοί κοινωνιολόγοι Miller και Form χρησιμοποίησαν θεωρίες προκειμένου να αποσαφηνίσουν ποικίλες όψεις της διάστασης της επαγγελματικής συμπεριφοράς. Στην συνέχεια, κατά την διάρκεια του 1950, δύο ψυχολόγοι Ellie Ginzberg και Donald Super δημιούργησαν παρόμοιες θεωρίες επαγγελματικής επιλογής.

Ο Donald Super προτείνει τα δικά του έργα για τα στάδια που ακολουθεί κάποιο άτομο στις επαγγελματικές του επιλογές μέχρι να ολοκληρώσει την καριέρα του. Η μεγαλύτερη συνεισφορά του, αποτελούν οι νέες ιδέες του, εξαιρετικά χρήσιμες στην αναπτυξιακή θεωρία της επαγγελματικής καθοδήγησης. Επιπροσθέτως, ο Super αναφέρει ότι κάθε άτομο επιβάλλεται να ολοκληρώσει το στάδιο στο οποίο βρίσκεται, προκειμένου να

---

¹⁹ Watson, T., Κοινωνιολογία, Εργασία και Βιομηχανία, Αλεξάνδρεια, Ιανουάριος 2005, σελ.139-140.

περάσει στο επόμενο, η ολοκλήρωση κάθε σταδίου δηλαδή αποτελεί προϋπόθεση για το επόμενο..

Στην συνέχεια ο θεωρητικός εισάγει μία ακόμα ιδέα σχετικά με την επιλογή του επαγγέλματος, η οποία αναφέρεται στην επαγγελματική ωριμότητα η οποία αντιστοιχεί στο επίπεδο της αναπτυγμένης νοημοσύνης και οξυδέρκειας, και δείχνει τον βαθμό αποτελεσματικότητας ενός ατόμου, να αντιμετωπίσει τα επαγγελματικά του καθήκοντα. Τέλος, μία επιπλέον ιδέα που εισάγει ο μελετητής σχετίζεται με την θεωρία της ολοκληρωμένης επαγγελματικής προσαρμογής. Η συγκεκριμένη θεωρία της ολοκληρωμένης προσαρμογής, προέρχεται από την επαγγελματική συμπεριφορά, και είναι αποτέλεσμα εκπλήρωσης καθήκοντος, μεγίστης ικανοποίησης για το υποκείμενο της δράσης.

Οι επαγγελματικές επιλογές των ατόμων, μαζί με άλλες ατομικές ιδιότητες, όπως εξυπνάδα και σεξουαλικότητα, αναπτύσσονται σε αλληλουχία σε διάφορα στάδια. Σε κάθε στάδιο, η πορεία που θα ακολουθήσει η ατομική επιλογή σχετικά με το επάγγελμα εξαρτάται από ψυχολογικούς παράγοντες, ενδιαφέροντα, στάσεις, οικογένεια και μορφωτικό περιβάλλον και εαυτοαντίληψη. Κάθε άτομο, βάσει της επαγγελματικής επιλογής του, προσπαθεί να αυξήσει τις κατάλληλες γνώσεις και εμπειρίες, οι οποίες βέβαια ενδέχεται να τροποποιήσουν την αρχική επιλογή. Επομένως οι επαγγελματικές επιλογές και καριέρες, εκλαμβάνονται ως αναπτυξιακές διαδικασίες, τουλάχιστον μέχρι κάθε άτομο να εισέλθει σε ένα επάγγελμα που θεωρητικά ταιριάζει με την προσωπικότητά του και το οποίο δεν τροποποιεί τις επιλογές του²⁰.

Ο Ginzberg και οι συνεργάτες του, υποστηρίζουν ότι η απόφαση του ατόμου σχετικά με την επιλογή του επαγγέλματος που πρόκειται να ακολουθήσει, δεν λαμβάνεται σε μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή, αλλά αποτελεί προσπάθεια σημαντικών αποφάσεων σε μεγάλη χρονική περίοδο, η επίδραση των οποίων αποτελεί σημαντικό προσδιοριστικό παράγοντα. Στην συνέχεια, σύμφωνα με τον Sofer έχουν διατυπωθεί τρεις προσεγγίσεις. Η προσέγγιση της συμπτωματικής ή τυχαίας επιλογής κατά την οποία η ατομική επαγγελματική επιλογή επηρεάζεται από εξωτερικούς παράγοντες, όπως εποχιακή και κυκλική ανεργία, τεχνολογικές εξελίξεις, σεισμοί, πυρκαγιές, πλημμύρες, πόλεμος, πρόωρος θάνατος γονέων, μεγάλα έκτακτα κέρδη. Τα προαναφερθέντα αποτελούν

---

²⁰ Keynes, M., M., People and Work, Great Britain 1975, pages. 134-136.

τυχαίους παράγοντες τους οποίους τα άτομα αδυνατούν να ελέγξουν αλλά και να προβλέψουν.

Στην πορεία ακολουθεί η προσέγγιση της ψυχανάλυσης, η οποία σχετίζεται με μη συνειδητοποιημένες δυνάμεις της ατομικής συμπεριφοράς, και διερευνά εκείνους τους παράγοντες που διαμορφώνουν τις προτιμήσεις και φιλοδοξίες των ατόμων για την άσκηση του επαγγέλματος που εκφράζει την προσωπικότητά τους, π.χ μουσικός, ζωγράφος. Η παρούσα προσέγγιση ταυτίζεται με την ανάγκη έκφρασης των συναισθημάτων, επιθυμιών και προβληματισμών των ατόμων. Τα άτομα βλέπουν τον εαυτό τους μέσα από το δημιουργήμα τους. Ακόμα, η θεωρία της ψυχανάλυσης στην ουσία ανταποκρίνεται στην συναισθηματική πλευρά των ατόμων, στις μη ικανοποιημένες ανάγκες οι οποίες εξελίσσονται σε κίνητρα.

Τέλος, έχουμε την προσέγγιση του επαγγελματικού προσανατολισμού, στην οποία ο σύμβουλος βοηθά το άτομο να διαγνώσει και να κατανοήσει τις κλίσεις του, τα ενδιαφέροντά του από διάφορους επαγγελματικούς ρόλους ώστε το άτομο να είναι σε θέση να λάβει μία ορθή και ρεαλιστική επαγγελματική επιλογή. Εναλλακτικά, η παρούσα θεώρηση θα μπορούσε να μετονομαστεί σε θεωρία των ατομικών χαρακτηριστικών, καθώς τα άτομα καθοδηγούνται να επιλέξουν το επάγγελμά τους βασισμένα στα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους.

Συνοπτικά θα λέγαμε ότι η θεωρία του Ginzberg αναφέρεται στον συμβιβασμό του ατόμου ανάμεσα στα ενδιαφέροντα, στις δυνατότητες, στις κοινωνικές αξίες και στις ευκαιρίες που επικρατούν στην ζωή του. Ο συμβιβασμός αυτός εξηγεί την διαδικασία επιλογής²¹.

Ο Super από την πλευρά του ισχυρίζεται ότι κάθε άτομο, όταν αναφέρει το επάγγελμα της επιλογής του, εκφράζει στην πραγματικότητα την εικόνα και την ιδέα που έχει για τον εαυτό του. Σε όρους δηλαδή επαγγέλματος εκφράζει την εαυτοαντίληψή του. Η συγκεκριμένη διαδικασία επιλογής επαγγέλματος αποτελεί τοιουτοτρόπως μία διαδικασία διαμόρφωσης, έκφρασης και εφαρμογής της εαυτοαντίληψης. Επίσης, ο ίδιος θεωρητικός υποστηρίζει ότι η εαυτοαντίληψη ασκεί σημαντική επιρροή στην επιλογή του επαγγέλματος, εφόσον πολλές φορές, το άτομο προτιμά να ακολουθήσει επαγγέλματα

---

²¹ Κασιμάτη, Κ., Έρευνα για τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης, Μελέτη 1, Η Επιλογή του Επαγγέλματος, Θεωρητικές Αναφορές και Εμπειρική διερεύνηση, Αθήνα 1991, σελ.35-36.

στα οποία θα του παρέχεται η ευκαιρία να εξασκήσει το ταλέντο του και τις δεξιότητές του²².

Οι Thorensen και Ewart, διαπίστωσαν κατόπιν παρατήρησης το γεγονός ότι η θεωρία περί εαυτοαντίληψης του Super απασχόλησε σημαντικό μέρος ερευνών στις ΗΠΑ σχετικά με την επαγγελματική σταδιοδρομία. Η θεωρία του Super επεκτείνεται σε όλη την διαδικασία της επαγγελματικής ανάπτυξης διακρίνοντας μάλιστα πέντε στάδια: την φυσική ανάπτυξη, την διερεύνηση, τη επαγγελματική σταθεροποίηση, την συντήρηση και την παρακμή. Ο θεωρητικός επικεντρώνει την προσοχή στα δύο πρώτα στάδια, δηλαδή στην φυσική ανάπτυξη και στην διερεύνηση καθώς στα συγκεκριμένα πραγματοποιούνται οι σημαντικότερες επαγγελματικές επιλογές.

Ο μελετητής επιπλέον, διαπιστώνει ότι τα κοινά στοιχεία στα οποία συγκλίνει με τον Ginzberg είναι η φαντασία, το ενδιαφέρον, η ικανότητα, η δοκιμή και αποσαφήνιση. Επομένως, μπορεί ο Super, ως νεότερος του Ginzberg, να αντιμετωπίζει με κριτικό ύφος την άποψη του Ginzberg δίνοντας έμφαση στην αυτοαντίληψη, στην ουσία όμως ο πυρήνας του έργου του είναι παρόμοιος με το αντίστοιχο του πρώτου μελετητή²³.

Αναφέραμε προηγουμένως ότι ανάλογα με τις επικρατούσες οικογενειακές συνθήκες και σχέσεις δημιουργείται προσανατολισμός σε διάφορα επαγγέλματα. Ορισμένες φορές παρατηρούνται εξαιρέσεις, εξαιτίας του κοινωνικού φαινομένου της κινητικότητας ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις. Δηλαδή, ενδέχεται, μερίδα παιδιών από την εργατική τάξη να μετακινούνται στην μεσαία κατηγορία μέσω της επαγγελματικής ανόδου και αντιστρόφως. Κινητικότητα συνήθως παρατηρείται, από τα μεσαία στρώματα στα ανώτερα μέσω της επαγγελματικής αποκατάστασης, παρά από την εργατική τάξη στην μεσαία.

Ως εξίσου κρίσιμος παράγοντας εργασιακού προσανατολισμού και κριτήριο διάκρισης των δύο τάξεων (εργατική και μεσαία) εκλαμβάνεται η μεταβλητή του εισοδήματος. Έχει παγιωθεί ως συνήθεια, οι εργατικές τάξεις, θεωρώντας τις πηγές άντλησης εισοδήματος ως ασταθείς, απρόβλεπτες και περιορισμένες, να αποφεύγουν την επένδυση προς απόκτηση προσόντων, με σκοπό την μελλοντική τοποθέτηση των παιδιών τους σε

---

²² Κασιμάτη, Κ., Επιλογή Επαγγέλματος, Πραγματικότητα ή Μύθος; Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, 1^η έκδοση 1989, σελ.32.

²³ Κασιμάτη, Κ., Δομές και ροές, Το Φαινόμενο της Κοινωνικής Και Επαγγελματικής Κινητικότητας, Gutenberg. Σελ.139-141.

ανώτερες θέσεις εργασίας. Αντιθέτως, στις μεσαίες τάξεις, η επένδυση στην απόκτηση πνευματικών προσόντων για επαγγελματική σταδιοδρομία θεωρείται δεδομένη, εξαιτίας των διαφορετικών οικονομικών συνθηκών. Επιπλέον, οι οικογένειες της εργατικής τάξης δεν διαθέτουν επαρκείς πληροφορίες σχετικά με το περιεχόμενο των διαφόρων επαγγελμάτων, και επομένως διακρίνονται από σχετική αδυναμία κατεύθυνσης και υποστήριξης των παιδιών τους για προσανατολισμό σε επαγγέλματα της επιλογής τους, με αποτέλεσμα να κατευθύνονται σε εργασίες που εγγυώνται τουλάχιστον κάποια σχετική μισθολογική σταθερότητα²⁴.

1.2.1 Η επίδραση της οικογένειας στον εργασιακό προσανατολισμό των παιδιών με βάση την τάξη

Οι τάξεις, έχοντας ως σημείο αναφοράς την απασχόληση και την θέση στο επάγγελμα, μας κατευθύνουν στην διερεύνηση των επιδράσεων, που ασκούν στην επιλογή του επαγγέλματος. Ο διαχωρισμός των επαγγελμάτων πραγματοποιείται σύμφωνα με τις ταξικές κατηγορίες. Τα χειρωνακτικά επαγγέλματα απευθύνονται κυρίως στην εργατική τάξη, τα μη χειρωνακτικά στη μεσαία και τα επιστημονικά και ανώτερα διοικητικά στην ανώτερη. Όπως περιγράφει ο Ginzberg και Super, το μοντέλο των ατομικών φιλοδοξιών ανταποκρίνεται στα μεσαία κοινωνικά στρώματα, ενώ το μοντέλο των διαρθρωτικών ευκαιριών στα κατώτερα εργατικά στρώματα.

Στην πρώτη κατηγορία, υπάρχει δυνατότητα επιλογής εργασίας και ικανοποίηση προσδοκιών, ενώ στην δεύτερη, υπάρχει ανάγκη για επιβίωση. Στην πορεία, θα διαπιστώσουμε ότι η ταξική ένταξη, επιδρά στις αποφάσεις κάθε ατόμου με τις κοινωνικές αξίες, τις διαφορετικές ευκαιρίες απόκτησης προσόντων και επιλογής επαγγέλματος και τις διαφορετικές δυνατότητες και ευκαιρίες των ατόμων κατά την μετάβαση στην ενεργό ζωή.

---

²⁴ Keynes, M., The politics of work and occupations, Anchor Press Ltd, Tiptree, Colchester, The Open University Press 1980, page:130-131.

Οι κοινωνικές αξίες²⁵ επηρεάζουν και συμβάλλουν καθοριστικά στην εξέλιξη του κοινωνικού συστήματος. Το σύστημα λοιπόν των κοινωνικών αξιών επιδρά καθοριστικά θα λέγαμε στις επαγγελματικές επιλογές των ατόμων. Ο Rosenberg, στην μελέτη του ((επαγγέλματα και αξίες)) ισχυρίζεται ότι ορισμένα επαγγέλματα όπως τα βιομηχανικά ή επαγγέλματα μηχανικών, προσελκύουν άτομα με ανάλογες αξίες. Ακόμα, το είδος της εργασίας και οι αποδοχές διαφέρουν ανάλογα με το επάγγελμα, ενώ κάθε άτομο ανάλογα με τις αξίες που έχει διαμορφώσει από το οικογενειακό και ταξικό περιβάλλον, σχετικά με τις προσδοκίες του, κατευθύνεται σε ανάλογα επαγγέλματα.

Τα χαρακτηριστικά λοιπόν κάθε επαγγέλματος, αποτελούν ένδειξη των κοινωνικών αξιών και ταυτίζονται με τον χαρακτήρα, περιβάλλον, τις συνθήκες και τα προβλήματα κάθε ατόμου. Συνεπώς κάθε κοινωνική τάξη περιέχει δικές της αξίες.

Ακόμα, Ο Hyman με τις έρευνές του απέδειξε, ότι οι επαγγελματικές προσδοκίες κάθε ατόμου αποτελούν συνάρτηση της κοινωνικής καταγωγής του. Δηλαδή, παιδιά από ανώτερες κοινωνικές τάξεις προτιμούν επαγγέλματα από τα οποία λαμβάνουν εσωτερική ικανοποίηση, ενώ τα παιδιά από τα εργατικά στρώματα επιλέγουν εργασίες με σταθερές αμοιβές και επαγγελματική ασφάλεια.

Ακολούθως λοιπόν, όσα παιδιά προέρχονται από ανώτερα κοινωνικά στρώματα φιλοδοξούν να γίνουν γιατροί, δικηγόροι και μηχανικοί, είτε ως ελεύθεροι επαγγελματίες, είτε σε θέσεις της δημόσιας διοίκησης που χαρακτηρίζονται από κύρος και γόητρο, σε αντίθεση με τα παιδιά από τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα που προσβλέπουν κυρίως σε μισθωτή απασχόληση στον δημόσιο τομέα για οικονομική σταθερότητα και κοινωνική ανέλιξη. Τέτοιες περιπτώσεις φαινομένων είχαν παρατηρηθεί στην μεταπολεμική ελληνική κοινωνία όπου ο δημόσιος τομέας παρείχε ιδιαίτερα υψηλές αμοιβές.

Αντιλαμβανόμεθα επομένως, ότι κάθε άτομο δρα και επιλέγει το επάγγελμά του ανάλογα με την κοινωνική του ένταξη. Κάποια άτομα κατευθύνουν τις επιλογές τους επηρεαζόμενοι από την τάξη που ανήκουν, θεληματικά, έχοντας εγχαράξει τις αξίες της κοινωνικής κατηγορίας που ανήκουν, ενώ άλλα άτομα κατευθύνονται σε επαγγέλματα αναγκαστικά, σε περίπτωση που η κοινωνική τους θέση έχει προδιαγράψει τις κινήσεις

---

²⁵ Στοιχεία που διαμορφώνουν συμπεριφορά, επηρεάζουν και καθορίζουν την επιλογή μέσων και σκοπών δράσης σε μια κοινωνική πραγματικότητα, Σύνολο από κατηγορίες και εκφράζουν τους ιδανικούς και επιθυμητούς τρόπους και όρους ύπαρξης, σκέψης και δράσης σε μία κοινωνία.

τους. Όπως σημειώνει και ο Boudon, οι δυτικές κοινωνίες παρόλες τις διαφορές που παρουσιάζουν, εμφανίζουν όμοιους δείκτες κοινωνικής κινητικότητας²⁶.

Στην συνέχεια, θεωρείται αξιοπρόσεκτο να αναφερθεί η έρευνα που έχει διεξάγει ο DuBois στο Πανεπιστήμιο Πενσυλβανία, σχετικά με τον διαχωρισμό των κοινωνικών τάξεων της φυλής των Νέγρων στην Φιλαδέλφια των Ηνωμένων Πολιτειών. Στην πρώτη βαθμίδα, το εισόδημα που κερδίζουν οι οικογένειες, τους επιτρέπει να ζήσουν αξιοπρεπώς, εξασφαλίζοντάς τους ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης. Οι γυναίκες δεν εργάζονται, εκτός από ορισμένες περιπτώσεις, που μπορεί να απασχολούνται εντός οικείας τους, ενώ τα παιδιά τους παρακολουθούν μαθήματα κανονικά σε σχολείο.

Στην δεύτερη βαθμίδα διακρίνουμε την αξιοσέβαστη εργατική τάξη, οι οικογένειες των οποίων διαβιώνουν σε άνετο οικονομικό επίπεδο, στεγαζόμενοι σε αναβαθμισμένες οικίες. Οι γονείς απασχολούνται σε σταθερή εργασία και τα παιδιά ομοίως με την προηγούμενη κατηγορία, είναι εντασσόμενα σε σχολικές κοινότητες. Στην επόμενη κατηγορία, ανήκουν οι οικογένειες των οποίων οι συνθήκες διαβίωσης είναι εξαιρετικά δύσκολες, καθώς το εισόδημά τους δεν θεωρείται επαρκές, με αποτέλεσμα να δυσκολεύονται να ανταπεξέλθουν στις καθημερινές ανάγκες. Διακρίνονται από τιμιότητα, αν και ορισμένες οικογένειες πολλές φορές καταφεύγουν στη λύση της κλοπής.

Στην τελευταία κατηγορία, ανήκουν οι οικογένειες οι οποίες χαρακτηρίζονται από συνήθειες διάπραξης εγκληματικών ενεργειών, πορνείας, και σχετικής αδράνειας, αδιαφορία και απροθυμία προς ενασχόληση δημιουργικών δραστηριοτήτων. Διακρίνουμε επομένως τέσσερις κατηγορίες στον πληθυσμό των Νέγρων. Τους φτωχούς, τους εργάτες και τους εύπορους. Οι εύποροι ανήκουν στην μεσαία τάξη υιοθετώντας στοιχεία διάκρισης από άλλες κοινωνικές τάξεις.

Αντιθέτως, στις υποβαθμισμένες συνοικίες της περιοχής που διαμένει η κατώτατη κατηγορία, επικρατούν φαινόμενα διαφθοράς και ξεπεσμού σε συνδιασμό με επικίνδυνα στοιχεία εγκλημάτων. Άλλο χαρακτηριστικό στοιχείο των συγκεκριμένων συνοικιών είναι η σωματεμπορία σε γυναίκες και μικρά παιδιά(κορίτσια κυρίως), κάτι το οποίο

---

²⁶ Κασιμάτη, Κ., Έρευνα για τα Κοινωνικά Χαρακτηριστικά της Απασχόλησης, Μελέτη 1, Η Επιλογή του Επαγγέλματος, Θεωρητικές Αναφορές και Εμπειρική Διερεύνηση, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1991, σελ.54-64.

παραπέμπει σε μεγάλο βαθμό ανηθικότητας. Το μέγεθος της κακοποιών στοιχείων θεωρείται μικρό, αλλά αρκετό για την απόδοση στιγματισμού της περιοχής.

Στην επόμενη κοινωνική κατηγορία ανήκουν οι οικογένειες της εργατικής τάξης οι οποίες χαρακτηρίζονται μεν από στίγματα φτώχειας καθώς αδυνατούν να παραμείνουν σε σταθερή απασχόληση, ενώ είναι παραμελημένη και η σίτισή τους. Επιπλέον, παρατηρούνται συχνά ατυχήματα, εκδηλώσεις ασθενειών, περιστατικά μονογονεϊκών οικογενειών, έκφυλων γυναικών, και τα παιδιά τους εμπλέκονται σε εγκληματικές οργανώσεις. Η διαμονή τους εντοπίζεται σε υποβαθμισμένες περιοχές. Υπάρχουν βέβαια και οι περιπτώσεις οικογενειών που οι γονείς είναι αξιοπρεπείς και αυταρχικοί, και τα παιδιά τους να έχουν ακολουθήσει αντίθετη πορεία. Η παραπάνω περιγραφείσα κατάσταση έχει προκληθεί εξαιτίας του έντονου φαινομένου της φτώχειας.

Η επόμενη τάξη που αποτελεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη μελέτη μας είναι η κατηγορία των υπαλλήλων σε υπηρεσίες, λιμενεργατών, σερβιτόρων και οι εργάτες της ανώτερης κλάσης. Τα άτομα της παρούσης κατηγορίας διακρίνονται από έντονη σοβαρότητα στο ζήτημα της εργασίας ενώ ταυτόχρονα ακολουθούν υγιεινό τρόπο ζωής. Είναι υπέρμαχοι της ηθικής και της τιμιότητας και προσπαθούν να βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση. Το μειονέκτημα που χαρακτηρίζει τη νεολαία (ανδρών και γυναικών) της συγκεκριμένης κατηγορίας, αναφέρεται στην στέρηση σοβαρών επαγγελματιών και η συνακόλουθη απογοήτευση από αυτήν την κατάσταση. Παρόλα αυτά θεωρούνται φιλόδοξα άτομα και η πλειοψηφία έχουν ικανότητα γραφής και ανάγνωσης. Όσον αφορά το επίπεδο της μισθολογικής τους κλίμακας, κυμαίνεται λίγο πιο χαμηλά από την αντίστοιχη των λευκών. Επίσης άλλο θετικό χαρακτηριστικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι συμμετέχουν στο θεσμό της εκκλησίας, στην κοινωνική ζωή γενικότερα.

Ας σημειωθεί το γεγονός ότι το περιεχόμενο των απασχολήσεων των περισσότερων νέων παιδιών δεν τους παρέχει την ευκαιρία να εξασκήσουν τις ικανότητές τους και το ταλέντο τους, το οποίο και αποτελεί παράπονο και πρόβλημα μαζί για τα ίδια τα παιδιά. Τέλος σχετικά με την στέγασή τους, σύμφωνα με την έρευνα, παρατηρήθηκαν οικίες με καλαίσθητη επίπλωση καθώς και μουσικά όργανα, το οποίο παραπέμπει σε στοιχεία πολιτισμικής κουλτούρας. Οι κοινωνικές τους δραστηριότητες περιλαμβάνουν κυριακάτικα δείπνα, συγκεντρώσεις, και εκκλησιαστικές δραστηριότητες. Κύριο μέλημά

τους αποτελεί η απόκτηση καλών θέσεων εργασίας προκειμένου να συντηρήσουν τα παιδιά τους²⁷.

Σχετικά με τον θεσμό της οικογένειας, κάθε οικογενειακή ομάδα, ως θεσμός του κοινωνικού συνόλου, οργανώνει την βιολογική αναπαραγωγή και την κοινωνική μητρότητα²⁸. Ορισμένοι μελετητές υποστηρίζουν ότι κάθε οικογένεια αναπαράγει και διαιωνίζει τα χαρακτηριστικά της τάξης στην οποία ανήκει, τα οποία και μεταβιβάζει στους απογόνους της. Επίσης, ανάλογα με την ταξική της τοποθέτηση, προσανατολίζει την επαγγελματική θέση των παιδιών της, εξασφαλίζοντας διαφορετική πρόσβαση σε επαγγελματικούς ρόλους και ανάλογου γοήτρου. Με λίγα λόγια, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι οι παρεχόμενες ευκαιρίες του οικογενειακού περιβάλλοντος εξαρτώνται από την κοινωνική τοποθέτηση. Αυτό ερμηνεύει και το γεγονός ότι τα παιδιά από την μεσαία τάξη έχουν διαφορετικές ευκαιρίες όχι μόνο όσον αφορά την επαγγελματική αποκατάσταση αλλά και στις περισσότερες εκδοχές της ζωής τους (υλικά αγαθά, ανέσεις, εκπαίδευση, επάγγελμα), σε σύγκριση με τα παιδιά της εργατικής τάξης²⁹.

Σχετικά με τους απογόνους της εργατικής τάξης, όπως έχουμε αναφέρει παραπάνω, στη μελέτη του ο θεωρητικός Oscar Lewis, διακρίνει την διαφορετική νοοτροπία και τα διαφορετικά πρότυπα ανάμεσα στις δύο τάξεις, και διατυπώνει την αντίθετη κουλτούρα που διαμορφώνεται στα παιδιά των οικογενειών της εργατικής τάξης, η οποία καθορίζει τόσο την συμπεριφορά τους, όσο και τις επιλογές στον τομέα της εργασίας τους. Η καλλιεργούμενη συμπεριφορά και τρόπος σκέψης τους, κατευθύνουν τα παιδιά σε υποδεέστερες εργασίες σε σύγκριση με τα παιδιά των μεσαίων τάξεων³⁰.

Ακόμα, αξίζει να σημειώσουμε, ότι και οι παρεχόμενες ευκαιρίες, πολλάκις, από μία κοινότητα προς τις οικογένειες μπορούν να επηρεάσουν τον επαγγελματικό προσανατολισμό των επόμενων γενεών. Οι Thomas και Wetherell(1974) εισάγουν την έννοια του επαγγέλματος της περιοχής, όπου ένα παιδί μιας οικογένειας σε κοινότητα ορυχείων, έχει περιορισμένες ικανότητες από ένα παιδί που ζει σε βιομηχανική πόλη.

---

²⁷ W.E.B DuBois, The Philadelphia Negro, A Social Study, centennial edition, University of Pennsylvania Press Philadelphia 1899, pages:309-316.

²⁸ Στρατηγάκη, Μ., Το Φύλο της Κοινωνικής Πολιτικής, Μεταίχμιο, Σεπτέμβριος, Αθήνα 2007, σελ.2

²⁹ Keynes, M., The politics of work and occupations, Anchor Press Ltd, Tiptree, Colchester, The Open University Press 1980, page:121.

³⁰ Hirszowicz, M., Industrial Sociology, Martin Robertson & companies, Oxford 1981, page:81.

Οι μελέτες του Carter αναφέρουν, ότι συνήθως, οι οικογενειακές συνθήκες ευθύνονται κατά κόρον, για την διαμόρφωση της στάσης των παιδιών, οι οποίες τα κατευθύνουν σε καθορισμένες θέσεις απασχόλησης. Ο θεωρητικός συνεχίζοντας υποστηρίζει, ότι οι γονείς της εργατικής τάξης αδυνατούν να κατευθύνουν τα παιδιά τους με επαρκείς πληροφορίες στην επιλογή του επαγγέλματος, ενώ οι Thomas και Wetherell διαπίστωσαν ότι η κοινωνική και οικονομική κατάσταση του πατέρα, μαζί με την στάση του ιδίου, ως προς την εργασία και την ζωή γενικότερα, επιδρά στον τρόπο αντιμετώπισης της εργασίας από την πλευρά του παιδιού. Οι Ashton και Field εκτιμούν ότι η επαγγελματική κατάσταση των γονέων επιδρά στην διαμόρφωση στάσεων και σχέσεων ανάμεσα σε γονείς και παιδιά.

Στην πορεία της έρευνας, Ο Mackenzie αναφέρεται στον βαθμό σημαντικότητας και επιρροής του επαγγέλματος των γονέων, όσον αφορά τη μετάδοση στοιχείων στα παιδιά σχετικά με την τάξη στην οποία ανήκει. Ο Lockwood, με την σειρά του δείχνει μέσα από σχετικές έρευνες, ότι οι διαφορετικές εμπειρίες που βιώνουν οι εργαζόμενοι της εργατικής και της μεσαίας τάξης, εξελίσσονται σε διαφορετικές αντιλήψεις και αντίστοιχο τρόπο αντιμετώπισης, ενώ παράλληλα δείχνουν διαφορετικό κύρος και δύναμη³¹.

Όσον αφορά τον θεσμό της οικογένειας, θα λέγαμε ότι, αποτελεί φυσική αναγκαιότητα, να χαρακτηρίζεται από μονογαμικότητα, ετεροφιλία ανάμεσα στο ζευγάρι και παιδοκεντρικότητα. Οι κλασικές θεωρίες αντιμετωπίζουν τον οικογενειακό θεσμό ως ενιαίο και αδιάσπαστο με βιολογικές και αναπαραγωγικές ιδιότητες και όχι ως πεδίο αντικρουόμενων συμφερόντων³²

Σχετικά με την κατανομή των ρόλων εντός οικογενειακού πλαισίου στον 20^ο αιώνα, ο άντρας εκτελεί χρέη κουβαλητή των απαραίτητων αγαθών για την επιβίωση της οικογένειας. Η μητέρα αναλαμβάνει τη θέση της φροντίδας των μελών, είναι κοντά στα παιδιά, και ταυτόχρονα διεκπεραιώνει τις οικιακές εργασίες. Οι παρόντες ρόλοι εκτιμώνται ως απαραίτητοι θα λέγαμε, για την ορθή κοινωνικοποίηση των παιδιών, εφόσον θεωρείται πρόπον και λογικό η ταύτιση με τον γονέα του ιδίου φύλου. Κατά αυτόν τον τρόπο, η οικογένεια εκλαμβάνεται ως ενιαία μονάδα με συμπληρωματικούς

---

³¹ Keynes, M., The politics of work and occupations, Anchor Press Ltd, Tiptree, Colchester, The Open University Press 1980, page:121-123.

³² Στρατηγάκη, Μ., Το Φύλο της Κοινωνικής Πολιτικής, Μεταίχμιο, Σεπτέμβριος, Αθήνα 2007, σελ.56.

συζυγικούς ρόλους. Καμιά φορά, η οικογένεια, μετατρέπεται σε πεδίο συγκρούσεων σχετικά με την οργάνωση της οικιακής εργασίας, της φροντίδας των παιδιών, την ανατροφή τους και την διαχείριση των οικονομικών και κοινωνικών πόρων.

Εν συνεχεία, η οικογένεια θεωρείται κύριος χώρος άσκησης ανδρικής εξουσίας. Στον οικογενειακό χώρο αναπαράγεται το ανθρώπινο είδος, ο άνδρας ασκεί έλεγχο στην σεξουαλικότητα των γυναικών και διαμορφώνονται οι ταυτότητες του φύλου μέσα από την κοινωνικοποίηση των παιδιών³³.

Σχετικά με τον καταμερισμό των οικιακών εργασιών, παραδοσιακά γνωρίζουμε ότι το βάρος στρέφεται στις γυναίκες, οι οποίες στην σημερινή εποχή έχοντας να αντιμετωπίσουν τον διπλό ρόλο τους παράλληλα ως εργαζόμενες, αποτελεί πρόβλημα το οποίο καλούνται να αντιμετωπίσουν. Με το πέρασ των ετών, οι έμφυλοι διαχωρισμοί υποχωρούν, και εγκαθίσταται νέος καταμερισμός εργασίας. Με την είσοδο των γυναικών στην απασχόληση, αναλαμβάνοντας δηλαδή δεύτερο ρόλο, άρχισε μία, ας το πούμε ανακατανομή των ρόλων στις οικιακές εργασίες την οποία όμως μικρό ποσοστών ανδρών την αποδέχτηκε³⁴.

Σύμφωνα με την ερευνητική ομάδα για τον οικογενειακό καταμερισμό εργασίας του ερευνητικού εργαστηρίου MATISSE, συνολικά οι γυναίκες αφιερώνουν διπλάσιο χρόνο στις οικιακές εργασίες σε σχέση με τους άνδρες. Επίσης, οι άνδρες αφιερώνουν τρεις φορές λιγότερο χρόνο για την φροντίδα των παιδιών σε σχέση με τον χρόνο που αφιερώνουν οι γυναίκες. Γενικότερα παρατηρείται ότι οι γυναίκες και οι άνδρες δεν εκτελούν τις ίδιες οικιακές δραστηριότητες. Ο Bernard Zarca κατάρτισε μία λίστα εργασιών ανά φύλο, την οποία εφάρμοσε ξανά μία δεκαετία αργότερα Cecile Brouse. Οι δραστηριότητες γυναικείου τύπου εκτελούνται σε ποσοστό 20% από τις γυναίκες (γεύμα, πλύσιμο πιάτων, καθαριότητα σπιτιού, φροντίδα ρούχων, παιδιά). Αντίθετα, είδη μαστορέματος και κηπουρική θεωρούνται ανδρικές εργασίες. Για τις κοινές δραστηριότητες, όπως, ψώνια και συναλλαγές με δημόσιες υπηρεσίες, έχει επιτευχθεί ισοτιμία.

Δραστηριότητες που χαρακτηρίζονται από επαναληπτικότητα και κοπιαστικότητα, θεωρούνται κατά κόρον γυναικείες εργασίες, ενώ δραστηριότητες με λιγότερες ευθύνες

---

³³ Στρατηγάκη, Μ., όπως παραπάνω, σελ.60-64.

³⁴ Στρατηγάκη, Μ., Το Φύλο της Κοινωνικής Πολιτικής, Μεταίχμιο, Σεπτέμβριος, Αθήνα 2007, σελ.91-92.

και δεσμεύσεις, πιο περιστασιακές, με περισσότερη ικανοποίηση και επιθυμία για δημιουργία αντικειμένων, σχετίζονται με ανδρικές ιδιότητες. Οι ρόλοι εξειδικεύονται και πραγματοποιείται μεγαλύτερη κατανομή με την απόκτηση των παιδιών, όπου οι άνδρες χρειάζεται να εργάζονται περισσότερες ώρες για μεγαλύτερο μισθό και οι γυναίκες να αφιερώνουν περισσότερες ώρες στο σπίτι για την φροντίδα των τέκνων. Στην περίπτωση των ανδρών, ο χρόνος της επαγγελματικής απασχόλησης θα καθορίσει τις ώρες αφιέρωσης στις οικιακές εργασίες, ενώ αντίθετα, ο χρόνος αφιέρωσης των οικιακών εργασιών θα καθορίσουν τον χρόνο απασχόλησης των γυναικών στις οικιακές εργασίες. Παρόλα αυτά, το εκπαιδευτικό επίπεδο, η απασχόληση και η οικονομική ανεξαρτησία των γυναικών συμβάλλει στην αύξηση της διαπραγματευτικής δύναμης του γυναικείου φύλου με συνέπεια, την λιγότερο άνιση κατανομή οικιακών εργασιών³⁵.

1.2.2 Η επιρροή της οικογένειας στην εργασιακή κατεύθυνση του φύλου με βάση την τάξη

Η κοινωνικοποίηση των δύο φύλων ανάμεσα στις δύο τάξεις, την εργατική και τη μεσαία, διακρίνει στερεότυπα που επηρεάζουν τον επαγγελματικό προσανατολισμό των αγοριών και των κοριτσιών.

Στην πορεία της έρευνάς μας θα ήταν αξιοπρόσεκτο να αναδειχθεί η σημασία της κοινωνικοποίησης των παιδιών η οποία έχει ως αφετηρία το οικογενειακό πλαίσιο και πραγματοποιείται σε συνάρτηση με το φύλο. Η οικογένεια μεταδίδει στα παιδιά της ιδεολογίες με διαφορετικό κοινωνικό προσορισμό ανάμεσα στα δύο φύλα. Τα παιδιά, ανάλογα με το φύλο τους εσωτερικεύουν διαφορετικούς ρόλους, δραστηριότητες και χώρους δράσης τα οποία παγιώνονται σε γενικές θεωρητικές αρχές. Μέσα από την κατανομή των ρόλων στο σπίτι υιοθετούν ανάλογα πρότυπα.

Ο τρόπος επικοινωνίας ανάμεσα στα οικογενειακά μέλη, η προσωπικότητα και η φιλοσοφία των γονέων για την ζωή γενικά ασκούν επίδραση στην διαμόρφωση της ταυτότητας του φύλου των παιδιών. Η υιοθέτηση αυτών των προτύπων συμβάλλει στην διαμόρφωση της ταυτότητας φύλου. Επίσης, οι προσδοκίες των γονέων για την επιλογή επαγγέλματος των παιδιών τους αποτελεί βασική παράμετρο κοινωνικοποίησης. Οι

---

³⁵ Maruani, M., Γυναίκες, Φύλο, Κοινωνίες, Τί γνωρίζουμε σήμερα, Μεταίχμιο, Ιούνιος, Αθήνα 2008, σελ.234-235.

προσδοκίες των γονέων εκδηλώνονται με την διαφορετική στάση απέναντι στα παιδιά τους, ειδικά όταν πρόκειται για αντίθετα φύλα.

Οι οικογένειες από τα εργατικά στρώματα συνήθως έχουν πιο έντονα έμφυλα στερεότυπα τόσο για τις οικιακές εργασίες, όσο και για την επιδίωξη επαγγέλματος υψηλών προσόντων. Αντιθέτως, στις οικογένειες μεσαίας τάξης παρατηρείται μία σχετική χαλαρότητα όσον αφορά τους ρόλους των δύο φύλων. Βεβαίως υπάρχουν και οι οικογένειες οι οποίες έχουν παιδιά ιδίου φύλου στις οποίες παρατηρείται επίσης μία χαλαρότητα απέναντι στα έμφυλα στερεότυπα³⁶.

Συγκεκριμένα, στους πόλους της εργατικής τάξης, παρατηρούμε τους γονείς να διαμορφώνουν διαφορετικές προσδοκίες στα παιδιά τους, ανάλογα με το φύλο. Τα κορίτσια κοινωνικοποιούνται από μικρή ηλικία στο ρόλο της νοικοκυράς, συζύγου και μητέρας. Στην μεσαία τάξη, οι γονείς ανεπηρέαστοι από σεξιστικά στερεότυπα, καλλιεργούν στα κορίτσια τους από μικρή ηλικία επαγγελματικές προσδοκίες.

Παρόλα αυτά, παρατηρούνται ορισμένες ομοιότητες στις δύο τάξεις στον τομέα της γαλούχησης των δύο φύλων. Δηλαδή οι γονείς και από τις δύο τάξεις κοινωνικοποιούν τα κορίτσια στις οικιακές εργασίες προσφέροντας βοήθεια στην οικογένεια, και με αυτόν τον τρόπο εξασκούνται στην φροντίδα και στην υπευθυνότητα, ενώ τα αγόρια μαθαίνουν να είναι αυτοδύναμα και να πραγματοποιούν στόχους. Η διαδικασία της κοινωνικοποίησης διεξάγεται μέσω κατάλληλων παιχνιδιών³⁷.

Εν συνεχεία, όσον αφορά τους οικογενειακούς ρόλους, μία μερίδα γυναικών που είχαν υποβληθεί σε συνέντευξη για τα μηνύματα που ελάμβαναν κατά καιρούς από τους γονείς τους σχετικά με τον ρόλο της μητέρας, αλλά και για τον τρόπο με τον οποίον οι γονείς τους υποδύονταν τον ξεχωριστό ρόλο τους ως γονείς, οι μισές γυναίκες δήλωσαν ότι οι γονείς τους, ναι μεν, τις προτρέπουν για απόκτηση ανώτερης παιδείας, αλλά στο μέλλον, ο σύζυγος τους θα έχει την αξίωση της τοποθέτησής τους ως μητέρες και νοικοκυρές.

Οι υπόλοιπες γυναίκες, μεταξύ των οποίων φοιτήτριες, δήλωσαν ότι οι γονείς τους δίνουν έμφαση στην επαγγελματική απασχόληση, και γιατί όχι υψηλού επιπέδου, έτσι ώστε να υπάρχει οικονομική ανεξαρτησία ειδικά σε περίπτωση διάλυσης γάμου. Ο

---

³⁶ Δαλακούρα, Αικ., Συγκολίτου, Ε., Χατζηκαμάρη, Β., Μοντέλο Δράσεων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού με την Οπτική του Φύλου, On Demand, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης 2008, σελ.36-38.

³⁷ Keynes, M., The politics of work and occupations, Anchor Press Ltd, Tiptree, Colchester, The Open University Press 1980, page: 133.

συγκεκριμένος τύπος μηνύματος είναι αρκετά διαδεδομένος στις Ηνωμένες Πολιτείες λόγω της εξάπλωσης των διαζυγίων. Τα μηνύματα που δέχονται τα κορίτσια από τους γονείς εξαρτώνται από την φυλή, το έθνος και την κοινωνική κατηγορία στις οποίες υπάγεται η οικογένεια.

Κατά τα λεγόμενα μιας 30χρονης Αφροαμερικανίδας, καθηγήτριας σε κολέγιο, οι γονείς της, την παρότρυναν από μικρή, στην επιδίωξη καριέρας, και στην συνέχεια στην σύναψη γάμου. Προτεραιότητα όμως έδιναν στην επαγγελματική αποκατάσταση, ώστε να υπάρχει οικονομική ανεξαρτησία. Εξίσου σημαντική επιρροή δέχονται και τα αγόρια από την οικογένειά τους. Όσα μεγαλώνουν σε οικογένειες όπου οι γονείς τους κατανέμουν τις δουλειές του σπιτιού ισότιμα, μαθαίνουν και τα ίδια να μοιράζονται τις δουλειές του σπιτιού και ταυτόχρονα να εργάζονται. Όσα μεγαλώνουν σε παραδοσιακές οικογένειες, είναι λογικό να υιοθετήσουν ανάλογες πρακτικές. Άρα, οι τύποι οικογενειών όπου ανατρέφονται τα παιδιά αποτελούν πρότυπο επιρροής για τον τύπο οικογενειών που θα δημιουργήσουν στην πορεία της ζωής τους³⁸.

Εξαιρετικής σημασίας στοιχείο αποτελούν οι κοινωνικές αξίες³⁹, στις οποίες θεμελιώνεται η βάση του θεσμού της οικογένειας, οι οποίες καθοδηγούν τα μέλη και τα επηρεάζουν στις αποφάσεις του ατομικού και οικογενειακού φάσματος. Ορισμένες αξίες μεταδίδονται από την μία γενιά στην άλλη και εσωτερικεύονται από τα άτομα μέσα από την διαδικασία της κοινωνικοποίησης και παράλληλα συγκροτούν ένα σύστημα στο οποίο επικρατεί αλληλοεπιρροή μεταξύ των αξιών. Το αξιακό σύστημα, στην σημερινή εποχή διέρχεται από μεταβολές δυτικών προτύπων οι οποίες έχουν διευσύνει και επηρεάσει την δομή και την λειτουργία του θεσμού της οικογενείας. Οι μεταβολές αυτές έχουν ως αποτέλεσμα την υποκατάσταση της συλλογικότητας και της ομάδας από το άτομο και την ατομικότητα⁴⁰.

Η παρούσα καινοτομία στην οικογενειακή μονάδα επικρατεί σε μεγάλο βαθμό κυρίως στην μεσαία τάξη η οποία διακρίνεται από σχετική χαλαρότητα οικογενειακών δεσμών και τάση υιοθέτησης εξελικτικών μοντέλων σε ατομικό επίπεδο με έμφαση στην επίτευξη επαγγελματικής σταδιοδρομίας των μελών.

---

³⁸ Hattery, A., Γυναίκες, Εργασία και Οικογένεια: Εξισορρόπηση και Συνύφανση, On Demand AE, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης 2008, σελ.42.

³⁹ Ιδεώδες, κοινωνικά προκαθορισμένος κώδικας προσδιορισμού και κρίσης της συμπεριφοράς. Κανόνες συμπεριφοράς και δράσης, συστατικά στοιχεία της κοινωνίας και του πολιτισμού.

⁴⁰ Μουσούρου, Λ., Οικογένεια και οικογενειακή πολιτική, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2005, σελ.54-55.

Σχετικά με τη δομή της οικογένειας σήμερα, οφείλουμε να ομολογήσουμε την σχετική μεταβολή της σε σχέση τα παλαιότερα χρόνια. Παραδοσιακά, οι ρόλοι προσδιορίζονταν ανάλογα με το φύλο και την ηλικία, και επίσης η ιεραρχία των ρόλων ήταν τέτοια ώστε οι άντρες να ασκούν εξουσία στις γυναίκες και οι γεροντότεροι στους νεότερους. Στη πορεία των ετών, με τις επερχόμενες μεταβολές, ο οικογενειακός θεσμός αλλάζει, με συνέπεια να προκαλούνται μεταβολές στην δομή και στους ρόλους των οικογενειακών μελών. Ένα από τα αίτια αποτελεί η μεταβολή της κοινωνικής θέσης των γυναικών και των παιδιών⁴¹.

Η οικογένεια παραμένει ως τόπος καλλιέργειας και συντήρησης της διαφοροποίησης των ρόλων. Η κοινωνικοποίηση επομένως των παιδιών προσδιορίζεται αρχικά από τους γονείς και τις ανάλογες ευθύνες τους. Η σύγκριση των δύο ερευνών της γαλλικής στατιστικής υπηρεσίας για την χρήση του χρόνου, το 1986 και το 1999, έδειξε ότι η ύπαρξη παιδιών επιφέρει εξειδίκευση των ρόλων. Οι γυναίκες αναλαμβάνουν τις οικιακές εργασίες και την φροντίδα των παιδιών. Συγκεκριμένα, οι γυναίκες ασχολούνται με την φροντίδα και την στοργή, ενώ οι άνδρες με τα παιχνίδια και την μετάδοση απασχόλησης, το οποίο διευρύνεται ακόμα και αν το εκπαιδευτικό επίπεδο της μητέρας και η επαγγελματική απασχόληση της γυναίκας ακολουθεί το αντίστοιχο του άνδρα.

Οι διαφορετικές θέσεις και ρόλοι των γονέων διαπαιδαγωγούν τα παιδιά σύμφωνα με το φύλο τους, όπως και οι τοποθετήσεις και συμπεριφορές διαφέρουν ανάλογα με το φύλο και τα πρότυπα αγωγής καθώς και οι ταυτότητες διαφοροποιούνται ανάλογα με το φύλο.

Το παιχνίδι που πραγματοποιείται εντός οικογενειακού χώρου, σχετίζεται με οικιακές και επαγγελματικές αξίες και δραστηριότητες. Δηλαδή, οι γονείς, μέσω των παιχνιδιών προσπαθούν να μεταδώσουν στα παιδιά τους πρότυπα εργασίας και ρόλων, σύμφωνα με το φύλο. Στα ανδρικά παιχνίδια συγκαταλέγονται τα αυτοκίνητα, οι βαλίτσες με τα μαστορέματα, οι στολές του ζορό και οι τυχοδιώκτες, ενώ στα κοριτσίστικα παιχνίδια ανήκουν οι κούκλες, τα κουζινικά, είδη καλλωπισμού, και στολές νοσοκόμας. Τα αγορίστικα παιχνίδια ευνοούν την κίνηση, τον χειρισμό αντικειμένων, την επινοητικότητα, την περιπέτεια, και τα παιχνίδια των κοριτσιών καλλιεργούν το ενδιαφέρον για τον εαυτό τους και τους άλλους αναδεικνύοντας την γοητεία και τη μητρότητα. Η ποσότητα και η ποικιλία των παιχνιδιών ξεχωρίζουν ανάλογα με το φύλο

---

⁴¹ Μουσούρου, Λ., όπως παραπάνω, σελ.63-64.

και την ηλικία. Τα κορίτσια, καθώς ωριμάζουν νωρίτερα, εγκαταλείπουν νωρίς τα παιχνίδια και ασχολούνται με τα καλλυντικά, τα κοσμήματα και τα ρούχα. Υπάρχουν βέβαια και τα μεικτά παιχνίδια που προϋποθέτουν συλλογικότητα, εντούτοις όμως τα δύο φύλα αντιμετωπίζουν το παιχνίδι με διαφορετικό τρόπο.

Ακόμα να προσθέσουμε ότι, οι πολιτισμικές συμπεριφορές των παιδιών μοιάζουν με τις αντίστοιχες των γονέων τους, όμως δημιουργούνται από την ηλικία, το φύλο και το φύλο του γονέα τους⁴².

Ενδιαφέρουσα, ακόμα, θα ήταν η περίπτωση της εξέτασης της κατανομής εξουσίας ανάμεσα στα ζευγάρια σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, με τις διαμορφωθείσες εξελίξεις των τελευταίων ετών. Έχει παρατηρηθεί ότι ο βαθμός εξουσίας της συζύγου ποικίλει ανάλογα με το στάδιο της οικογενειακής ζωής. Συγκεκριμένα, μόλις το ζευγάρι αποκτήσει παιδί, συμβαίνει να ενδυναμώνει ο γυναικείος ρόλος στον τομέα της λήψης αποφάσεων στην Ελλάδα, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες (Γαλλία). Επίσης, όσο αυξάνεται το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων, τόσο απελευθερώνονται από παραδοσιακές προκαταλήψεις στον τομέα των αποφάσεων και στην ισοτιμία των ρόλων των φύλων γενικότερα, πράγμα αντίθετο προς τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης, όπου όσο αυξάνεται το εκπαιδευτικό επίπεδο του άντρα, αναλόγως αυξάνεται και η εξουσία του εντός της οικογένειας.

Στην συνέχεια, σχετικά με το επάγγελμα και το ύψος του εισοδήματος, τα οποία συσχετίζονται με την εκπαίδευση, στις βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες, όπου οι θέσεις των αντρών προϋποθέτουν υψηλή εξειδίκευση, αυξάνουν ταυτόχρονα την εξουσία τους, σε αντίθεση με τον ελληνικό χώρο. Η Κ. Σαφίλιου-Roth αποδίδει την παρούσα διαφορά στις ιδιαίτερες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες. Οι χώρες που αναπτύσσονται, αποδεσμεύονται από παραδοσιακές αντιλήψεις σχετικά με το φύλο. Ακολούθως, όταν η διαφορά μεταξύ των μισθών των δύο συζύγων είναι μειωμένη, ταυτόχρονα συνεπάγεται και μείωση εξουσίας του συζύγου, και τέλος όσο αυξάνεται η επαγγελματική απασχόληση των γυναικών, τόσο αυξάνεται η συμμετοχή της στη λήψη οικογενειακών αποφάσεων⁴³.

---

⁴² Maruani, M., Γυναίκες, Φύλο, Κοινωνίες, Τί γνωρίζουμε σήμερα, Μεταίχμιο, Ιούνιος, Αθήνα 2008, σελ.254-257.

⁴³ Μουσούρου, Λ., Γυναικεία απασχόληση και οικογένεια στην Ελλάδα και αλλού, Ελληνική Κοινωνία 3, Βιβλιοπωλείον της εστίας Ι.Δ. Κολλάρου και Σίας Α.Ε., Hestia 1985, Αθήνα, σελ.30-35.

Οι παραπάνω περιπτώσεις εμφανίζονται συχνότερα στις οικογένειες των μεσαίων τάξεων, όπου οι περισσότερες σύζυγοι είναι μορφωμένες και εργάζονται σε θέσεις⁴⁴ εργασίας με υψηλά προσόντα, οπότε η απόφασή τους συνυπολογίζεται εντός οικογενειακών αποφάσεων.

Ακολουθως, όπως αναφέραμε προηγουμένως, η οικογένεια δρα έντονα και επηρεάζει τις επαγγελματικές επιλογές των παιδιών της. Τα κριτήρια με τα οποία κάθε οικογένεια επεμβαίνει και επηρεάζει τις αποφάσεις των ατόμων εξαρτώνται από το ταξικό σύστημα στο οποίο ανήκει και το οποίο διαμορφώνει επιθυμίες, προσδοκίες και επιλογές, παρέχοντας ταυτόχρονα και τις δυνατότητες υλοποίησής τους⁴⁵.

Από πολλές εμπειρικές έρευνες, ο ρόλος της οικογένειας έχει αποδειχθεί ιδιαίζουσας σημασίας στο θέμα της επιλογής του επαγγέλματος. Εξάλλου αποτελεί το πρώτο μέσο με το οποίο κάθε άτομο έρχεται σε επαφή με το κοινωνικό περιβάλλον. Τα πρώτα ερεθίσματα, οι προσδοκίες, οι φιλοδοξίες, επιθυμίες και δυνατότητες για υλοποίηση έχουν ως αφετηρία την οικογένεια⁴⁶. Οι λειτουργίες του οικογενειακού θεσμού συνοψίζονται στην αναπαραγωγή, οικονομία, εκπαίδευση, ψυχολογία, και εμμέσως συμβάλλουν και στην επιλογή του επαγγέλματος⁴⁷. Οι γονείς συνδέουν την οικογένεια με την οικονομία, μεταφέρουν τις κοινωνικές αξίες τους, την συμπεριφορά τους και τις στάσεις τους στα παιδιά τους, ενσυνείδητα ή μη συνειδητοποιημένα, πολλές φορές, και τους δημιουργούν επαγγελματικές φιλοδοξίες.

Στην συνέχεια, το επάγγελμα του πατέρα μπορεί να καταστεί κατανοητό με πολύ εύκολο τρόπο βιώνοντας τα χαρακτηριστικά, τις ιδιότητες, την κοινωνική του διαβάθμιση και την αξιολόγησή του. Ιδιαίτερη επίδραση ασκείται σε περίπτωση που τα παιδιά ακολουθούν το επάγγελμα του πατέρα. Ορισμένα μάλιστα επαγγέλματα χαρακτηρίζονται από οικογενειακή παράδοση και σε αρκετές περιπτώσεις το οικογενειακό όνομα μέσα από το επάγγελμα ενδέχεται να ασκήσει περιοριστικό ρόλο στην επιλογή του επαγγέλματος των παιδιών, καθώς πολλοί γονείς επιθυμούν μελλοντικά την συνέχιση του οικογενειακού επαγγέλματος από τα παιδιά τους, οπότε προσπαθούν να

---

⁴⁴ Κασιμάτη, Κ., Έρευνα για τα Κοινωνικά Χαρακτηριστικά της Απασχόλησης, Μελέτη 1, Η Επιλογή του Επαγγέλματος, Θεωρητικές Αναφορές και Εμπειρική Διερεύνηση, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1991, σελ.51.

⁴⁵ Κασιμάτη, Κ., Έρευνα για τα Κοινωνικά Χαρακτηριστικά της Απασχόλησης, Μελέτη 1, Η Επιλογή του Επαγγέλματος, Θεωρητικές Αναφορές και Εμπειρική Διερεύνηση, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1991, σελ.54.

⁴⁶ Κασιμάτη, Κ. Όπως παραπάνω,σελ.51

⁴⁷ Στρατηγάκη, Μ., Το Φύλο της Κοινωνικής Πολιτικής, Μεταίχμιο, Σεπτέμβριος, Αθήνα 2007, σελ .56.

τους μεταλαμπαδεύσουν ανάλογες φιλοδοξίες και προσδοκίες. Ενυπάρχουν μάλιστα και οι περιπτώσεις κατά τις οποίες, πολλά παιδιά δεν έχουν κατασταλάξει την επαγγελματική τους κατεύθυνση, οπότε ακολουθούν το οικογενειακό επάγγελμα.

Περαιτέρω, κρίνεται ωφέλιμο να προσθέσουμε ότι στην ελληνική κοινωνία, οι γονείς ασκούν ισχυρή επίδραση στην επαγγελματική σταδιοδρομία των παιδιών τους. Από σχετική έρευνα σε μία μερίδα εργαζομένων στον κλάδο της βιομηχανίας, απεδείχθη η παραπάνω διαπίστωση σχετικά με την επιρροή, καθώς μόνο το 5% των εργαζομένων δήλωσαν ότι θα δεν επενέβησαν στην απόφαση της επαγγελματικής πορείας των παιδιών τους, ενώ οι περισσότεροι ανέφεραν ότι αντιμετωπίζουν την επιλογή επαγγέλματος των παιδιών, σαν προέκταση των ιδίων, επιδιώκοντας να λάβουν και οι ίδιοι ικανοποίηση μέσα από την επαγγελματική επιτυχία των παιδιών τους, για αυτό επενέβησαν δραστικά με σκοπό να επηρεάσουν την απόφασή τους στην συγκεκριμένη επιλογή. Επίσης, οι περισσότεροι γονείς δήλωσαν ότι θέλουν για τα παιδιά τους να ακολουθήσουν επιστημονικά επαγγέλματα για να αποφύγουν τις δύσκολες συνθήκες εργασίας και επιβίωσης που αντιμετωπίζουν οι ίδιοι.

Ο Kalm δίνει έμφαση στην προτροπή των γονέων σχετικά με την επαγγελματική αποκατάσταση των παιδιών τους και οι Rebborg και Westby, υποστηρίζουν ότι το επάγγελμα του πατέρα ασκεί καθοριστική επιρροή στην επαγγελματική σταδιοδρομία των παιδιών. Ας μην παραλείψουμε να αναφέρουμε, ότι το οικογενειακό περιβάλλον καταλήγει να αποτελεί βασική πηγή κοινωνικής ανισότητας εφόσον η επίδρασή της στην διανοητική ικανότητα, επαγγελματική πορεία και οικονομική εξασφάλιση του ατόμου έχει μακροπρόθεσμο χαρακτήρα. Ο παραπάνω ισχυρισμός αποδεικνύεται και από την παρατηρούμενη κινητικότητα, η οποία αποτελεί συνάρτηση της ταξικής προέλευσης του ατόμου⁴⁸.

Επιπλέον, όσον αφορά τις προτιμήσεις των Ελλήνων γονέων στο θέμα της επιλογής της επαγγελματικής κατεύθυνσης των παιδιών τους, έχει διαπιστωθεί, ότι οι γονείς στην Ελλάδα επηρεάζουν άμεσα το εργασιακό προσανατολισμό των παιδιών τους. Η σημερινή οικογένεια, στις αστικές περιοχές της Ελλάδας, έχοντας διαφοροποιηθεί σε σχέση με την παραδοσιακή οικογένεια της υπαίθρου, σε πολλά ζητήματα(δομή, ζωή, δραστηριότητες),

---

⁴⁸ Κασιμάτη, Κ., Έρευνα για τα Κοινωνικά Χαρακτηριστικά της Απασχόλησης, Μελέτη 1, Η Επιλογή του Επαγγέλματος, Θεωρητικές Αναφορές και Εμπειρική Διερεύνηση, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1991, σελ.51-54.

έχει εισάγει πολιτισμικά πρότυπα αντιλήψεων και συμπεριφορών, τα οποία έχουν απελευθερώσει τις σχέσεις των γονέων με τα παιδιά, και στο ζήτημα της επαγγελματικής επιλογής.

Ωστόσο όμως, η μεσογειακή πατριαρχική οικογένεια εξακολουθεί να συμμετέχει και να επηρεάζει την ζωή και το μέλλον γενικότερα των παιδιών της. Συγκεκριμένα ο ρόλος του πατέρα θεωρείται καθοριστικός, αν και η μητέρα ασχολείται σε μεγαλύτερο βαθμό με θέματα που σχετίζονται με τα παιδιά. Μία έρευνα του Κιτσαρά (1967) διαπιστώνει ότι οι επαγγελματικές προτιμήσεις των παιδιών καθορίζονται κατά 82% από τους γονείς. Σε μία συγκριτική μελέτη Ελλήνων και Αμερικανών νέων, οι Έλληνες ταυτίζουν την επιτυχία με το επάγγελμα και το κοινωνικό κύρος⁴⁹.

Σε μία ημερίδα που είχε πραγματοποιηθεί στις σχολικές εγκαταστάσεις του νησιού της Σχοινούσας με θέμα ((προσδοκίες της σύγχρονης ελληνικής οικογένειας για το επαγγελματικό μέλλον των παιδιών τους (αγοριών και κοριτσιών), εργασία, οικογένεια και η έννοια της φροντίδας)), μία κοινωνία αρκετά απομονωμένη από τον υπόλοιπο κόσμο και τη νεωτερικότητα, όπου η πλειοψηφία των οικογενειών κατείχαν ακόμα παραδοσιακές αντιλήψεις σε έντονο βαθμό θα λέγαμε. Στην διάλεξη συμμετείχαν όλα τα μέλη των οικογενειών του νησιού προκειμένου να επιτευχθεί όσο τον δυνατόν καλύτερη ενημέρωση γίνεται σχετικά και με τον έμφυλο καταμερισμό της εργασίας και την κοινωνικοποίηση των ρόλων των παιδιών, και για τον επαγγελματικό προσανατολισμό των παιδιών ανεξαρτήτως φύλου.

Κατά την διάρκεια των διαλέξεων, τα εκφραζόμενα των ομιλητών φάνταζαν εντελώς καινούργια και άγνωστα στοιχεία, σχετικά με τον έμφυλο καταμερισμό των οικιακών εργασιών και τον επαγγελματικό προσανατολισμό των παιδιών. Οι γυναίκες-σύζυγοι δήλωσαν ότι μόνο οι ίδιες ασχολούνται με τις οικιακές ενασχολήσεις, ενώ οι άντρες-σύζυγοι, πολλές φορές, μόλις επιστρέφουν από την εργασία, πηγαίνουν αμέσως στο καφενείο, οπότε οι γυναίκες μένουν μόνες στο σπίτι με τα παιδιά τα οποία διαβάζουν. Ακούγοντας οι γυναίκες κατά την διάρκεια της διάλεξης περί ισότητας, όσον αφορά τον καταμερισμό οικιακών εργασιών, τους φάνηκε σαν μία εξωπραγματική κατάσταση.

---

⁴⁹ Βρετάκου, Β., Ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός στην Ελλάδα, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1990, σελ.87-89.

Στην συνέχεια της ομιλίας, σχετικά με τον επαγγελματικό προσανατολισμό των παιδιών, επειδή οι γονείς είχαν αρκετά παραδοσιακές αντιλήψεις σχετικά με την αποκατάσταση των δύο φύλων, πραγματοποιήθηκε στο μέγιστο του εφικτού, ενημέρωση στην οποία αναδείχθηκαν οι ψυχολογικοί παράγοντες στα πλαίσια της οικογένειας που κατασκευάζουν την ταυτότητα του φύλου. Παρατηρήθηκε από τους οργανωτές το γεγονός ότι, παρόλο που το κοινό στο απευθύνθηκαν ήταν σε ηλικία που δύσκολα κάποιος άνθρωπος δέχεται καινούργια στοιχεία, καθώς έχει ήδη αποκρυσταλλώσει συγκεκριμένες αντιλήψεις οι οποίες μάλιστα βρίσκονται σε αντίθετη τροχιά από την αντίστοιχη των συνομιλητών, εντούτοις όχι μόνο δεν εξέφρασαν κάποιας μορφής αντίδραση κατά τη διάρκεια της διάλεξης, αλλά επιπλέον δέχθηκαν την ύπαρξη των λεγομένων των ομιλητών κυρίως όσον αφορά τον επαγγελματικό προσανατολισμό των παιδιών τους⁵⁰.

Από σχετική έρευνα που έχει διεξαχθεί για το ζήτημα της διαγενεακής μετάβασης της επαγγελματικής κατάστασης έχει βρεθεί ότι το οικονομικό και πολιτισμικό υπόβαθρο των γονέων παρέχει στα παιδιά την ευκαιρία να αναπαράγουν και να συνεχίσουν κατά κάποιον τρόπο την επαγγελματική θέση των γονέων τους. Αν και από σχετικές διαπιστώσεις έχει εξιγνιαστεί ότι το πολιτισμικό επίπεδο δεν αποδεικνύεται τόσο αποτελεσματικό, όσο αντίστοιχα αποτελεσματικός έχει αποδειχθεί ο τομέας των κοινωνικών δικτύων και συγκεκριμένα η πρόσβαση σε πηγές πληροφοριών και γνώσεων⁵¹.

Περαιτέρω, ο DuBois το 1899 στο πανεπιστήμιο Πενσυλβάνια είχε διεξάγει μία έρευνα, σχετικά με την φυλή των Νέγρων στην Φιλαδέλφια των Ηνωμένων Πολιτειών, στην οποία αναφέρονται οι συνθήκες διαβίωσης ανάλογα με την ταξική στρωμάτωση⁵². Σε γενικό επίπεδο, όσον αφορά τον πληθυσμό των Νέγρων, όσοι άνδρες και γυναίκες προέρχονται από τις ανώτερες τάξεις, σκέφτονται τον γάμο από μικρή ηλικία προσπαθώντας να ανταπαξέλθουν ως προς το ζην. Παρόλα αυτά, στο μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού, οι οικονομικές δυσκολίες δεν επιτρέπουν να πραγματοποιούν

---

⁵⁰ Κουϊμτζή, Ε., Τάζογλου, Ε., Τα Προγράμματα δράσεων Και οι Καλές Πρακτικές: παραδείγματα εφαρμογών, εκδοτικός οίκος: On Demand AE, Θεσσαλονίκη 2008, σελ.12.

⁵¹ Houten, J., Gesthuizen, M., Wolbers, M., www.sciencedirect.com, Intergenerational transmission of occupational status: The role of voluntary association membership as an emerging compensatory strategy of reproduction, 24 April 2013, πρόσβαση στις 15/05/13.

⁵² Du Bois, W.E.B, The Philadelphia Negro, A Social Study, centennial edition, University of Pennsylvania Press Philadelphia, pages:172.

τέτοιου είδους προσδοκίες αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις, η δυσχερής οικονομική κατάσταση που αντιμετωπίζουν έχει επιφέρει αρνητικές επιδράσεις επηρεάζοντας ακόμα και την σεξουαλική τους ηθική, έχοντας ήδη μία προδιάθεση κληρονομικής απειθαρχίας όσον αφορά αυτό το ζήτημα.

Οι συνθήκες ζωής τους χαρακτηρίζονται από καταστάσεις που θεωρούνται ασυνήθιστες για την περιοχή και ξεπερνούν κατά κάποιον τρόπο τα φυσιολογικά επίπεδα διαβίωσης το οποίο σχετίζεται και με ζητήματα αξιοπρέπειας και ηθικής, για αυτό και ο αριθμός των οικογενειακών μελών τους σε αρκετές περιπτώσεις υπερβαίνει τον φυσιολογικό αριθμό των δύο γονέων, ως ίθισται⁵³. Συγκεκριμένα, ο θεωρητικός επισημαίνει ότι αρχικά η φυλή των Νέγρων κατανέμεται στην κατηγορία των φτωχών, των ευκατάστατων και των πιο εύπορων. Εμείς θα ασχοληθούμε με τις δύο πρώτες κατηγορίες.

Γενικά, οι οικογένειες που ανήκουν στην κατώτατη κατηγορία εντοπίζονται συγκεντρωμένες σε ιδιαίτερα φτωχικές και υποβαθμισμένες περιοχές, και διαμένουν σε κακοσυντηρημένες οικίες, οι οποίες αποτελούνται από ένα ή δύο δωμάτια με φθαρμένη επίπλωση και ελάχιστο φωτισμό και θέρμανση. Τα μέλη των οικογενειών αυτών σε αρκετές περιπτώσεις αποτελούν μέλη συμμοριών πραγματοποιώντας κλοπές ενώ είναι αποκομμένα από τον θεσμό της θρησκείας. Οι άντρες απασχολούνται ως εργάτες, και οι γυναίκες ως καθαρίστριες. Τα παιδιά τους παρακολουθούν σχολικά μαθήματα, αλλά όχι τακτικά, καθώς περιπλανώνται στους δρόμους. Υπάρχουν βέβαια και οικογένειες στην ίδια ταξική κατηγορία που ζουν αξιοπρεπώς.

Οι οικογένειες που ανήκουν στην κατώτατη κλίμακα, κατοικούν σε περιοχές που συχνάζουν κακοποιοί και ιερόδουλες και αποτελούνται από τους γονείς και ένα παιδί, όπου ο πατέρας εργάζεται ως σερβιτόρος, ο γιος ως καθαριστής υποδημάτων και η μητέρα σε υπηρεσίες χαμηλού κύρους. Στέγάζονται σε πολύ φτωχικές οικίες με ελλιπή και κακοσυντηρημένο οικιακό εξοπλισμό.

Άλλη κατηγορία οικογενειών, αποτελούνται από τέσσερα άτομα, τους γονείς και δύο παιδιά, όπου ο πατέρας συνήθως εργάζεται μία ή δύο βδομάδες το μήνα ως εργάτης σε περιφράξεις και τις ελεύθερες ώρες προσέχει τα παιδιά του όταν η σύζυγος εργάζεται

---

⁵³ Du Bois, W.E.B., The Philadelphia Negro, A Social Study, centennial edition, University of Pennsylvania Press Philadelphia 1899, pages:166-167.

συνήθως σε υπηρεσίες. Και οι δύο κατηγορίες οικογενειών αξιοσέβαστες αλλά διαβιώνουν σε ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες.

Η επόμενη κατηγορία εργατικής τάξης οικογενειών διαβιώνουν σε καλύτερες συνθήκες διαβίωσης σε σχέση με τις δύο προηγούμενες κατηγορίες καθώς στεγάζονται σε μεγαλύτερα σπίτια, καλύτερο εξοπλισμό, και διακρίνονται από ανώτερο επίπεδο διαβίωσης όσον αφορά την διατροφή και την ένδυση. Ακόμα η συγκεκριμένη κατηγορία είναι οπαδοί θρησκευτικών οργανώσεων.

Τέλος υπάρχει και η κατηγορία της μεσαίας τάξης, που θεωρούνται από τις ανώτερες οικογένειες στην περιοχή. Οι οικογένειες της μεσαίας κατηγορίας μάλιστα απασχολούν και οικιακή βοηθό και αποτελούνται από τρεις ενήλικες και δύο παιδιά. Παρόλα αυτά τα μέλη αυτών των οικογενειών αντιμετωπίζουν ρατσισμό εξαιτίας της καταγωγής τους. Οι ίδιοι αισθάνονται αποστροφή προς τους ομοεθνείς τους. Είναι βαθιά θρησκευόμενοι και επιδειξιμανείς, σπαταλώντας χρήματα για καλή ζωή⁵⁴.

Στην συνέχεια, σχετικά με τον παράγοντα του φύλου, αποτελεί καθοριστικό σημείο για την διαδικασία επιλογής του επαγγέλματος, καθώς συμβαίνει να επικρατούν διαφορετικές αντιλήψεις για τους έμφυλους ρόλους. Οι αξίες του κοινωνικού συστήματος που σχετίζονται με την απασχόληση επηρεάζουν το γυναικείο φύλο ως προς το σχηματισμό προσδοκιών και επιθυμιών, τόσο για το επάγγελμα, όσο και για τον γυναικείο ρόλο γενικά στην κοινωνία.

Επιπλέον, ο διαχωρισμός των ρόλων (ανδρικών-γυναικείων) παραπέμπει σε διαβάθμιση ιεραρχιών επαγγελματικών ρόλων, η οποία ταξινομεί την ανδρική εργασία ως πολύτιμη για το σύνολο της κοινωνίας, ενώ την γυναικεία εργασία ως συμπληρωματική και υποβοηθητική, περιορισμένης σημασίας. Όπως ρητά αναφέρει και ο Levi Strauss, ο διαχωρισμός της εργασίας αποτελεί ένδειξη μηχανισμού αμοιβαίας εξάρτησης ανάμεσα στα δύο φύλα. Ο διαχωρισμός, συνιστά καθολικό φαινόμενο παρόλη την διαφοροποίηση των ορίων από κοινωνία σε κοινωνία.

Περαιτέρω, η γυναικεία εργασία στις σύγχρονες καπιταλιστικές κοινωνίες έχει περιοριστεί σε επαγγέλματα υποδεέστερα, που δείχνουν υποταγή, και όπως σημειώνει και ο Foucault, ο ρόλος της γυναίκας ήταν πάντα υποδεέστερος και δευτερεύων. Κατά

---

⁵⁴ Du Bois, W.E.B., *The Philadelphia Negro, A Social Study*, centennial edition, University of Pennsylvania Press Philadelphia 1899, pages:173-178.

αυτόν τον τρόπο, ο άντρας βρέθηκε να έχει την δυνατότητα να επιλέξει το επάγγελμα της επιθυμίας του, διαινίζοντας ταυτόχρονα την καθιερωμένη συνήθεια που έχει επιβάλλει το κοινωνικό σύστημα αξιών, ενώ η γυναίκα περιορίζεται σε επαγγελματικούς ρόλους που σχετίζονται με το φύλο της και τις οικιακές εργασίες(βρεφοκόμος, νοσηλεύτρια, νηπιαγωγός, δασκάλα, γραμματέας).

Στην συνέχεια μέσα από σχετικές έρευνες, βρέθηκε ότι ο κοινωνικός αντίκτυπος επηρεάζει την απόφαση και την επιλογή του επαγγέλματος της γυναίκας. Στην δεκαετία του '60 η γυναικεία απασχόληση στο εργοστάσιο είχε αρνητική αντιμετώπιση από την κοινωνία⁵⁵. Ακόμα όμως και για τα επαγγέλματα που θεωρούνται κοινά και για τα δύο φύλα, η επίδραση και το γόητρο των γυναικών είναι χαμηλότερα σε σύγκριση με τους άντρες. Ο Wheeler διατύπωσε την υπόθεση ότι τα άτομα επιλέγουν το επάγγελμά τους επηρεαζόμενοι από το σύστημα αξιών τους και όχι από τα στερεότυπα φύλου. Η παραπάνω υπόθεση επαληθεύεται από το γεγονός ότι οι γυναίκες που εργάζονται σε επιχειρήσεις έχουν τις ίδιες επιθυμίες και φιλοδοξίες με τους άνδρες, σε αντίθεση με τις γυναίκες που εργάζονται σε επαγγέλματα εκπαιδευτικού περιεχομένου, οι οποίες διακατέχονται από διαφορετικές αξίες.

Συνεπώς, γίνεται φανερό, ότι το πλαίσιο επιλογών για τον γυναικείο πληθυσμό είναι περιορισμένο εξαιτίας των κοινωνικών αντιλήψεων, σχετικά με τον τομέα της απασχόλησης. Ανάλογα με το ταξικό σύστημα στο οποίο ανήκει το άτομο, τα φυλετικά στερεότυπα και ο τρόπος με τον οποίον υιοθετούνται, ποικίλουν κατα την εφαρμογή τους στην καθημερινή ζωή⁵⁶.

Επιπροσθέτως, πρέπει να δοθεί έμφαση στο γεγονός, ότι υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση ως προς τον τρόπο αντιμετώπισης του φύλου ανάμεσα στις δύο τάξεις. Πολλές οικογένειες της εργατικής τάξης, έχοντας στερεότυπα σχετικά με την διάσταση του φύλου, και πιστεύοντας στους έμφυλους ρόλους, διαμορφώνουν τις προσδοκίες των κοριτσιών με την λογική του γάμου από μικρή ηλικία, και του ρόλου τους στις οικιακές εργασίες και την φροντίδας των παιδιών, ενώ σπάνια ενθαρρύνουν τα κορίτσια για επαγγελματική σταδιοδρομία. Αντίθετα, στην μεσαία τάξη, οι περισσότεροι γονείς

---

⁵⁵ Χαρακτηριστικό παράδειγμα, ο χαρακτηρισμός των εργατριών στο εργοστάσιο στα μέγαλα ως κατσάμπισες.

⁵⁶ Κασιμάτη, Κ., Έρευνα για τα Κοινωνικά Χαρακτηριστικά της Απασχόλησης, Μελέτη 1, Η Επιλογή του Επαγγέλματος, Θεωρητικές Αναφορές και Εμπειρική Διερεύνηση, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1991, σελ.65-66.

καλλιεργούν στα κορίτσια το πνεύμα των επαγγελματικών προσδοκιών θεωρώντας δεδομένο, ότι καθίσταται απαραίτητο να προοδεύσουν επαγγελματικά.

1.2.3 Εργασιακές ενασχολήσεις αλλοεθνών οικογενειών

Η χρήση του όρου φυλή αναφέρεται σε όλους τους μη γηγενείς που δεν έχουν γεννηθεί και δεν ανήκουν στην χώρα που διαμένουν, ανεξαρτήτως έθνους. Η συνήθης πρακτική που παρατηρείται να συμβαίνει σε οποιαδήποτε κοινωνία φιλοξενεί μετανάστες, αναφέρεται στο γεγονός ότι το ξένο εργατικό δυναμικό καλύπτει θέσεις εργασίας οι οποίες δεν καλύπτονται από τους γηγενείς, οι οποίες είναι ανειδίκευτες ή ημειδικευμένες. Τα παιδιά των μεταναστών, που θεωρητικά αποτελούν δεύτερη γενιά και έχουν γεννηθεί στην χώρα φιλοξενίας, έχουν πολύ περιορισμένες ευκαιρίες και φιλοδοξίες εξαιτίας των συνθηκών του οικογενειακού περιβάλλοντος και των επικρατουσών προκαταλήψεων.

Όπως και ρητά αναφέρει η Sharp, τα κορίτσια από την δυτική Ινδία έχουν περιορισμένο φάσμα ευκαιριών, το οποίο προσομοιάζει τις ευκαιρίες των λευκών παιδιών της εργατικής τάξης, με την διαφορά ότι στις περιορισμένες ευκαιρίες των πρώτων, εντάσσεται και το ζήτημα της μειονεκτικής θέσης τους εξαιτίας των προκαταλήψεων από την χώρα φιλοξενίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι ευκαιρίες επαγγελματικής αποκατάστασης των Ινδών στην Μεγάλη Βρετανία, οι οποίες θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι βρίσκονται σε καλύτερη κλίμακα, ιδιαίτερα για την κατηγορία των Ινδών που αποτελούν μεσαία τάξη, καθώς τα παιδιά της συγκεκριμένης κατηγορίας δέχονται ενθαρρυντικές κινήσεις από τους γονείς για επαγγελματική σταδιοδρομία.

Αντιθέτως, οι γυναίκες της Ασίας στην Μεγάλη Βρετανία βρίσκονται σε δυσμενή θέση όσον αφορά την άσκηση επαγγέλματος. Επιτρέπεται να εργαστούν μεν, αλλά με ιδιαίτερες επιφυλάξεις, πριν από το γάμο, τον οποίον, οι γονείς θεωρούν σοβαρό και

σημαντικό θεσμό. Η ανησυχία από την πλευρά των γονέων οφείλεται σε τυχόν επιδράσεις της απασχόλησης στα θεμέλια του έγγαμου βίου⁵⁷.

Παρομοίως, σύμφωνα με μελέτες του Hime στις Νότιες χώρες, τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες μαύρου χρώματος, έχουν διαφορετικές αντιλήψεις σε σχέση με τα παιδιά λευκών οικογενειών όσον αφορά το ζήτημα της εργασίας. Τα παιδιά των μαύρων οικογενειών στερούνται της ευκαιρίας, όχι μόνο στο θέμα της πρόσβασης των καλών επαγγελμάτων, αλλά και στο ζήτημα της επαρκούς πληροφόρησης, καθώς και στην προβληματική της εμπειρίας των καλών εργασιών τόσο μέσα από την οικογένεια, όσο και στον κοινωνικό περίγυρο. Δεν αποκλείεται το ενδεχόμενο, να μην γνωρίζουν την ύπαρξη επαγγελμάτων με προοπτικές, εφόσον δεν διαθέτουν τις ευκαιρίες απόκτησης προσόντων ώστε να σχηματίσουν και ανάλογες φιλοδοξίες.

Επίσης, ο Liebow αναφέρεται στα άτομα που διαμένουν στο δρόμο, οι οποίοι χαρακτηρίζονται από έλλειψη προσόντων, αδύναμοι να συντηρήσουν τις οικογένειές τους, ψάχνοντας για εργασίες ανάλογες των ικανοτήτων τους. Έχοντας γνώση σε αυτόν, όχι μόνο δεν επιζητούν εργασίες με καλές αμοιβές, αλλά τις αποφεύγουν, καταφεύγοντας σε απλές εργασίες ανάλογες των εμπειριών τους και των εμπειριών του κοινωνικού τους υποβάθρου που έχουν αποκτήσει από το οικογενειακό πλαίσιο⁵⁸.

Σχετικά με τα παιδιά της φυλής των Νέγρων στην Φιλαδέλφια Αμερικής, εξαιτίας της φυλετικής μειονεξίας τους και όντας περιθωριοποιημένα από την υπόλοιπη περιοχή, όσον αφορά την κατεύθυνση του επαγγέλματός τους, ωθούνται από τα οικογενειακά μέλη σε θέσεις σερβιτόρων και υπηρετιών⁵⁹.

Επίσης, γνωρίζοντας βέβαια οι απόγονοι της φυλής ότι η συγκεκριμένη περιοχή της Φιλαδέλφιας αποτελούσε, εκείνο το διάστημα, κέντρο με ποικίλες ευκαιρίες θέσεων εργασίας και καλών αμοιβών, τα αγόρια και τα κορίτσια είχαν επίγνωση του αποκλεισμού τους, ανεξαρτήτως προσόντων. Ακόμα και σε θέσεις δασκάλων, υπάλληλων και στενογράφων, υπάρχει αποκλεισμός⁶⁰.

---

⁵⁷ Keynes, M., The politics of work and occupations, Anchor Press Ltd, Tiptree, Colchester, The Open University Press 1980, page:133-137.

⁵⁸ Hirszowicz, M., Industrial sociology, An Introduction, published by Martin Roberson & Company, Oxford 1981, page:83.

⁵⁹ Du Bois W.E.B., The Philadelphia Negro, A Social Study, centennial edition, University of Pennsylvania Press Philadelphia, pages:324.

⁶⁰ Du Bois, W.E.B., The Philadelphia Negro, A Social Study, centennial edition, University of Pennsylvania Press Philadelphia, pages:327.

Κατόπιν έρευνας του Frederick Keppel, σχετικά με τα επαγγέλματα της φυλής των Νέγρων στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, διαπιστώθηκε το 1939, ότι οι περισσότεροι της παρούσης φυλής, είχαν μικρά καταστήματα εστίασης και ξενοδοχειακές μονάδες, ενώ υπήρχαν και άτομα που είχαν γραφεία κηδειών. Άλλα επαγγέλματα, όπως κομμωτική, αισθητική είχαν επίσης κερδίσει το ενδιαφέρον της συγκεκριμένης φυλής⁶¹.

Συνεπώς, καταλήγουμε στο επιχείρημα ότι η επαγγελματική αποκατάσταση των μεταναστών διακρίνεται από μειωμένες ευκαιρίες, εξαιτίας τόσο των αξιών του ξεχωριστού έθνους τους, όσο και του υποβάθρου της φυλετικής καταγωγής και της μειονεκτικής τοποθέτησής τους στην χώρα φιλοξενίας, σε συνδυασμό με τυχόν προκαταλήψεις και διακρίσεις, οι οποίες γίνονται αιτία αναπαραγωγής των μειωμένων ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά.

1.3 Δομικές προσεγγίσεις

Μέχρι στιγμής ασχοληθήκαμε με τους οικογενειακούς παράγοντες και τον τρόπο που επηρεάζουν τον επαγγελματικό προσανατολισμό των παιδιών τους, ανάλογα με την τάξη και το φύλο και την φυλή. Με τον όρο παράγοντες, εννοούμε τις οικογενειακές αξίες, αντιλήψεις, το επάγγελμα και μορφωτικό επίπεδο γονέων, εισόδημα και τα κοινωνικά δίκτυα, τα οποία διαφέρουν έντονα, θα λέγαμε, ανάμεσα στην εργατική και τη μεσαία τάξη. Επίσης, αναλύσαμε θεωρίες σχετικά με το φύλο, και τον τρόπο αντιμετώπισής του από τις δύο κοινωνικές τάξεις, όσον αφορά την κατεύθυνση στην απασχόληση εξαρτώμενη από τα έμφυλα στερεότυπα. Τέλος, αναφερθήκαμε στις διαφορετικές ευκαιρίες εργασίας μεταξύ των ντόπιων παιδιών μιας κοινωνίας και των μεταναστών εξαιτίας τόσο της έλλειψης προσόντων, της διαφορετικότητας του υποβάθρου των δευτέρων, όσο και της μειονεκτικής θέσης τους σε ξένο τόπο. Στο παρόν κεφάλαιο, θα ασχοληθούμε και θα αναλύσουμε το ζήτημα των απόψεων σχετικά με την ποιότητα των εργασιών. Δηλαδή, ποιες εργασίες θεωρούνται ως καλές και ποιες όχι καλές, βάσει υποκειμενικών εκτιμήσεων. Κριτήρια που χρησιμοποιούνται για την διάκριση της

---

⁶¹ Myrdal, G., An American Dilemma, The Negro Problem and Modern Democracy, Harper & Brother, United States 1944, σελ.307-311.

ποιότητα μιας εργασίας(διανοητική-χειρωνακτική, αυτοαπασχόληση-εξαρτημένη, δημοσίου-ιδιωτικού τομέα, θέση, προσόντα, υλικές απολαβές, ωράριο, συνθήκες/περιβάλλον, αυτονομία, εκπαίδευση στην εργασία ηθική/τίμια). Στην συνέχεια, θα ακολουθήσουν κοινωνιολογικές αναλύσεις σχετικά με την έννοια της τάξης, οικογένειας, φύλου και φυλής.

1.3.1 Θεωρίες και απόψεις για καλή και κακή εργασία.

Σε έρευνες που έχουν διεξαχθεί σε εργαζομένους στην Μεγάλη Βρετανία, οι εργαζόμενοι ρωτήθηκαν σχετικά με τα χαρακτηριστικά που απαιτούνται για την εκτέλεση της εργασίας τους, τα οποία αναφέρονται στα προσόντα, στην εκπαίδευση που πραγματοποιείται πάνω στην εργασία και στην ποσότητα χρόνου που χρειάζονται για να διεκπεραιώσουν την εργασία τους, με απώτερο στόχο την καταμέτρηση της πολυπλοκότητας της εργασίας. Ο Alan Felstead, με αφορμή τις συγκεκριμένες έρευνες στο άρθρο του, αναφέρει την δυσκολία μέτρησης της ποιότητας της εργασίας από τα υποκείμενα, καθώς εμπλέκονται προσωπικές περιστάσεις, όπως, ηλικία, φύλο, οικογενειακές συνθήκες, στάση ζωής. Οι παραπάνω έρευνες δείχνει ότι οι περισσότεροι εργάτες συμφώνησαν ως προς την κοπιαστική και επίπονη φύση της εργασίας τους, με έντονο άγχος και πίεση με παράλληλο χαμηλό βαθμό αυτονομίας⁶².

Στην συνέχεια, σχετικά με την ποιότητα των επαγγελμάτων και τα κριτήρια διάκρισης έχουν πραγματοποιηθεί σχετικές έρευνες στο παρελθόν σε τυχαίο δείγμα εργατών σε βιομηχανικό χώρο στην Ελλάδα με θέμα φιλοδοξίες και επιθυμίες για τα παιδιά τους, ζητώντας παράλληλα την γνώμη τους για το ποια επαγγέλματα θεωρούν ως καλά. Οι ανειδίκευτοι εργάτες, όντας απογοητευμένοι τόσο από τις συνθήκες εργασίας, όσο και από την αμοιβή τους δήλωσαν ότι θα ήθελαν τα παιδιά τους να σπουδάσουν και να ακολουθήσουν επιστημονικά επαγγέλματα.

Επίσης οι περισσότεροι εργάτες δήλωσαν ότι θα επιθυμούσαν τα παιδιά τους να εργάζονται με ευχάριστες συνθήκες εργασίας και να λαμβάνουν παράλληλα υψηλές αμοιβές. Ως καλά επαγγέλματα εκτιμούν τα επιστημονικά, δηλαδή τα επαγγέλματα που θέτουν ως προϋπόθεση την απόκτηση υψηλών προσόντων(πολυτεχνικά, νομικά,

---

⁶² Felstead, A., Changes in the quality and inequalities of work in Britain: new measures and emerging trends, special issue contemporary social inequalities, 2011, Page:82-89.

ιατρικά). Στην συγκεκριμένη έρευνα διακρίνεται η τάση της ελληνικής οικογένειας να θέτει υψηλές φιλοδοξίες για τα παιδιά, οι οποίες σε αρκετές περιπτώσεις ξεπερνούν την πραγματικότητα, αντιμετωπίζοντάς τα ως προέκταση της προσωπικότητάς τους, και τα μελλοντικά τους σχέδια, ως μία ευκαιρία να πραγματοποιήσουν οι ίδιοι οι γονείς τα όνειρα που στερήθηκαν.

Ανεξαρτήτως κοινωνικής τάξης και οικονομικών δυνατοτήτων, οι περισσότεροι γονείς στην παρούσα έρευνα θέτουν για τα παιδιά τους υψηλές προσδοκίες για κοινωνική κινητικότητα μέσω της επαγγελματικής ανέλιξης. Οι γονείς επομένως στην συγκεκριμένη έρευνα θεωρούν ως καλά επαγγέλματα μόνο τα επιστημονικά, ειδικά των θετικών και νομικών επιστημών που αποτελούν πηγή άντλησης γοήτρου, υψηλών αμοιβών, ευχάριστων συνθηκών εργασίας, υψηλής αυτονομίας και δύναμης⁶³.

Θα πρέπει να διευκρινήσουμε ότι η διαφορετικότητα που επικρατεί στα εργασιακά πρότυπα οφείλεται όχι μόνο στις σχέσεις οικογένειας, αλλά και στον έμφυλο επαγγελματικό διαχωρισμό από την κοινωνία κατά την αξιολόγηση των επαγγελμάτων. Οι τεχνολογικές εξελίξεις και η οργάνωση της εργασίας φέρουν μερίδιο ευθύνης για τον συγκεκριμένο διαχωρισμό. Έρευνες που έχουν διεξαχθεί σχετικά με την εξέλιξη της εργασίας σε βάθος χρόνου, έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα, ότι τα εργασιακά πρότυπα έχουν καθοριστεί από τις σχέσεις εξουσίας του φύλου σε όλες τις γνωστές κοινωνίες.

Το είδος και οι συνθήκες εργασίας των γυναικών και πριν και μετά την εκβιομηχάνιση επηρεάζονται από την κοινωνική τάξη. Στην εργατική τάξη, η εργασία των γυναικών αλλά και των παιδιών εθεωρείτο υποχρεωτική και μάλιστα υπό συνθήκες εξαθλίωσης στα πρώτα εργοστάσια και αργότερα στις επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών και εμπορίου. Αργότερα, με την μαζική είσοδο των ανδρών στην παραγωγή, με την απαίτηση και διεκδίκηση υψηλών μισθών για την συντήρηση των οικογενειών τους, οι γυναίκες αποσύρθηκαν από την αγορά και ανέλαβαν την φροντίδα του σπιτιού.

Όσες από τις γυναίκες παρέμειναν στην εργασία, διεκδίκησαν ίση πρόσβαση και αμοιβή στα επαγγέλματα και στους κλάδους απασχόλησης. Πιο εύκολα προσβάσιμη θα λέγαμε ότι ήταν η είσοδος των γυναικών, σε κλάδους που σχετίζονται με παροχή φροντίδας και εκπαίδευση. Η αυξανόμενη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά

---

⁶³ Μουστάκα, Κ., και Κασμάτη, Κ., Η προβληματική της εμπειρικής έρευνας. Δύο εφαρμογές με επίκεντρο το παιδί, Έκδοση Αετοπουλείο Πολιτιστικό Κέντρο δήμου Χαλανδρίου, Αθήνα 1984, σελ.54-61.

εργασίας οφείλεται στην μαζική παραγωγή προϊόντων κατανάλωσης και στον αγώνα του γυναικείου φύλου για οικονομική ανεξαρτησία.

Ακόμα, οι εξελίξεις στην οργάνωση της παραγωγής και της εργασίας ενέτειναν τον επαγγελματικό διαχωρισμό κατά φύλο, δημιουργώντας νέα εργασιακά πρότυπα και χρησιμοποιώντας επίσης καινούργια κριτήρια. Για παράδειγμα με κριτήριο την σωματική διάπλαση των ανδρών που οφείλεται σε βιολογικές ιδιότητες και τις συναισθηματικές και ψυχικές ιδιαιτερότητες των γυναικών, οι γυναίκες αποκλείονται από ορισμένα επαγγέλματα που απαιτούν μυϊκή δύναμη(σώματα ασφαλείας) ενώ ταυτόχρονα οι άνδρες αποθαρρύνονται από επαγγέλματα που απαιτούν φροντίδα.

Όπως αναφέραμε προηγουμένως, τα νέα τεχνολογικά συστήματα οδήγησαν σε διαχωρισμό των επαγγελμάτων ανάλογα με το φύλο το οποίο με την σειρά του επηρέασε τον σχεδιασμό στις τεχνολογίες οργάνωσης και παραγωγής. Επαγγέλματα όπως, τυπογραφία, παραγωγική διαδικασία, ενδυματολογία, τεχνολογίες πληροφόρησης και επικοινωνία στον τριτογενή τομέα(ασφάλειες, λογιστήρια, τηλεφωνικές εταιρίες, νοσοκομεία, γραμματειακή υποστήριξη), φασόν, τραπεζικός τομέας, ταμειολογιστές, χαρακτηρίζονται από γυναικεία κυριαρχία καθώς δεν απαιτείται καταβολή μυϊκής δύναμης αλλά χειρισμό ηλεκτρονικών συστημάτων και εξωτερική εμφάνιση. Η είσοδος των νέων τεχνολογικών συστημάτων πληροφόρησης και επικοινωνίας στα συγκεκριμένα επαγγέλματα έχουν ως άξονα την ανισότητα των δύο φύλων.

Αντίθετα, θέσεις εργασίας, όπως , ανώτερα στελέχη σε διευθυντικούς οργανισμούς και τραπεζικούς κλάδους χαρακτηρίζονται από ανδρική υπεροχή. Ο έμφυλος διαχωρισμός επεκτείνεται πέραν της δευτερεύουσας αγοράς, και στην πρωτεύουσα αγορά εργασίας με αυξημένο χάσμα αμοιβών και συνθηκών εργασίας.

Περαιτέρω, η μέθοδος με την οποία οργανώνεται και διεξάγεται η εργασία, συνέβαλε στην διαμόρφωση των θέσεων εργασίας και των προοπτικών σταδιοδρομίας των δύο φύλων. Πολλές αποφάσεις που μπορεί να λαμβάνονται μέσα σε έναν οργανισμό, μπορεί να φαίνονται ουδέτερες, όμως στην ουσία εφαρμόζονται εις βάρος των γυναικών, όπως π.χ. όταν αποκλείονται από εκπαιδευτικά σεμινάρια γυναίκες λόγω φροντίδας παιδιών.

Ορισμένοι μηχανισμοί που ενυπάρχουν και εφαρμόζονται σε οργανισμούς, σχετίζονται με έμφυλους διαχωρισμούς που υπάρχουν σε κανόνες και αποφάσεις, σύμβολα, εικόνες, συνειδήσεις που νομιμοποιούν τους έμφυλους διαχωρισμούς, ανάπτυξη σχέσεων

ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες από τις οποίες προκύπτουν σχέσεις υποταγής και εξουσίας, έμφυλες κατασκευές της κοινωνίας που συντηρούνται στις συνειδήσεις των εργαζομένων⁶⁴.

Παρόλα αυτά, θα πρέπει να σημειωθεί το γεγονός της αύξησης της συμμετοχής των γυναικών σε όλα σχεδόν τα ειδικευμένα επαγγέλματα, αλλά με διαφορετικό ρυθμό. Μεγαλύτερη συμμετοχή διακρίνεται στα άκρως εξειδικευμένα επαγγέλματα ή στα επαγγέλματα που απαιτούνται διαπροσωπικές σχέσεις. Πάρα ταύτα, συνεχίζουν να καταλαμβάνουν σε μειωμένο βαθμό αξιώματα ή θέσεις γοήτρου. Στα νομικά επαγγέλματα, οι γυναίκες συγκεντρώνονται στον τομέα των δικηγόρων και των δικαστών, ενώ μειωνηφεία παρατηρείται στα συμβολαιογραφικά επαγγέλματα και επαγγέλματα φορολογικών συμβούλων. Οι γυναίκες έχουν στελεχώσει θέσεις που θεωρούνταν ανδρικές, και φυσικά όλο και μεγαλύτερο ποσοστό γυναικών πραγματοποιούν μακροχρόνιες σπουδές αφού το πτυχίο θεωρείται προϋπόθεση για πρόσβαση σε στελεχικά επαγγέλματα⁶⁵.

1.3.2 Δομικές θεωρίες

Στο παρόν υποκεφάλαιο ακολουθείται κοινωνιολογική ανάλυση της εργατικής και μεσαίας τάξης, του θεσμού της οικογένειας, της διάστασης του φύλου και της φυλής.

1.3.2.1 Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις τάξης και οικογενειακού θεσμού

Ορισμένα χαρακτηριστικά από τις δύο κοινωνικές τάξεις που μας ενδιαφέρουν, ωθούν τους γονείς σε ξεχωριστούς και ιδιαίτερους τρόπους σκέψης, αντίληψης, τρόπου ζωής και κατευθύνσεων. Ορισμένες φορές συμβάλλουν στην διαίωνιση των κοινωνικών ανισοτήτων της ταξικής στρωμάτωσης, καθώς και στην διατήρηση της ανισομερούς κατανομής των θέσεων στις επαγγελματικές κατηγορίες στην αγορά εργασίας ειδικά όταν η κινητικότητα πραγματοποιείται μόνο από την μεσαία τάξη.

---

⁶⁴ Στρατηγάκη, Μ., Το Φύλο της Κοινωνικής Πολιτικής, Μεταίχμιο, Σεπτέμβριος, Αθήνα 2007, σελ.125-132.

⁶⁵ Maruani, M., Γυναίκες, Φύλο, Κοινωνίες, Τί γνωρίζουμε σήμερα, Μεταίχμιο, Ιούνιος, Αθήνα 2008, σελ.234-235.

Σύμφωνα με πολλούς ερευνητές, οι κοινωνικές τάξεις χαρακτηρίζονται από κοινωνικές και υλικές ανισότητες οι οποίες προέρχονται από την διαφοροποίηση των επαγγελμάτων. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά και ο Reid, μία κοινωνική τάξη διακρίνεται από το επάγγελμά της, ενώ και ο Parkin θεωρεί ως θεμέλιο της κοινωνικής δομής των σύγχρονων δυτικών κοινωνιών, την επαγγελματική τάξη. Γενικότερα οι επαγγελματικές τάξεις διακρίνονται από το εισόδημα, τα υλικά πλεονεκτήματα, την κοινωνική τάξη και το πολιτισμικό επίπεδο⁶⁶.

Ένα από τα πιο συνηθισμένα θέματα που ενυπάρχουν στη Μεγάλη Βρετανία, σχετίζεται με τις διαφορές στην απασχόληση στις επαγγελματικές κατηγορίες με το οποίο έχει ασχοληθεί εκτενώς ο Reid. Κάθε επαγγελματική κατηγορία, είναι ενιαία και συνδέεται με το υπόβαθρό της, όπως προσόντα και το οικονομικό περιβάλλον. Επίσης, κάθε επαγγελματική κατηγορία, ανάλογα με την ιεράρχησή της, περιλαμβάνει τις ανάλογες δραστηριότητες, επίπεδο προσόντων και ικανοτήτων, και είδος δραστηριοτήτων⁶⁷.

Η Saunders, στη μελέτη της σχετικά με τον τρόπο ζωής των τάξεων έχει ως αφετηριακό σημείο το κοινωνικό και επαγγελματικό υπόβαθρο. Η επαγγελματική τάξη χρησιμοποιείται ως στοιχείο ανάλυσης για το ζήτημα της κατανάλωσης. Ο διαφορετικός τρόπος ζωής που παρατηρείται μεταξύ των τάξεων σχετίζεται με το ζήτημα της απασχόλησης καθώς και οι προτιμήσεις των κοινωνικών κατηγοριών αντανακλούν σε επαγγελματικές κατηγορίες. Το ζήτημα της κατανάλωσης σχετίζεται με την κοινωνική τάξη, καθώς επίσης και το επάγγελμα αποτελεί ένδειξη κοινωνικής τάξης.

Ο Bourdieu, όσον αφορά την διάκριση των τάξεων⁶⁸ κάνει αναφορά για οικονομικό, πολιτισμικό, κοινωνικό και συμβολικό κεφάλαιο. Τα επαγγέλματα της μεσαίας τάξης ποικίλουν, τόσο ανάμεσα στα δύο φύλα εκδηλώνοντας πολλές φορές συγκρουόμενα ενδιαφέροντα, όσο και ανάμεσα στον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα.

Ο Goldthorpe, αντίθετα, υποστηρίζει ότι η τάξη των υπηρεσιών αποτελεί ασφαλή και σταθερή θέση απασχόλησης. Διακρίνεται, βέβαια, φραγμός και αστάθεια μεταξύ των

⁶⁶ Crompton, R., Class and Stratification, Second Edition, Great Britain, Polity, page:56.

⁶⁷ Crompton, R., όπως παραπάνω, σελ.58-59.

⁶⁸ Όσον αφορά την εμφάνιση της νέας μεσαίας τάξης, την αποδίδει στις μεταβολές που έχουν επέλθει στην δομή της αγοράς εργασίας με συνέπεια την ανάδυση νέων επαγγελμάτων(διοίκηση, ελεύθερα και διοικητοικά επαγγέλματα, τεχνολογικά, κ.α). Η νέα μεσαία τάξη επομένως αποτελείται από πληθώρα διαφορετικών επαγγελμάτων τα οποία εκτείνονται από υπηρεσίες χαμηλού κύρους έως και νέα επαγγέλματα υπηρεσιών (κοινωνικός λειτουργός, βιβλιοθηκάριος, φυσικοθεραπευτής).

διαφόρων επαγγελματιών⁶⁹ που τείνουν να σχηματίσουν τη μεσαία τάξη. Ο Wright διακρίνει τις ικανότητες και τα κεφάλαια των διαφόρων οργανισμών που αντιστοιχούν στους διευθυντές και ιδιοκτήτες. Όσον αφορά τη μεσαία τάξη, οι μεταμοντερνιστές εκτιμούν ότι το πολιτισμικό στοιχείο⁷⁰ θεωρείται πιο σημαντικό από το οικονομικό κεφάλαιο.

Οι Savage et al. εκτείνονται στις προτιμήσεις⁷¹ της μεσαίας τάξης, σε αντίθεση με την δεύτερη κατηγορία, που αντιστοιχούν σε άτομα με αντίθετες προτιμήσεις⁷² όπως αναφέρει ο Wynne, και η τρίτη κατηγορία της νέας μεσαίας τάξης σύμφωνα με τον Savage είναι οι μεταμοντερνιστές με παρόμοια ενδιαφέροντα⁷³ της πρώτης κατηγορίας. σχετίζονται με την φροντίδα του σώματος.⁷⁴

Οι μεσαίες τάξεις στον ελληνικό χώρο αποτελούνται από τους μεσοαστούς⁷⁵ και τους μικροαστούς⁷⁶, και περιλαμβάνουν τα μη παραγωγικά στρώματα (δημόσιοι και ιδιωτικοί υπάλληλοι, μέσοι εισοδηματίες), τη μικρή παραγωγή (τεχνίτες, μικροεπιχειρηματίες) και μικρή ιδιοκτησία (μικροεμπόρους⁷⁷.

Ενδιαφέρον επίσης στοιχείο αποτελεί η εξέταση της νέας μεσαίας τάξης στην ελληνική κοινωνία. Η συγκεκριμένη κατηγορία περιλαμβάνει τα διευρυνόμενα στρώματα των επιστημόνων, τεχνικών, διοικητικών και διευθυντικών στελεχών στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα. Νέοι τομείς υπηρεσιών καθηκόντων ρουτίνας έχουν εμφανιστεί, στους οποίους, οι εργαζόμενοι αποτελούν τη νέα μεσαία τάξη η οποία διαφοροποιείται από την

---

⁶⁹ Η μερίδα των ατόμων που βρίσκονται σε προνομιακή θέση και αποτελούν την τάξη των υπηρεσιών, προσπαθούν να μεταβιβάσουν το επάγγελμα και την θέση τους στα παιδιά τους για διατήρηση της κοινωνικής τους θέσης και το καταφέρνουν με αποτελεσματικό τρόπο θα λέγαμε, ενώ οι μη προνομιούχοι προσπαθούν να βελτιώσουν την κοινωνική θέση των παιδιών τους μέσα από την κοινωνική κινητικότητα.

⁷⁰ Λέγοντας πολιτισμικό στοιχείο, οι μεταμοντερνιστές αναφέρονται στον τρόπο ζωής, την κατανάλωση, αξίες και προτιμήσεις. Η γέννηση της μεσαίας τάξης εκλαμβάνεται, ως προέκταση πολιτισμικών αλλαγών οι οποίες δημιουργούν συνεχώς νέες ανάγκες που χρήζουν ικανοποίηση.

⁷¹ ακολουθούν πιο συντηρητικό τρόπο ζωής, με στοιχεία ανώτερης κουλτούρας(κλασική μουσική, άθληση, υγιεινός τρόπος ζωής, χαμηλή κατανάλωση αλκοόλ).

⁷² σε υψηλή κατανάλωση σε αλκοόλ.

⁷³ έντονη προτίμηση στην όπερα και την κλασική μουσική.

⁷⁴ Crompton, R., όπως παραπάνω, σελ.146-155.

⁷⁵ τα άτομα που έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο ή έχουν ιδιαίτερη κοινωνική καταγωγή.

⁷⁶ πιο χαμηλό μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο και παρουσιάζουν κοινά στοιχεία με την εργατική τάξη.

⁷⁷ Σκαλάκη, Μ., Κοινωνικές ιεραρχίες και συστήματα αξιών, Ιδεολογικές δομές στο νεοελληνικό μυθιστόρημα 1900-1980, Εκδόσεις Κέδρος, σελ.39-40.

παλαιά μεσαία τάξη. Μεγάλο μέρος της νέας μεσαίας τάξης αποτελείται από εργαζομένους στον κρατικό τομέα⁷⁸.

Ενδιαφέρον στοιχείο θα αποτελούσε στην συνέχεια της μελέτης μας να ασχοληθούμε με τον τρόπο διαμόρφωσης της κοινωνικής διαστρωμάτωσης της φυλής των Νέγρων στην περιοχή της Φιλαδέλφειας στις Ηνωμένες Πολιτείες το 1896. Η γεωγραφική περιοχή στην οποία εντοπίζεται ο πληθυσμός των Νέγρων αποτελεί πυκνοκατοικημένο έδαφος με ποικιλία κοινωνικών ομάδων. Στον βόρειο τομέα είναι τοποθετημένες οι κατοικίες και η βιομηχανική δραστηριότητα, στο νότιο τμήμα η μεσαία και εργατική τάξη, και στην ανατολική πλευρά, οι υποβαθμισμένες περιοχές στις οποίες παρευρίσκονται επίσης Ιταλοί και Εβραίοι.

Στην κατηγορία που ανήκουν άτομα από υποβαθμισμένες περιοχές, διακρίνονται στοιχεία αδράνειας, έλλειψης προσόντων, καθώς και εγκληματικών ενεργειών. Επίσης οι συνθήκες στέγασης βρίσκονται ομοίως σε υποβαθμισμένη κατάσταση, ενώ παράλληλα πραγματοποιούνται δραστηριότητες σωματεμπορίας και τζόγου. Υπάρχουν βέβαια και οι πολιτικές οργανώσεις. Ακόμα να σημειώσουμε ότι οι περισσότεροι κάτοικοι δεν διαμένουν σε ιδιόκτητη στέγας και αναγκάζονται να πληρώνουν ενοίκιο. Τα επαγγέλματα στα οποία απασχολούνται η πλειοψηφία του πληθυσμού των Νέγρων σχετίζονται με μεροκάματα και θέσεις σε υποβαθμισμένα επαγγέλματα όπως εργάτες, καθαριστές υποδημάτων, λιμενεργάτες και σε τομείς που σχετίζονται με την καθαριότητα, χωρίς προοπτικές και φυσικά με ιδιαίτερα χαμηλή αμοιβή.

Στην επόμενη κοινωνική κατηγορία, συναντάμε κάπως διαφορετική νοοτροπία και διαφορετικές συνθήκες τόσο ως προς τις κατοικίες που διακρίνονται από καλαισθησία, όσο και ως προς τον τρόπο ζωής καθώς τα άτομα της παρούσης κοινωνικής ομάδας διαθέτουν κάποια σχετική οικονομική άνεση. Τα άτομα της συγκεκριμένης κατηγορίας αποτελούν κύμα πρώιμης μετανάστευσης και κατέχουν διαφορετική νοοτροπία προσπαθώντας να αφομοιώσουν στοιχεία εντοπιότητας και διαφοροποιούνται από το νεότερο κύμα. Στην συνέχεια, ξεχωρίζει η κοινωνική ομάδα που αποτελείται από την εργατική τάξη και από κάποιες ομάδες από την ανώτερη τάξη που αποτελούν κύμα

---

⁷⁸ Πετμεζίδου-Τσουλουβή, Μ., Οι κοινωνικές Τάξεις και Μηχανισμοί Κοινωνικής Αναπαραγωγής, Εκδόσεις Εξάντας, 1987, σελ.122-125.

πρόσφατης μετανάστευσης και είναι εγκατεστημένοι σε υποβαθμισμένες περιοχές εκδηλώνοντας ορισμένες φορές στοιχεία αντικοινωνικής και παραβατικής συμπεριφοράς.

Άλλη κοινωνική κατηγορία, αποτελούμενη από ομάδες παραβατικής συμπεριφοράς με ομάδες ανώτερης κατηγορίας οι οποίες διακρίνονται από στοιχεία πορνείας, χωρίς να παρατηρούνται ευδιάκριτα στοιχεία από την προηγούμενη κατηγορία. Εν ολίγοις παρατηρούμε το γεγονός ότι κάθε κοινωνική τάξη αντιπροσωπεύει και μία ιδιάζουσα κουλτούρα⁷⁹

Ενδιαφέρον θα ήταν στην συνέχεια να εξετάσουμε τις ιδιότητες που διακρίνουν το οικογενειακό πλαίσιο των τάξεων που αναλύσαμε παραπάνω, οι οποίες αντίστοιχα τοποθετούν κάθε κατηγορία οικογένειας σε συγκεκριμένη κλίμακα στην κοινωνία και στην οικονομία.

Ο θεσμός της οικογένειας θεωρείται πολύτιμος, ειδικά στην περίπτωση του επαγγελματικού προσανατολισμού που εξετάζουμε, καθώς η επιρροή της στα άτομα θεωρείται καθοριστική, με την έννοια ότι μεταβιβάζοντας στους απογόνους της, συγκεκριμένες αξίες, αντιλήψεις και ιδεολογίες, τους ωθεί σε συγκεκριμένες κατευθύνσεις επαγγελματικών κατηγοριών. Οι αξίες και αντιλήψεις που μεταφέρει η κάθε οικογένεια στα παιδιά της, αποτελεί συνάρτηση κοινωνικού υποβάθρου με απώτερο σκοπό την συνέχιση του κύρους της οικογένειας βάσει τάξεως.

Οι ταξικές αξίες των εργαζομένων και από τις δύο κοινωνικές τάξεις επηρεάζουν την κοινωνικοποίηση των παιδιών. Συγκεκριμένα, οι εργαζόμενοι γονείς της εργατικής τάξης κατευθύνουν τα παιδιά τους ακολουθώντας τα ιδεολογικά πρότυπα της εξαρτημένης εργασιακής τους σχέσης.

Για τον Durkheim και την κλασική κοινωνιολογία, η οικογένεια θεωρείται κοινωνικός θεσμός με μία από τις βασικές αρμοδιότητες, την εξυπηρέτηση των κοινωνικών αναγκών. Με την εξέλιξη των ετών, ο χαρακτήρας της οικογένειας απέκτησε συζυγική μορφή, καθώς υπήρξε συρρίκνωση του συγκεκριμένου κοινωνικού θεσμού, κατά την οποία αποδυναμώθηκαν οι δεσμοί της κοινοκτημοσύνης, και ενισχύθηκαν οι δεσμοί από τους οποίους πηγάζουν τα πρόσωπα. Η παρούσα εξέλιξη αποτελεί κοινωνική νομοτέλεια και παρέχει στην οικογένεια την δυνατότητα της διατήρησης του κοινωνικού ιστού.

---

⁷⁹ Du Bois, W.E.B., The Philadelphia Negro, A Social Study, centennial edition, University of Pennsylvania Press Philadelphia, pages:58-62.

Η επιστήμη της κοινωνιολογίας, μελετώντας την οικογένεια στα μέσα του 20^{ου} αιώνα της απέδωσε τον ρόλο της λειτουργικής μονάδας της κοινωνίας, καθώς κατέχει την ιδιότητα της δημιουργίας νέων κοινωνικών θεσμών, με εξειδικευμένες λειτουργίες. Οι θεμελιωτές της κοινωνιολογίας της σύγχρονης οικογένειας Bales και Parsons, εισήγαγαν την αλληλεξάρτηση που ενυπάρχει ανάμεσα στις λειτουργίες της οικογένειας, στην δομή και στους ρόλους των φύλων⁸⁰.

Σύμφωνα με την Σαφίλιου-Ρότσιλντ, παλαιότερα η κοινωνική θέση της γυναίκας οριζόταν σε σχέση με την αντίστοιχη θέση του πατέρα και αργότερα από την κοινωνική θέση του συζύγου της(επάγγελμα-πτυχίο). Σε μία περίοδο λοιπόν, που κατα πλειοψηφεία μόνο οι άνδρες αποκτούσαν μόρφωση, οι κόρες μεγαλοκτηματιών ή εμποροκτηματιών πραγματοποιούσαν γάμο με μορφωμένο γιο (γιατρό, δικηγόρο, δημόσιο υπάλληλο) τοπικού μεγαλοκτηματία ή εμποροκτηματία.

Κατά την Πετρονώτη, η προικοδοσία των γυναικών δεν στοχεύει στην ανεύρεση συζύγου και ειδικά από την ανώτερη τάξη και με μισθωτή εργασία, ενώ η Λαμπίρη-Δημάκη υποστηρίζει ότι το ακίνητο στην πόλη επιτρέπει την υπεργαμία η οποία αποτελεί κανόνα γαμήλιας αγοράς. Οι έρευνες του Φριντλ υποδεικνύουν ότι υπάρχει μία συμπληρωματική σχέση ανάμεσα στο πτυχίο και την προίκα. Παλαιότερα δηλαδή τα κορίτσια των μεγαλοκτηματιών αντί να μορφωθούν, ίθισται να παντρεύονται γιο ευκατάστατης οικογένειας(ίδιας κοινωνικής τάξης). Η εικόνα αποκατάστασης, επομένως από την εποχή 1950-1985, για τις ευκατάστατες οικογένειες, είναι ο μορφωμένος γιος και η καλοπαντρεμένη κόρη.

Ως γνωστόν, στην σημερινή ελληνική αγροτική καπιταλιστική κοινωνία, οι δύο από τους τρεις τύπους τάξεων της κοινωνίας, η εργατική και η μεσαία τάξη χαρακτηρίζονται από διαφορετικές έως και αντίθετες, θα λέγαμε, αντιλήψεις και πρακτικές σχετικά με τον χειρισμό της διαδικασίας της επιλογής εργασίας των παιδιών και ειδικά των κοριτσιών και διαφορετικές αντιλήψεις για την αγορά εργασίας γενικότερα, όσον αφορά τα επαγγέλματα. Οι διαφορετικές ιδεολογίες, από τις οποίες διακατέχονται οι γονείς κυρίως, επηρεάζουν τα παιδιά των συγκεκριμένων οικογενειών, ωθώντας τα σε συγκεκριμένες εργασίες, οι οποίες κατά κάποιον τρόπο καταδεικνύουν την κοινωνική τους καταγωγή.

---

⁸⁰ Στρατηγάκη, Μ., Το Φύλο της Κοινωνικής Πολιτικής, Μεταίχμιο, Σεπτέμβριος, Αθήνα 2007, σελ.60.

Επομένως, η διαφορετικότητα στην βάση των αντιλήψεων, στάσεων και ιδεολογιών πηγάζει ακριβώς από την διαφορετικότητα του κοινωνικού υποβάθρου διαμορφώνοντας αρχικά τις προσωπικότητες των μελών των τάξεων και ύστερα καθοδηγώντας τα σε συγκεκριμένα επαγγέλματα. Οι ιδιαιτερότητες λοιπόν, που επικρατούν ανάμεσα στις δύο τάξεις γίνονται αιτία αναπαραγωγής και διαιώνισης των κοινωνικών ανισοτήτων με αποτέλεσμα να παρατηρείται ανοδική κοινωνική κινητικότητα κυρίως από την μεσαία τάξη και ειδικά από τις μεσοαστικές, καθώς σε πολλές περιπτώσεις, μεγάλη μερίδα μικροαστών διακατέχονται από παραδοσιακές ιδεολογίες.

Συγκεκριμένα, σχετικά με τον επαγγελματικό προσανατολισμό των αγοριών, η εργατική τάξη τα ωθούσε σε μία οποιαδήποτε εργασία, αρκεί να είναι τίμια προκειμένου να εξασφαλίσουν άμεσα χρήματα εφόσον υπήρχε πρόβλημα βιοπορισμού, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπήρχαν παιδιά που οι γονείς τους αν και φτωχοί τα ωθούσαν σε καλά επαγγέλματα μέσω της εκπαίδευσης. Όσον αφορά την μελλοντική αποκατάσταση των κοριτσιών, οι εργατικές οικογένειες τα γαλουχούσαν από μικρές σε θέματα οικιακών εργασιών, ενώ παράλληλα τους καλλιεργούσαν μητρικά ένστικτα και τον ρόλο τους ως μελλοντικές σύζυγοι και μητέρες. Οι μεγαλοκτηματίες της εποχής αντί της μεσαίας τάξης, έδιναν σημασία στο επαγγελματικό προσανατολισμό του γιου μέσω της μόρφωσης, ενώ ταυτόχρονα η πλειοψηφία των οικογενειών της παρούσης τάξης ωθούσαν τις κόρες τους σε κοινωνική κινητικότητα μέσα από έναν πετυχημένο γάμο ο οποίος συνοδευόταν με ανάλογη προικοδοσία(αντικατάσταση πτυχίου με προίκας)⁸¹.

Στην σημερινή εποχή, όπου ακόμα και η μεσαία τάξη δεν έχει ξεπεράσει το παραδοσιακό στοιχείο σε σχέση με τις αναπτυγμένες κοινωνίες της δύσης, οι περισσότερες οικογένειες της εργατικής τάξης επηρεασμένες έντονα από την κουλτούρα του κοινωνικού τους υποβάθρου και της ελληνικής παραδοσιακής ιδεολογίας, κατευθύνουν τα παιδιά τους σε ανειδίκευτες χειρωνακτικές εργασίες για άμεση αμοιβή. Η συγκεκριμένη κατηγορία εργασιών περιλαμβάνει τις λεγόμενες σκληρές δουλειές οι οποίες προάγουν τον ανδρισμό των γιων της εργατικής τάξης. Οι γονείς θεωρούν ανούσιο να ασχοληθούν τα παιδιά τους με επάγγελμα που συνδέεται με εξειδικευμένα προσόντα, καθώς πιστεύουν ότι είναι κατασκευάσμα της μεσαίας τάξης.

---

⁸¹ Γεωργούλας, Α., Τροχιές σε σύμπτωση, Αγροτική έξοδος, Κράτος, Αστέακός χώρος εργασίας στην Ελλάδα (1950-1985), Αθήνα 1997, Gutenberg, σελ.122-127.

Πέραν τούτου, πολλοί γονείς της εργατικής κοινωνικής τάξης θεωρούν ότι για να πετύχουν τα παιδιά τους, οι γιοι τους περισσότερο, επαγγέλματα με υψηλά προσόντα πρέπει να αποκτήσουν και την κατάλληλη εκπαίδευση, την οποία θεωρούν ότι δεν αντιστοιχεί στην κουλτούρα τους, όπως επίσης γνωρίζουν ότι δεν είναι σε θέση να αναλάβουν το οικονομικό κόστος, ούτε διαθέτουν και την ανάλογη εμπειρία ώστε να τους παρέχουν και τις ανάλογες συμβουλές⁸².

Σχετικά με το ζήτημα των κοριτσιών, η κυρίαρχη ιδεολογία της εργατικής τάξης τα κατευθύνει προς το νοικοκυριό και την ανάληψη του ρόλου της μελλοντικής μητέρας και συζύγου ή σε επαγγέλματα που συνδέονται με φροντίδα(νοσηλευτική, μαία) ή σε εργασίες που δεν απαιτούν ιδιαίτερα προσόντα και καθήκοντα(γραμματέας, εμποροϋπάλληλος) ώστε να έχουν χρόνο να ασχοληθούν με την μελλοντική τους οικογένεια. Ας μην παραλείψουμε να αναφέρουμε και μία μερίδα εργατικής τάξης, η οποία παρά τα έντονα χαρακτηριστικά του υποβάθρου, επιθυμεί την ανοδική κινητικότητα των παιδιών τους ώστε να αποκτήσουν καλύτερες θέσεις εργασίας και ποιότητα ζωής από τους ίδιους.

Περαιτέρω, όσον αφορά τις οικογένειες της σημερινής μεσαίας τάξης στην ελληνική κοινωνία, η οποία διακρίνεται σε υποκατηγορίες(παραδοσιακή μικροαστική, νέα μικροαστική ή νέα μεσαία τάξη), χαρακτηρίζεται από έντονη ανοδική κοινωνική κινητικότητα μέσω της εκπαίδευσης, με σκοπό να εξασφαλίσουν τα παιδιά ανώτερο επάγγελμα το οποίο αποτελεί συνάρτηση των αξιών της τάξης τους. Αν εξαιρέσουμε ορισμένους παραδοσιακούς μικροαστούς, οι οποίοι διακατέχονται από παραδοσιακές αντιλήψεις, που αναστέλλουν την κινητικότητα των παιδιών τους, οι περισσότερες οικογένειες της μεσαίας τάξης επεμβαίνουν και ωθούν τα παιδιά τους σε ανώτερα επαγγέλματα⁸³.

Σχετικά με τον κοινωνικό έλεγχο και τις σχέσεις εξουσίας στις οικογένειες της εργατικής τάξης, παρατηρείται να επικρατεί διαφορετική νοοτροπία σε σύγκριση με τις οικογένειες των μεσαίων τάξεων καθώς επικρατεί διαφορετικός επικοινωνιακός κώδικας μεταξύ των μελών. Επίσης, και κατά τον Parsons, τα βιώματα και οι κυρίαρχες αξίες των

---

⁸² Willis, P., Μαθαίνοντας να δουλεύεις, Πώς τα παιδιά της εργατικής προέλευσης επιλέγουν δουλειές της εργατικής τάξης, Gutenberg, σελ.232-233.

⁸³ Επαγγέλματα τα οποία σε ορισμένες κοινωνίες έχουν κατακτήσει υψηλό κοινωνικό κύρος και αυτονομία μέσω της αξίωσής τους στην ειδημοσύνη του ειδικού, βάσει της οποίας έχουν κατακτήσει μονοπωλιακό έλεγχο.

οικογενειών της εργατικής τάξης διαφέρουν ευρύτατα από τις αντίστοιχες των μεσαίων τάξεων. Ο θεσμός της οικογένειας αποτελείται από κοινωνικές σχέσεις οι οποίες στηρίζονται στο κύρος των θέσεων/ρόλων και συγκροτούν την οικογενειακή δομή⁸⁴.

Οι φονξιοναλιστικές θεωρίες-θεωρία του Parsons, ή ριζοσπαστιές θεωρίες και οι θεωρίες των Bourdieu και Bernstein αποδίδουν ιδιαίζουσα βαρύτητα στον ρόλο του οικογενειακού θεσμού και της κοινωνικής της αναπαραγωγής. Με αυτόν τον τρόπο όμως παραβλέπεται ότι ο αναπαραγωγικός ρόλος της οικογένειας συμβάλλει στην συνάρθρωση των αξιών και ρόλων από την οικογένεια. Η θεωρία του Parsons καταλήγει σε μία στατική, ανιστορική θεώρηση της οικογένειας ως θεσμό που ενσωματώνει βασικές λειτουργίες για την διατήρηση της κοινωνικής τάξης σε κάθε κοινωνία.

Από την άλλη πλευρά, ο Bourdieu και Bernstein εμμένουν emphaticά στα βιώματα του ατόμου μέσα στην οικογένεια τα οποία σχετίζονται έντονα με τα πολιτιστικά πρότυπα της κοινωνικής κατηγορίας που ανήκει, τα οποία πρότυπα αποτελούν και καθοριστικό παράγοντα για την ένταξη του ατόμου στον κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας⁸⁵.

Στην συνέχεια, όσον αφορά τις οικογένειες της μεσαίας τάξης στην ελληνική κοινωνία, θα λέγαμε ότι διακρίνονται από μία ευελιξία αναφορικά με τους παραδοσιακούς οικογενειακούς ρόλους⁸⁶.

Εισέρχοντας τώρα στους οικογενειακούς κόλπους της εργατικής τάξης, αντικρίζουμε την σύζυγο να ασχολείται με τις οικιακές ενασχολήσεις και την φροντίδα των παιδιών στα πλαίσια μίας διαδικασίας απόκτησης της γυναικείας ταυτότητας και εσωτερίκευσης ρόλων, σε αντίθεση με την θέση των γυναικών της μεσαίας τάξης, όπου έχει εξασθενήσει ο παραδοσιακός ρόλος της γυναίκας⁸⁷.

Ο οικογενειακός θεσμός, στον ελληνικό χώρο, εμφανίζει αρκετές ιδιομορφίες και διαφοροποιήσεις σε σχέση με τον αντίστοιχο θεσμό των δυτικών κοινωνιών. Επίσης, εξαιτίας της ανεπαρκούς οικονομικής ανάπτυξης, οι αξίες, τα πρότυπα και ο τρόπος ζωής της οικογένειας διέπονται από συντηρητικό πνεύμα. Βέβαια, η δομή της ελληνικής οικογένειας θεωρείται συζυγική, σε αντίθεση με το παραδοσιακό πρότυπο της

⁸⁴Πετμεζίδου-Τσουλουβή, Μ., Οι κοινωνικές Τάξεις και Μηχανισμοί Κοινωνικής Αναπαραγωγής, Εκδόσεις Εξάντας, 1987, σελ. 116-117.

⁸⁵Πετμεζίδου-Τσουλουβή, Μ., Οι κοινωνικές Τάξεις και Μηχανισμοί Κοινωνικής Αναπαραγωγής, Εκδόσεις Εξάντας, 1987, σελ.119.

⁸⁶Πετμεζίδου-Τσουλουβή, Μ., Οι κοινωνικές Τάξεις και Μηχανισμοί Κοινωνικής Αναπαραγωγής, Εκδόσεις Εξάντας, 1987, σελ.122-123.

⁸⁷Πετμεζίδου-Τσουλουβή, Μ., όπως παραπάνω, σελ.128-129.

διευρυμένης οικογένειας. Αυτό δείχνει ότι η δομή του θεσμού διακρίνεται από μία σχετική διαφοροποίηση. Σύμφωνα με έρευνες, μέχρι την δεκαετία του 70, οι συζυγικοί ρόλοι παράμεναν σταθεροί, αδιαφοροποίητοι και πιστοί στον παραδοσιακό διαχωρισμό.

Πρόσφατες, εντούτοις μελέτες έδειξαν ότι τα σύγχρονα οικογενειακά πρότυπα διέπονται από εξελίξεις που ακολουθούν την δυτική προοδευτική νοοτροπία. Οι ατομικές αντιλήψεις, πλέον, ακολουθούν πιο σύγχρονα πρότυπα σχετικά με τον θεσμό της οικογένειας το οποίο οδηγεί στην επικράτηση ισότιμων οικογενειακών σχημάτων ανάμεσα στους δύο συζύγους. Όσον αφορά τις διαπροσωπικές συζυγικές σχέσεις, απέναντι στις οικιακές εργασίες επικρατούσε το διπολικό σχήμα της κατανομής των ρόλων. Δηλαδή του άντρα κουβαλητή με ελάχιστη συμμετοχή στις οικιακές εργασίες και της γυναίκας νοικοκυράς. Παρόλα αυτά, σε αρκετές περιπτώσεις μπορεί η σύζυγος να θεωρείται υπεύθυνη του οικιακού χώρου, αλλά με το πέρασμα των ετών παρατηρείται το φαινόμενο της ασχολίας των νέων πατεράδων με εργασίες της οικονομικής μονάδας και περισσότερο με την φροντίδα των παιδιών.

Οι οικογενειακές σχέσεις επομένως, με το πέρασμα των ετών, διέπονται από την εξασθένιση του ρόλου του πατέρα ως αρχηγού ενώ η κοινωνικοποίηση των νέων διαπερνά τα όρια της οικογένειας. Ακόμα να σημειωθεί το γεγονός, ότι μπορεί να υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι γονείς στις οικογενειακές αποφάσεις συμπεριλαμβάνουν και τα παιδιά, εντούτοις, τις περισσότερες φορές, επικρατεί η συνήθεια, της μονομερούς λήψης αποφάσεων από την πλευρά των γονέων⁸⁸. Ενδιαφέρον στοιχείο επίσης, ότι στα μεσαία κοινωνικά στρώματα οι ρόλοι των δύο φύλων αυξάνονται, κάτι το οποίο σημαίνει ότι υπάρχει σύνδεση με την παιδοκεντρική μορφή της σύγχρονης ελληνικής αστικής οικογένειας⁸⁹.

Στην συνέχεια, πολύτιμη έρευνα διεξήχθη στην ευρύτερη περιοχή των Αθηνών κατά τους μήνες Μάρτιο έως και Μάιο του έτους 1983 σχετικά με σχήματα οικογένειας και στάσεις απέναντι στο παιδί, με μητέρες που έχουν παιδιά κάτω των έξι ετών. Επειδή οι οικογένειες στην Ελλάδα συσχετίζουν έντονα το επίπεδο εκπαίδευσης με την μελλοντική απασχόληση των παιδιών τους, εξέφρασαν ιδιαίτερη ανησυχία σχετικά με το ζήτημα του επαγγέλματος των παιδιών τους, καθώς δεν διαθέτουν την κατάλληλη πληροφόρηση

---

⁸⁸ Μαράτου-Αλιπράντη, Λ., Η οικογένεια στην Αθήνα: Οικογενειακά πρότυπα και συζυγικές πρακτικές, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1995, σελ.42-45.

⁸⁹ Μαράτου-Αλιπράντη, Λ., όπως παραπάνω, σελ.132.

ώστε να είναι σε θέση να κατευθύνουν τα παιδιά τους στην κατάλληλη επαγγελματική κατεύθυνση⁹⁰.

Η γενική τάση που παρατηρείται όσον αφορά τις οικογένειες της εργατικής τάξης, οι ηθικές τους αξίες επικεντρώνονται γύρω από τα παραδοσιακά στοιχεία της οικογένειας. Για την εργατική τάξη στη Αμερική, μεγαλύτερη σημασία αποδίδεται στις ηθικές αξίες και στο ανθρώπινο ήθος, παρά στην κατάκτηση του οικονομικού και κοινωνικού κύρους. Όπως αναφέρει ρητά και ο Lamont, η ηθική εκτιμάται ως ιδεολογικό στοιχείο στην καθημερινότητα των εργατών της Αμερικής και η ευημερία θεωρείται ως αρετή και ανταμοιβή για την ηθική στον τομέα της εργασίας⁹¹. Σε γενικό επίπεδο, οι αξίες των γονέων σχετικά με τους ρόλους, τις ευθύνες και τις υποχρεώσεις, τόσο τις δικές τους, όσο και των παιδιών, διαμορφώνουν ορισμένες προσδοκίες σχετικά με το πώς πρέπει να συμπεριφέρονται τα παιδιά, οι οποίες, μπορεί να διοχετευθούν σε αυτά μέσω του φαινομένου της αυτοεκπληρούμενης προφητείας⁹².

1.3.2.2 Κοινωνιολογική προσέγγιση φύλου

Το φύλο εκτιμάται ως στοιχείο το οποίο οργανώνει την κοινωνία και κατευθύνει τις ανθρώπινες ζωές. Αποτελεί δόμημα της κοινωνίας και κατά κάποιον τρόπο, τοποθετεί τα άτομα σε σύστημα ιεράρχησης. Παράλληλα ξεχωρίζει ως σύστημα σχέσεων καθώς δεν υφίσταται η ύπαρξη του ανδρικού χωρίς το γυναικείο και αντίστροφα. Η έννοια και οι ιδιότητες του φύλου μεταδίδονται στα άτομα μέσα από την διαδικασία της κοινωνικοποίησης και μεταφέρεται από γενιά σε γενιά. Εν συνεχεία, θα λέγαμε ότι η έννοια του φύλου αποτελείται από άτυπους κανονισμούς οι οποίοι καθορίζουν την θέση μας στο σύστημα των έμφυλων σχέσεων, και επιπλέον αποτελεί και ανασταλτικό παράγοντα για όλους, αλλά κυρίως για το ασθενές μέλος⁹³.

---

⁹⁰ Μουσουρού, Λ., Οικογένεια Και Παιδί Στην Αθήνα, Αποτελέσματα μιας εμπειρικής έρευνας, Ελληνική Κοινωνία 5, Βιβλιοπωλείον της Εστίας Ι.Δ & Κολλάρου & Σιας Α.Ε, Hestia 1985, Αθήνα, σελ.56-57.

⁹¹ Prasad, M., Perrin, A., Bezila, K., Hoffman, St., Kindleberger, K., Manturuk, K., Smith Powers, A., Payton, A., Moral and The White Working Class, <http://www.jstor.org/stable/40210400>, published by: Springer, Sociological Forum, Vol. 24, No. 2 (Jun., 2009), accessed: 07/07/2013, p.246.

⁹² Μπεζεβέγκης, Η., Παυλόπουλος, Β., Η Επίδραση των χαρακτηριστικών της οικογένειας στην αξιολόγηση της προσωπικότητας των παιδιών από τους γονείς, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1998,98-99, Α΄-Β΄, σελ.105.

⁹³ Παντελίδου-Μαλούτα, Μ., Φύλο, Κοινωνία, Πολιτική, ΚΕΘΙ, Αθήνα 2013, σελ.18.

Η ταυτότητα των υποκειμένων και η κοινωνικοποίησή τους επηρεάζεται και διαμορφώνεται από την διάσταση του φύλου. Από την στιγμή της γέννησής του οποιοδήποτε άτομο θα υπάρχει είτε ως αγόρι, είτε ως κορίτσι, το οποίο σημαίνει από την συγκεκριμένη στιγμή, καθορίζεται η έμφυλη κοινωνικοποίησή του, η οποία αποτελεί μία συνεχής πολιτισμική διαδικασία. Η κοινωνική τάξη, το φύλο και οι συνολικοί παράγοντες ανισότητας, σε ένα κοινωνικό πλαίσιο, κατευθύνουν σε συγκεκριμένους ιδεολογικούς τύπους, διαφορετική κοσμοαντίληψη ανάλογα με τον τύπο κοινωνίας, διαφορετικές συμπεριφορές υποκειμένων και τάξεων, βιώνοντας την καθημερινή τους ζωή, από διαφορετική οπτική θέση, σε μία κοινωνία⁹⁴.

Γενικότερα, παρατηρούνται εμφανέστερες διαφορές ως προς τον τρόπο χειρισμού και αντιμετώπισης του γυναικείου φύλου ανάμεσα στις δύο τάξεις, τόσο σε σχέση με την γενικότερη συμπεριφορά του γυναικείου ρόλου, όσο και με τον επαγγελματικό προσανατολισμό. Η διαφορά αυτή αποτελεί και τον ουσιαστικό λόγο, ο οποίος μας παρέχει κίνητρο αναζήτησης πληροφοριών και διεξοδικής μελέτης⁹⁵.

Το γεγονός των διαφορών στον τρόπο αντιμετώπισης από την εργατική και μεσαία τάξη, οι οποίες προέρχονται από τις βασικές αξίες από τις οποίες διακατέχονται και οι οποίες αποτελούν την ταυτότητά τους(κριτήριο διάκρισης), δεν αποκλείει την ύπαρξη αντίστροφων καταστάσεων. Δηλαδή, οικογένειες από την εργατική τάξη να είναι απαλλαγμένες από έμφυλα στερεότυπα σε όλα τα επίπεδα(συμπεριφορά, εργασία), και αντιστοίχως οικογένειες από την μεσαία τάξη να διακατέχονται από την ιδεολογία των έμφυλων διακρίσεων.

Όσον αφορά τον τομέα της εργασίας του γυναικείου φύλου, ακόμα και σήμερα, κάθε άλλο παρά, θα λέγαμε, ότι έχουμε απαλλαχτεί από τις παραδοσιακές συντηρητικές αντιλήψεις, με συνέπεια να υπάρχει τέτοιας φύσεως καταμερισμός στην αγορά εργασίας, ώστε να ωθείται η συγκέντρωση των γυναικών σε θέσεις με χαμηλή αμοιβή, χαμηλού κύρους αποκλειόμενες από τις λεγόμενες ((καλές εργασίες)) με γόητρο και υψηλές αμοιβές εξαιτίας των οικογενειακών υποχρεώσεων⁹⁶.

Επιπλέον, επικρατεί το ενδεχόμενο, άνδρες και γυναίκες εργαζόμενοι σε ίδιες θέσεις ιεραρχικής απασχόλησης, να έχουν διαφορετικές προοπτικές εξαιτίας της διαφορετικής

⁹⁴ Παντελίδου-Μαλούτα, Μ., Φύλο, Κοινωνία, Πολιτική, ΚΕΘΙ, Αθήνα 2013, σελ.19-20.

⁹⁵ Σολδάτος, Θ., Η Κοινωνική Τάξη και Το Κοινωνικό Φύλο, Μάρτιος 2012, σελ. 9.

⁹⁶ Crompton, R., page:93-94, όπως παραπάνω.

ταξικής προέλευσης. Η συγκεκριμένη συνήθης τακτική διακρίνεται σε θέσεις γραφείου, οι οποίες απασχολούν άτομα και από τις δύο τάξεις(εργατική-μεσαία). Οι γυναίκες της εργατικής παραμένουν σε σταθερή εργασιακή κατάσταση, ενώ οι άντρες από την μεσαία τάξη συνήθως εξελίσσονται σε διευθυντές⁹⁷.

Επίσης η μερίδα των γυναικών που απασχολούνται σε θέσεις εργασίας χαμηλού κύρους, δεν έχουν ευκαιρίες επαγγελματικής κινητικότητας, και όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο Goldthorpe, η θέση αρκετών γυναικών ως συζύγων θεωρείται πιο ουσιώδη από την επαγγελματική σταδιοδρομία, καθώς η πρώτη προσδιορίζει κοινωνικοπολιτικές στάσεις⁹⁸. Στην συνέχεια ο θεωρητικός υποστηρίζει ότι οι προσδοκίες των γυναικών για κοινωνική κινητικότητα, συνοδοιπορούν με τις αντίστοιχες των ανδρών. Από μελέτες έχουν διαπιστωθεί ότι οι διαφορές ως προς τα χαρακτηριστικά δεν οφείλονται στην τάξη αλλά στις έμφυλες βιολογικές ιδιαιτερότητες⁹⁹.

Κατά τον Parsons, η ταυτότητα των ατόμων, με βάση το φύλο, διαμορφώνεται μέσα στην οικογένεια και έχει καθολικό χαρακτήρα καθώς συμβαίνει σε όλες τις καπιταλιστικές κοινωνίες. Ο ρόλος των φύλων στην διαμόρφωση της ταυτότητας των ατόμων παρατηρείται να συμβαίνει σε όλες τις κοινωνίες με διαφορετικά κοινωνικο-οικονομικά γνωρίσματα και διαφορετικό επίπεδο ανάπτυξης¹⁰⁰.

Σύμφωνα με τον P. Bourdieu, οι ιδιότητες που συνδέονται με το φύλο, είναι τόσο αδιαχώριστες από τις ιδιότητες που συνδέονται με την κοινωνική τάξη, όσο και η κιτρινάδα του λεμονιού είναι αδιαχώριστη από την οξύτητά του. Ανάλογα με τον κοινωνικό χώρο όπου ανήκει ένα άτομο, τα πρότυπα κάθε φύλου και ο τρόπος με τον οποίον υιοθετούνται και εφαρμόζονται στην καθημερινή ζωή, διαφέρουν. Θεωρείται πρέπον να τονισθεί το γεγονός, ότι αντιθέσεις ανάμεσα στα δύο φύλα είναι προγενέστερες, από τις αντιθέσεις μεταξύ των τάξεων. Ιδεολογικά, η διάκριση και ανομοιότητα που πλήττει το φύλο είναι αναντίρρητο, ανεξάρτητα από τις διαφορές που

---

⁹⁷ Crompton, R., page:95, όπως παραπάνω.

⁹⁸ Crompton, R., page:96-97, όπως παραπάνω.

⁹⁹ Crompton, R., page:97, όπως παραπάνω.

¹⁰⁰ Πετμεζίδου-Τσουλουβή, Μ., Κοινωνικές Τάξεις Και Μηχανισμοί Κοινωνικής Αναπαραγωγής, Εξάντας, σελ.117.

ενυπάρχουν ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις, το μορφωτικό επίπεδο, την εθνότητα και την φυλή¹⁰¹.

Στην συνέχεια, το επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης επιδρά στην απασχόληση του γυναικείου φύλου με άμεσο και έμμεσο τρόπο. Άμεσα αυξάνει την ζήτηση εργασίας και διαφοροποιεί τις θέσεις απασχόλησης. Δημιουργεί δηλαδή μία επαγγελματική ιεραρχία, της οποίας η πολυπλοκότητα συνδιάζεται με την αυξανόμενη εξειδίκευση. Με έμμεσο τρόπο, η οικονομική ανάπτυξη, αυξάνει τις προϋποθέσεις και δυνατότητες εργασίας των γυναικών¹⁰². Πέραν τούτου ανάμεσα στις δύο μεταβλητές, οικονομική ανάπτυξη και γυναικεία απασχόληση, υπάρχει μία αμφίδρομη σχέση καθώς και η δεύτερη συμβάλλει αυξητικά στην πρώτη. Η γυναικεία απασχόληση εκτός από οικονομική σημασία θεωρείται ταυτόχρονα και κοινωνικό-πολιτισμικό φαινόμενο, κάτι το οποίο επιβεβαιώνει την παραπάνω παραδοχή για άμεση και έμμεση σχέση¹⁰³.

Η αναφορά σχετικά με το ζήτημα της γυναικείας απασχόλησης, στην παρούσα μελέτη ανταποκρίνεται στο γεγονός της αμφισβήτησης της προσφοράς της γυναικείας απασχόλησης από το σύνολο της κοινωνίας καθώς και των έμφυλων στερεοτύπων που συνεχίζονται να διατηρούνται και να διαιωνίζονται από τις οικογένειες της εργατικής τάξης αποτρέποντας τα κορίτσια από την απόκτηση προσόντων και την συνακόλουθη αναζήτηση ποιοτικής εργασίας.

Επιπλέον θεωρείται χρήσιμο να αναφερθεί το γεγονός της διάκρισης από την κοινωνία των εργασιών ανάλογα με το φύλο. Πέραν δηλαδή των σταθερών διαφορών που επικρατούν σε ορισμένα επαγγέλματα, οι οποίες οφείλονται σε βιολογικές παραμέτρους και σε ζητήματα σωματικής διάπλασης, ο ίδιος ο μηχανισμός της κοινωνίας αναπαράγει και καλλιεργεί έμφυμα στερεότυπα με συνέπεια τον διαχωρισμό της αγοράς εργασίας σε τμήματα εργασιών ανάλογα με το φύλο. Φυσικά τα επαγγέλματα στα οποία συγκεντρώνεται ο ανδρικός πληθυσμός εκτιμώνται ως ανώτερα, σε αντίθεση με τα επαγγέλματα στα οποία συγκεντρώνονται κατά κόρον γυναίκες, θεωρούνται υποβαθμισμένα από τον κοινωνικό σύστημα. Όσο πιο παραδοσιακή είναι μία κοινωνία,

---

¹⁰¹ Σακαλάκη, Μ., Κοινωνικές Ιεραρχίες και Συστήματα Αξιών, Ιδεολογικές Δομές Στο Νεοελληνικό Μυθιστόρημα 1900-1980, Κέδρος, σελ:41-42.

¹⁰² Μουσούρου, Λ., Γυναικεία απασχόληση και οικογένεια στην Ελλάδα και αλλού, Ελληνική Κοινωνία 3, Βιβλιοπωλείον της Εστίας Ι.Δ. Κολλάρου & Σίας Α.Ε., Hestia 1985 Αθήνα σελ.185.

¹⁰³ Μουσούρου, Λ., Γυναίκα Και Απασχόληση, Δέκα Ζητήματα, Gutenberg, Αθήνα 1993, σελ.54-55.

τόσο μεγαλύτερος ο διαχωρισμός ανάμεσα στα επαγγέλματα¹⁰⁴. Παρατηρούμε επομένως ότι το ζήτημα των έμφυλων στερεοτύπων δεν θεωρείται τόσο ταξικό, όσο και κοινωνικό.

Όπως έχει προαναφερθεί παραπάνω, σχετικά με την ερευνα της φυλής των Νέγρων στην Φιλαδέλφια των Ηνωμένων Πολιτειών, όσον αφορά το γυναικείο φύλο, είχε παρατηρηθεί αύξηση, η οποία αποδίδεται στις ευκαιρίες από την αύξηση της ζήτησης στον τομέα της βιομηχανίας και στις οικιακές εργασίες, περιορίζοντας ταυτόχρονα τις ευκαιρίες απασχόλησης των ανδρών στον βιομηχανικό τομέα. Οι ηλικίες των γυναικών κυμαίνονται από δεκαοχτώ μέχρι τριάντα, ενώ των ανδρών από είκοσι μέχρι τριάντα πέντε. Στην συνέχεια, με την ανάπτυξη της περιοχής άρχισε να αυξάνεται η ζήτηση και για τους άντρες Νέγρους ως ιδιωτικοί και δημόσιοι υπάλληλοι. Η συγκεκριμένη κατηγορία εργατικού δυναμικού ανήκει στην μεσαία τάξη¹⁰⁵.

1.3.2.3 Εννοιολογικές προσεγγίσεις και εργασιακές τοποθετήσεις αλλοεθνών

Αφού εξετάσαμε και αναλύσαμε το ζήτημα της τάξης, της οικογένειας και του φύλου ως προς τον ρόλο τους στον κοινωνικό και οικονομικό ιστό, θεωρείται ως απαραίτητη ενέργεια να ασχοληθούμε στην συνέχεια με το ζήτημα της φυλής και τον τρόπο εξέλιξής της στο κοινωνικό πλαίσιο. Όπως αναφέραμε και στο προηγούμενο υποκεφάλαιο, η χρήση του όρου φυλή αναφέρεται σε όλους τους μη γηγενείς που δεν έχουν γεννηθεί και δεν ανήκουν στην χώρα που διαμένουν, ανεξαρτήτως έθνους. Η συνήθης πρακτική που παρατηρείται να συμβαίνει σε οποιαδήποτε κοινωνία φιλοξενεί μετανάστες, αναφέρεται στο γεγονός ότι το ξένο εργατικό δυναμικό καλύπτει θέσεις εργασίας οι οποίες δεν καλύπτονται από τους γηγενείς, οι οποίες είναι ανειδίκευτες ή ημειδίκευμένες και συνήθως κακοπληρωμένες¹⁰⁶.

Ερχόμενοι πάλι, στο ζήτημα της φυλής των Νέγρων που αναλύσαμε παραπάνω, είναι σκόπιμο να σημειώσουμε το γεγονός του αποκλεισμού τους τόσο από την αγορά εργασίας, περιορίζοντάς τους από την κοινωνία σε συγκεκριμένες θέσεις εργασίας, μηδαιμινού κύρους χωρίς προοπτικές εξέλιξης και χαμηλό μη ανταγωνιστικό μισθό.

¹⁰⁴ Μουσούρου, Λ., Γυναίκα Και Απασχόληση, Δέκα Ζητήματα, Gutenberg, Αθήνα 1993, σελ.73-74.

¹⁰⁵ Du Bois, W.E.B., The Philadelphia Negro, A Social Study, centennial edition, University of Pennsylvania Press Philadelphia, pages:54-55.

¹⁰⁶ Keynes, M., The politics of work and occupations, Anchor Press Ltd, Tiptree, Colchester, The Open University Press 1980, page:135.

Εξαιτίας του χρώματος που αποτελεί πηγή προκατάληψης από τους ντόπιους, όχι μόνο βρίσκονται σε μειονεκτική και δύσκολη κατάσταση στην αγορά εργασίας αλλά και περιθωριοποιημένοι και από τους υπολοίπους κοινωνικούς τομείς.

Συγκεκριμένα, η μειονεκτική φυλή των Νέγρων στην Φιλαδέλφια της Αμερικής, χωρίς την δυνατότητα ανταγωνισμού και ανεξαρτήτως προσόντων, έχουν περιθωριοποιηθεί από την κοινωνία από επαγγέλματα κύρους, όπως, εκπαίδευση, μηχανικοί, επιθεωρητές, και κληρικοί. Τα επαγγέλματα στα οποία έχουν πρόσβαση σχετίζονται με παροδικές θέσεις εργασίας. Οι γυναίκες μπορούν να απασχοληθούν ως οικιακές βοηθοί, γαζόμενες, ή να παντρευτούν. Ακόμα όμως και στις οικιακές εργασίες, εύκολα πραγματοποιείται αντικατάσταση από λευκούς εργαζομένους με καλύτερη αμοιβή.

Σοβαρό επίσης μειονέκτημα αποτελεί ότι οι εργαζόμενοι Νέγροι δεν αμοίβονται ανάλογα με την αποδοτικότητά τους, όπως οι λευκοί, αλλά, εξαιτίας του ρατσισμού εναντίον τους, αμοίβονται με χαμηλούς μισθούς ακόμα και όταν παρουσιάζουν την ίδια αποδοτικότητα με τους λευκούς. Περαιτέρω, ακόμα και όταν πραγματοποιηθεί πιθανή πρόσληψη σε κάποιον οργανισμό, θα τοποθετηθούν στις κατώτατες θέσεις χωρίς μελλοντική προαγωγή. Πρόβλημα επίσης αποτελεί το γεγονός ότι εξαιτίας της περιθωριοποίησης και της ελλειπούς δικτύωσης, πολύ εύκολα μετατρέπονται σε θύματα εκμετάλλευσης και εξαπάτησης με αποτέλεσμα να δαπανούν περισσότερα χρήματα από όσο θα έπρεπε.

Σχετικά με το ζήτημα της οικογένειας, οι Νέγροι το εκτιμούν ως εξαιρετικά δύσκολο εγχείρημα εξαιτίας των οικονομικών δυσκολιών έχοντας βέβαια επίγνωση των συνεπειών από την ακόλουθη περιθωριοποίηση των παιδιών τους¹⁰⁷. Στην συνέχεια, παρατηρείται ότι ακόμα και η εξειδικευμένη μερίδα του πληθυσμού των Νέγρων έχουν αποκλειστεί από θέσεις εργασίας που τους αναλογούν, με την δικαιολογία των λευκών ότι θεωρούνται ως ανταγωνιστικοί ή ότι δεν τους αρμόζουν τέτοιες θέσεις και ότι η τύχη τους είναι για θέσεις που αναλογούν στις εργατικές τάξεις¹⁰⁸. Όσον αφορά το ζήτημα της μισθολογικής τους κλίμακας, οι εργοδότες σε εργασίες χαμηλού κύρους τους προτιμούν

---

¹⁰⁷ Du Bois, W.E.B., *The Philadelphia Negro, A Social Study*, centennial edition, University of Pennsylvania Press Philadelphia, pages:321-324.

¹⁰⁸ Du Bois, W.E.B., *The Philadelphia Negro, A Social Study*, centennial edition, University of Pennsylvania Press Philadelphia, pages:329.

για χαμηλές πληρωμές¹⁰⁹. Η έντονη προκατάληψη και ο αποκλεισμός που έχει μαστίσει επί σειρά ετών την συγκεκριμένη φυλή, έχει ωθήσει τον πληθυσμό στην αδράνεια, έλλειψη επαγγελματικών ενδιαφερόντων και ζητούν ελεημοσύνη από τον κόσμο. Εξαίρεση φυσικά αποτελεί η μερίδα των δυνατών ομάδων της φυλής των Νέγρων οι οποίοι είναι εξειδικευμένοι και αναζητούν εργασία¹¹⁰.

ΜΕΡΟΣ 2

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Μεθοδολογία έρευνας

Ως έχουμε προαναφέρει από το πρώτο μέρος της ερευνητικής μας μελέτης, το αντικείμενο που εξετάζουμε και μας έχει κεντρίσει το ενδιαφέρον, αναφέρεται στον επαγγελματικό προσανατολισμό και στην επιρροή από το οικογενειακό περιβαλλον ανάμεσα στην εργατική και την μεσαία τάξη(κριτήρια καλής και κακής εργασίας με βάση το φύλο, την τάξη, και την φυλή των παιδιών).

Αφορμή επομένως, για την διεξαγωγή της έρευνάς μας, αποτέλεσε ο παραπάνω προβληματισμός. Το κίνητρο του προβληματισμού πηγάζει από την απορία και την περιέργεια, ταυτόχρονα, της εξακρίβωσης και διαπίστωσης του τρόπου σκέψης, αντίληψης, επεξεργασίας του επαγγελματικού προσανατολισμού των παιδιών από τους γονείς της εργατικής και μεσαίας τάξης. Πιστεύω πως θεωρείται πλέον γνωστό, το γεγονός της διαφορετικής σημασίας που αποδίδεται και της διαφορετικής θέσης που κατέχει στα σχέδια των οικογενειών των δύο συγκεκριμένων τάξεων το ζήτημα της εργασίας από άποψης κουλτούρας.

Συγκεκριμένα, οι οικογένειες της εργατικής τάξης τις περισσότερες φορές κατευθύνουν τα παιδιά τους σε διαφορετικές εργασίες από τις αντίστοιχες της μεσαίας τάξης. Το αίτιο της διαφορετικότητας αποδίδεται και έχει τις ρίζες του στα διαφορετικά χαρακτηριστικά που ξεχωρίζουν τις δύο κοινωνικές κατηγορίες, τα οποία αναφέρονται ,τόσο σε ζητήματα αξιών, προτύπων και τρόπου ζωής, όσο και σε θέματα οικονομικού, μορφωτικού, επαγγελματικού αλλά και πολιτισμικού επιπέδου γενικότερα.

---

¹⁰⁹ Du Bois, W.E.B., όπως παραπάνω, σελ.344-345.

¹¹⁰ Du Bois, W.E.B., όπως παραπάνω, σελ.352.

Κεντρικό ερώτημα της έρευνας που διεξάγουμε είναι οι οικογενειακές αξίες και πρότυπα των δύο κοινωνικών τάξεων, καθώς και των αλλοεθνών οικογενειών που ωθούν τα παιδιά τους στους κατάλληλους επαγγελματικούς προσανατολισμούς. Ένα δεύτερο ερώτημα που εξετάστηκε, σχετίζεται με τα κριτήρια της καλής και της κακής εργασίας με βάση την τάξη, το φύλο και την φυλή των παιδιών.

Προκειμένου να αναζητηθούν, να μελετηθούν, και να καταστούν αντικείμενο επεξεργασίας τα παραπάνω ζητήματα, αρχικά, ακολουθήθηκε βιβλιογραφική επισκόπηση, με χρήση επιλεγμένων επιστημονικών βιβλίων και σχετικών άρθρων από βιβλιοθήκη και διαδικτυακούς συνδέσμους, έτσι ώστε να συλλεχθούν, να μελετηθούν και να αποσαφηνιστούν οι θεωρητικές προσεγγίσεις του ζητήματος. Στην συνέχεια πραγματοποιήθηκε εφαρμογή της μεθόδου της συνέντευξης, μελέτη περίπτωσης στηριγμένη σε ημιδομημένο ερωτηματολόγιο, με απλή τυχαία δειγματοληψία, για περαιτέρω συλλογή δεδομένων.

Το περιεχόμενο του δείγματος αποτελείται από γονείς της εργατικής και μεσαίας κοινωνικής κατηγορίας, με κριτήριο το επάγγελμα και το μορφωτικό επίπεδο των γονέων. Οι περισσότεροι γονείς του δείγματος είναι συνταξιούχοι και η ηλικία τους κυμαίνεται από 55-75 ετών. Η συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα προέκυψε λόγω περιορισμένης δικτυακής πρόσβασης, ενώ και λόγω καλοκαιρινής περιόδου δεν ήταν αφικτό να πραγματοποιηθεί μεγάλος αριθμός συνεντεύξεων. Η έρευνά μας, αρχικά ξεκίνησε με δύο πιλοτικές, και στην συνέχεια επεκτάθηκε σε μεγαλύτερο αριθμό.

Στην ερευνητική μας διαδικασία χρησιμοποιήθηκε η ποιοτική μέθοδος καθώς θεωρείται ως η πλέον κατάλληλη για την συγκέντρωση πληροφοριών και στοιχείων που αφορούν νοοτροπίες και πρότυπα οικογενειών. Διεξήχθησαν συνεντεύξεις με ημιδομημένο ερωτηματολόγιο και συλλέχθηκε υλικό μέσω των συνεντεύξεων σχετικά με στοιχεία που αφορούν συνήθειες χαρακτηριστικά τάξεων και προσωπικά στοιχεία γονέων. Μέσα από την συλλογή και επεξεργασία των στοιχείων από τις συνεντεύξεις παρέχεται η ευκαιρία της ανάδειξης των διαφορών ανάμεσα στις δύο τάξεις καθώς γίνεται δυνατή η σύγκριση των συγκεκριμένων διαφορών που αποτελούν και αντικείμενο του προβληματισμού μας.

Οι ερευνητικές μέθοδοι, γενικότερα, διακρίνονται σε ποσοτικές και ποιοτικές. Οι ποσοτικές αναλύουν την συχνότητα εμφάνισης του υπό εξέταση φαινομένου, ενώ οι

ποιοτικές σχετίζονται με το είδος και τον χαρακτήρα του φαινομένου. Και οι δύο μέθοδοι παρέχουν την δυνατότητα προσέγγισης του ερευνητικού πεδίου και της επικέντρωσης σε αυτό. Με την χρήση της ποιοτικής μεθόδου, ως ερευνητές, έχουμε την δυνατότητα μέσω της συνέντευξης να κρατήσουμε σημειώσεις, να περιγράψουμε και να ερμηνεύσουμε τα φαινόμενα ως ακριβώς έχουν. Το εμπειρικό πεδίο μας παρέχει την δυνατότητα της ενεργούς δράσης, καθώς οι ποιοτικές μέθοδοι απαιτούν την χρήση στοιχείων που οι ερευνητές συναντούν.

Περαιτέρω, οφείλουμε να καταγράφουμε τα γεγονότα, ενώ παράλληλα ερχόμαστε αντιμέτωποι με τον ίδιο μας τον εαυτό. Με λογικό τρόπο, συνδυάζουμε δεδομένα, στοιχεία και καταστάσεις ώστε να είμαστε σε θέση να καταλήξουμε σε ένα συμπέρασμα από αυτά που παρατηρούμε. Η συνέντευξη, εκτιμάται, ως ένα από τα βασικότερα εργαλεία της ποιοτικής μεθόδου. Πρόκειται για αλληλεπίδραση, επικοινωνία μεταξύ προσώπων, η οποία καθοδηγείται από τον ερευνητή, με στόχο την απόσπαση στοιχείων σχετικών με το αντικείμενο της έρευνας¹¹¹.

Οδηγός συνέντευξης

Ενας οδηγός συνέντευξης αποτελείται από θεματικές ενότητες σχετικά με το υπό συζήτηση θέμα και περιλαμβάνει περίπλοκα θέματα, υπό διερεύνηση ή ακολουθία ερωτήσεων. Στην περίπτωση του ημιδομημένου ερωτηματολογίου, ο οδηγός συνέντευξης περιέχει επικεφαλίδες θεμάτων με ορισμένες πιθανές ερωτήσεις. Σε μία ακολουθία ερωτήσεων, κάθε ερώτηση πρέπει να σχετίζεται με την προηγούμενη και με την επόμενη. Απαιτείται να υπάρχει μία ροή συσχέτισης μεταξύ τους, ώστε να υπάρχει ορθή δόμηση. Επίσης, κάθε ερώτηση διακρίνεται από δύο διαστάσεις, την θεματική και την δυναμική. Η θεματική διάσταση αναφέρεται στην σχέση της ερώτησης με το ερευνών θέμα, ενώ η δυναμική, στην σχέση της ερώτησης με την διαδικασία της συνέντευξης¹¹².

Ακόμα ένα ημιδομημένο ερωτηματολόγιο παρέχει την ευκαιρία της ανοιχτής συζήτησης, σχετικά με το υπό έρευνα θέμα, με υποβολή πρόσθετων ερωτήσεων που μπορεί να σκεφτεί ο ερωτώμενος εκείνη την ώρα. Παρατηρούμε επομένως ότι η μορφή

---

¹¹¹ Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ευ., Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις, Ανοιχτή Εκπαίδευση, 2008.

¹¹² Kvale, St., Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing, by Sagepublications.inc, printed in the United States of American, 1996, page:129.

της ημιδομημένης συνέντευξης παρέχει στον ερευνητή το πλεονέκτημα των επιπρόσθετων ερωτήσεων, για συλλογή επιπλέον πληροφοριών και υπάρχει μεγαλύτερη ευελιξία στον τρόπο υποβολής και περιεχομένου των ερωτήσεων¹¹³.

Στην περίπτωση της παρούσης ερευνητικής μελέτης, ο οδηγός συνέντευξης δομήθηκε σύμφωνα με το ερευνόν θέμα του επαγγελματικού προσανατισμού από την οικογένεια. Χρησιμοποιήθηκε ημιδομημένο ερωτηματολόγιο με θεματικές ενότητες, που στηρίζονται στα χαρακτηριστικά των οικογενειών των κοινωνικών τάξεων που μας ενδιαφέρουν, δηλαδή, δημογραφικά και κοινωνικά στοιχεία, εκπαίδευση γονέων και παιδιών, εργασία γονέων και παιδιών, καθημερινός βίος οικογένειας, οικογενειακή ζωή/ρόλοι, καταγωγή, ρόλοι και πρότυπα στην οικογένεια. Η συγκεκριμένη έρευνα πραγματοποιήθηκε υπακούοντας στην τήρηση των κανόνων δεοντολογίας της διεθνούς κοινωνιολογικής εταιρίας, εξασφαλίζοντας την ανωνυμία της πληροφορίας, κατά την διάρκεια της διεξαγωγής των μελετών περίπτωσης. Αρχικά πραγματοποιήθηκε συνέντευξη σε δύο οικογένειες (1 από την εργατική και 1 από τη μεσαία τάξη) προς δοκιμή της αποτελεσματικότητας της λειτουργίας των ερωτήσεων του οδηγού συνέντευξης.

Διαπιστώθηκε ότι οι ερωτήσεις που σχετίζονται την πατρική οικογένεια των γονέων, όπως π.χ ύπαρξη, αριθμός και οικογενειακή κατάσταση αδερφών, επιβαρύνουν το ερωτηματολόγιο και αποπροσανατολίζουν τη συζήτηση. Έτσι λοιπόν, οι συνεντεύξεις συνεχίστηκαν αφαιρώντας τις ερωτήσεις σχετικά με αδέρφια γονέων, προς απόφυγή περισσότερο των περιπτώσεων της ύπαρξης πολυμελών οικογενειών των γονέων.

Όπως αναφέραμε προηγουμένως, το δείγμα επιλέχθηκε με τυχαίο τρόπο, και κάθε μονάδα/γονείς είχαν ίση πιθανότητα επιλογής στο δείγμα¹¹⁴. Στις περισσότερες περιπτώσεις, υποβλήθηκαν επιπρόσθετες ερωτήσεις για καλύτερη διευκρίνιση, έτσι ώστε να συγκεντρωθεί μεγαλύτερος αριθμός πληροφοριών, καθώς οι γονείς δεν ήταν ιδιαίτερα εξοικωμένοι με την διαδικασία της συνέντευξης, οπότε χρειάστηκε πιο προσεκτικός χειρισμός.

Επίσης αρκετές πληροφορίες καταγράφηκαν off the records, καθώς μετά την συνέντευξη συνεχιζόταν συζήτηση σχετικά με το θέμα και οι γονείς παρείχαν στοιχεία

---

¹¹³ Adorno, W., Frenkel-Brunswick, E., Levinson, D., and Sanford, R., Harper & Brother, The Authoritarian Personality, Studies in Prejudice Series, Volume 1, American Jewish Committee, 1950, p. 2.

¹¹⁴ Robson, C., Η έρευνα του Πραγματικού Κόσμου, Ένα μέσον για τους κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές, Gutenberg, Αθήνα 1993.

που παρέλειπαν να αναφέρουν κατά την διάρκεια της ηχογραφημένης συζήτησης. Τρεις εκ των έξι οικογενειών είναι μονογονεϊκές, εκ των οποίων στη μία υπάρχει διάζευξη και στις άλλες δύο, χηρεία.

Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων

Τα συλλεχθέντα στοιχεία της συνέντευξης θα αναλυθούν με βάση τους άξονες κατηγοριοποίησης(θεματικές ενότητες) όπως τίθενται στον οδηγό συνέντευξης, τα οποία αποτελούν και κριτήρια διάκρισης ανάμεσα στις δύο τάξεις. Θα πραγματοποιηθεί ποιοτική ανάλυση δεδομένων, προκειμένου να διαπιστωθούν τυχόν διαφορές που ενδέχεται να ενυπάρχουν ανάμεσα στις δύο κατηγορίες των τάξεων, σχετικά με τον επαγγελματικό προσανατολισμό των παιδιών καθώς και τα κριτήρια διάκρισης όσον αφορά την ποιότητα της εργασίας¹¹⁵.

Εμπόδια

Αρχικά, υπήρχε σχετική δυσκολία εύρεσης οικογενειών από τη μεσαία τάξη. Η δυσκολία οφειλόταν κυρίως στην άρνηση ορισμένων γονέων να δώσουν πληροφορίες που αφορούν την οικογένειά τους. Πολλοί γονείς εξέφρασαν φόβο ως προς το περιεχόμενο των ερωτήσεων και παρά τις προσπάθειες εξήγησης των λόγων της συνέντευξης, συνέχιζαν να διακατέχονται από αμφιβολίες.

Σε δύο εκ των έξι οικογενειών, υπήρχαν δυσκολίες διεξαγωγής της διαδικασίας της συνέντευξης λόγω θορύβων που προκαλούνταν από φυσικές παρουσίες μικρών παιδιών, ενώ και σε επιπλέον δύο οικογένειες υπήρχαν εμπόδια θορύβων από αυτοκίνητα λόγω τοποθεσίας. Επίσης, κατόπιν διαπίστωσης, παρατηρήθηκε απόκρυψη στοιχείων σχετικά με οικονομικούς πόρους σε οικογένειες από την κατηγορία της μεσαίας τάξης.

---

¹¹⁵ Kvale, St., Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing, by Sagepublications.inc, printed in the United States of American, 1996, page:206.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Ανάλυση στοιχείων

3.1 Εργατική τάξη

3.1.1 Πίνακας 1 Δημογραφικά και κοινωνικά στοιχεία οικογενειών εργατικής τάξης

Υποβληθέντες ερωτήσεις	1 ^η Οικογένεια	2 ^η Οικογένεια	3 ^η Οικογένεια	4 ^η Οικογένεια
Ηλικία	Η Σύζυγος:55 Ο Σύζυγος:Αποθανών.	Η Σύζυγος: 60 Ο Σύζυγος:Αποθανών.	Η Σύζυγος:53 Ο Σύζυγος:57	Η σύζυγος:61 Ο Σύζυγος:73
Τόπος Καταγωγής	Η Σύζυγος: Ήπειρος, Νομός Πρεβέζης. Ο Σύζυγος: Ναύπακτο, Νομός Αιτωλ/νίας.	Η Σύζυγος: Έδεσσα, Μακεδονία, Νομός Πέλλης. Ο Σύζυγος: Μυτιλήνη.	Η Σύζυγος: Καστρί Φθιώτιδος. Ο Σύζυγος: Βαρδάτες Φθιώτιδος.	Η σύζυγος: Καρδίτσα. Ο Σύζυγος: Μητρόπολη Καρδίτσας.
Περιοχή Κατοικίας	Γκύζι.	Ζωγράφου.	Άγιοι Ανάργυροι.	Ζωγράφου.
Κατάσταση κατοικίας	Ιδιόκτητη.	Ενοίκιο.	Ιδιόκτητη.	Ιδιόκτητη.
Αντικείμενο εργασίας	Η Σύζυγος: Οικιακά Ο σύζυγος:Οικοδόμος (όσο ήταν εν ζωή).	Η Σύζυγος: Δημόσιος Υπάλληλος(Λογιστήρι ο Λαϊκού Νοσοκομείου) Ο σύζυγος: Οδηγός Απορριματοφόρου(Στο ν δήμο της περιοχής κατοικίας).	Η σύζυγος:Εργάτρια Ο σύζυγος: Οδηγός φορτηγού.	Η Σύζυγος:Οικιακά . Ο Σύζυγος: Συνταξιούχος, από Μηχανοδηγός σε χαρτοβιομηχανία .
Έτη έγγαμου βίου	33	42	31	42
Αριθμός παιδιών	2	3	3	2
Φύλο	Κορίτσι. Αγόρι.	2 Κορίτσια. 1 Αγόρι.	3 Κορίτσια. 1 Αγόρι.	Κορίτσι. Αγόρι.
Ηλικία παιδιών	Κορίτσι: 31 Αγόρι: 30	Κορίτσι:40 Αγόρι:39 Κορίτσι:38	Κορίτσι:30 Κορίτσι:27 Αγόρι:20	Κορίτσι: 38 Αγόρι: 36
Σχολείο Φοίτησης	Δημόσιο.	Δημόσιο.	Δημόσιο.	Δημόσιο.

Περιοχή Σχολείου	Αμπελόκηποι.	Ζωγράφου.	Άγιοι Ανάργυροι.	Ζωγράφου.
Σπουδές Τέκνων	Κορίτσι: Αισθητικός (IEK). Αγόρι :Διοίκηση επιχειρήσεων (ΤΕΙ Αθηνών).	Κορίτσι: Λύκειο. Αγόρι:Πληροφορική(ΙΕΚ). Κορίτσι:Μακιγιέζ.	Κορίτσι: Βρεφοκόμος (ΤΕΕ). Κορίτσι: Φοιτήτρια Οικονομικών Πειραιά. Αγόρι: Λύκειο	Κορίτσι: Φυτική Παραγωγή(ΤΕΙ Κοζάνη). Αγόρι: Οικονομικά Αθηνών.
Έτη Σπουδών	Κορίτσι: 2 Αγόρι: 4	Αγόρι:3 Κορίτσι:3	Κορίτσι: 8	Κορίτσι:3 Αγόρι:4
Εργασία Παιδιών	Κορίτσι: άνεργη, παλαιότερα εργαζόταν ως αισθητικός-πωλήτρια σε καταστήματα καλλυντικών. Αγόρι: Πωλητής σε κατάστημα με είδη τεχνολογίας.	Κορίτσι: Γραμματειακή Υποστήριξη. Αγόρι:Υπεύθυνος καταστήματος. Κορίτσι: πωλήτρια-μακιγιέζ σε κατάστημα με καλλυντικά.	Κορίτσι: Τραπεζικός Υπάλληλος. Αγόρι: Εργάτης.	Κορίτσι: Τραπεζικός Υπάλληλος. Αγόρι: Λογιστής σε Εταιρεία
Έτη Εργασίας	Κορίτσι:- Αγόρι: 6	Κορίτσι: 20 Αγόρι: 15 Κορίτσι:18	Κορίτσι:5 Αγόρι:1	Κορίτσι: 13 Αγόρι: 9
Διαμονή με Παιδιά	Ναι.	Με Μικρή Κόρη(ο γιος μένει μόνος του).	Με τα δύο μικρότερα.	Όχι.
Γάμος παιδιών	Όχι.	Η Μεγάλη Κόρη.	Η Μεγάλη Κόρη.	Και τα Δύο.
Εγγόνια	Όχι.	1 Κορίτσι 3,5 ετών.	2 (Κορίτσι-Αγόρι)	3
Ατομικά Εισόδημα	Ε 650 Σύνταξη. Ε 850 Μηνιαίος μισθός γιου.	Ε 350 από μισθό. Ε 600 Σύνταξη.	Ε 450 Μισθός Ε 600 Μισθός Της Συζύγου	

			E 700 Μισθός του Συζύγου	
Οικογενειακό Εισόδημα	E 1500.	E 960.	E1750.	E 1360 Σύνταξη.
Επάρκεια Κάλυψης Αναγκών	Ναι.	Όχι.	Όχι.	Όχι.

3.1.2 Εκπαίδευση γονέων και παιδιών

Ως προς το εκπαιδευτικό επίπεδο τόσο των γονέων, όσο και των παιδιών της εργατικής τάξης παρατηρούμε τα εξής στοιχεία:

Στην πρώτη οικογένεια που επισκεφτήκαμε, μονογονεϊκή από την πλευρά του πατρός, η μητέρα της οικογένειας, έχει τελειώσει το λύκειο(έξι τάξεις γυμνάσιο εκείνη την εποχή) και στην συνέχεια φοίτησε για ένα έτος σε σχολή, τύπου σημερινού Ι.Ε.Κ, στον τομέα της λογιστικής στην Αθήνα, την οποία ειδικότητα δεν έχει εξασκήσει. Ο λόγος που επέλεξε το συγκεκριμένο αντικείμενο ήταν επειδή της άρεσαν τα μαθηματικά. Σχετικά με το πρόγραμμα των σπουδών και τους διδάσκοντες, εξέφρασε σχετική ικανοποίηση, αν και δεν είχε ιδιαίτερες προσδοκίες στη ζωή της, απλά, επιθυμούσε να κατέχει κάποιο δίπλωμα. Επίσης ισχυρίζεται, ότι για να ακολουθήσει κάποιο άτομο το παρόν αντικείμενο, πρέπει να του αρέσει αρκετά.

Στην συνέχεια, σχετικά με τα παιδιά της ίδιας οικογένειας, το κορίτσι, 31 ετών, έχει τελειώσει αισθητικός σε ιδιωτική σχολή (Ι.Ε.Κ), δύο χρόνια και έπειτα ξεκίνησε να εργάζεται ως πωλήτρια σε καταστήματα καλλυντικών. Το αγόρι, 30 ετών, σπούδασε διοίκηση επιχειρήσεων 3 χρόνια στα Τ.Ε.Ι των Αθηνών και κατόπιν άρχισε να εργάζεται ως πωλητής. Η μητέρα ανέφερε ότι είναι ευχαριστημένη με το αντικείμενο σπουδών των παιδιών της, και τα ίδια, φυσικά.

Στην δεύτερη οικογένεια, επίσης μονογονεϊκή, η μητέρα δεν έχει κάποια ειδίκευση πέραν της φοίτησής της μέχρι το λύκειο(έξι τάξεις γυμνάσιο), και ο πατέρας επίσης ανειδίκευτος. Σχετικά με τα παιδιά της οικογένειας, η μεγάλη κόρη τους, δεν έχει

εξειδικευτεί σε κάποιο αντικείμενο, έχει μόνο απολυτήριο λυκείου. Η δεύτερη κόρη έχει καταρτιστεί ως μακιγιέζ για τρία χρόνια και το αγόρι στην πληροφορική, επίσης τρία χρόνια.

Παρόμοια κατάσταση συναντήσαμε και στην τρίτη οικογένεια της εργατικής τάξης, καθώς και εδώ η σύζυγος δεν έχει κάποια ειδίκευση, και η εκπαίδευσή της περιορίζεται στην στοιχειώδη του δημοτικού, και ο σύζυγος, επίσης δεν έχει ειδικευτεί σε κάποιο αντικείμενο και οι γνώσεις του περιορίζονται στις γνώσεις του γυμνασίου(σημερινού λυκείου). Από τα τρία παιδιά που έχουν, μόνο η μία κόρη τους, η μεσαία, είναι τελειόφοιτη του Πανεπιστημίου του Πειραιά στο τμήμα Ασφαλιστική και Διοικητική Επιστήμη. Η μεγάλη κόρη κατέχει την ειδικότητα της βρεφοκόμου από τεχνικό λύκειο και ο γιος της οικογένειας δεν έχει ειδικευτεί σε κάποιο αντικείμενο, οπότε οι γνώσεις του περιορίζονται σε επίπεδο λυκείου.

Τέλος, στην τέταρτη οικογένεια, οι δύο σύζυγοι είναι επίσης ανειδίκευτοι, καθώς ο σύζυγος κατέχει στοιχειώδεις γνώσεις γραφής και ανάγνωσης (δημοτικό) και η σύζυγος, γνώσεις γυμνασίου (σημερινού λυκείου). Σχετικά με τα παιδιά τους, η κόρη τους, μεγαλύτερη στην ιεραρχία, έχει ειδικευτεί στην φυτική παραγωγή στα Τεχνολογικά Επαγγελματικά Ιδρύματα στην περιοχή της Φλωρίνης, 4 χρόνια, και στην συνέχεια παρακολούθησε μεταπτυχιακό πρόγραμμα στον τομέα των τραπεζικών συστημάτων.

Ο γιος είναι κάτοχος πτυχίου της Οικονομικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου των Αθηνών. Κατά τα λεγόμενα των γονέων, η κόρη τους δεν είναι απόλυτα ευχαριστημένη από το αντικείμενο της επιλογής, καθώς επιθυμούσε να σπουδάσει νηπιαγωγός, αλλά δεν τα κατάφερε, λόγω βαθμολογίας. Οι γονείς, σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, αισθάνονται ικανοποιημένοι για την κόρη τους, που έχει ένα πτυχίο, ανεξαρτήτως ειδικότητας. Όπως επίσης, το ίδιο ικανοποιημένοι αισθάνονται και για τον γιο τους.

3.1.3 Εργασία γονέων και παιδιών

Στην πρώτη οικογένεια, ο σύζυγος, πριν τον θάνατο, εργαζόταν ως εργάτης σε οικοδομές, όπου και σκοτώθηκε εν ώρα εργασίας. Η σύζυγος της οικογένειας, ασχολείται με τις οικιακές εργασίες, ενώ ως ανύπαντρη εργαζόταν για τρία χρόνια ως πωλήτρια σε διάφορα καταστήματα στην Αθήνα, και μόλις παντρεύτηκε στάματησε τη

δουλειά για να ασχοληθεί με τα παιδιά. Το αγόρι εργάζεται έξι χρόνια σε κατάσταση με είδη τεχνολογίας, στη θέση του πωλητή, με πλήρες ωράριο, και το κορίτσι αυτό το διάστημα είναι άνεργο, ενώ παλαιότερα εργαζόταν σε καταστήματα με καλλυντικά ως αισθητικός-πωλήτρια.

Η σύζυγος δήλωσε ότι είναι ευχαριστημένη με την εργασία του γιου της, λαμβάνοντας υπόψιν την σημερινή κρίση, αλλά μόλις βελτιωθεί η κατάσταση θα επιθυμούσε να βρει κάποια καλύτερη απασχόληση. Επίσης εξέφρασε έντονη ανησυχία για την κόρη της καθώς δυσκολεύεται έντονα να βρει εργασία. Με τις προηγούμενες εργασίες όμως, που είχε ως ενασχόληση το κορίτσι, η μητέρα εξέφρασε ικανοποίηση, καθώς πιστεύει, ότι ο τομέας της πώλησης των καλλυντικών, είναι κάτι που την εκφράζει, και την έβλεπε ικανοποιημένη, όσο το ασκούσε. Ωστόσο, κατά τα λεγόμενά της, θα πρότεινε σε κάποιο άτομο να ασχοληθεί με μία εργασία η οποία θα του αποδίδει ευχαρίστηση.

Στη δεύτερη οικογένεια, ο σύζυγος, πριν αποβιώσει, εργαζόταν ως οδηγός σε απορριματοφόρο όχημα του δήμου της περιοχής που διαμένει η οικογένεια. Η σύζυγος, εργάζεται ως λογίστρια σε νοσοκομείο με πλήρες ωράριο εδώ και 27 έτη, παρόλο που δεν έχει ειδικευτεί και δεν κατέχει τις γνώσεις του παρόντος αντικειμένου. Η πρόσληψή της πραγματοποιήθηκε ύστερα από προκήρυξη του νοσοκομείου κατά το έτος 1987.

Στην συγκεκριμένη θέση τοποθετήθηκε από την διοίκηση του νοσοκομείου, όχι από δική της επιλογή, παρόλα ανέφερε ότι την ευχαριστεί το συγκεκριμένο πόστο. Παλαιότερα εργαζόταν ως καθαρίστρια σε σπίτια, σκάλες, αποκλειστική σε ηλικιωμένους και πρόσεχε παιδιά, όμως χωρίς ασφάλιση. Επίσης, κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, εξέφρασε, ότι το πιο σημαντικό και ενδιαφέρον στοιχείο στην εργασίας της είναι ο στόχος που θέτει να διεκπεραιώσει τα καθήκοντα της εργασίας της στην προθεσμία που πρέπει.

Στον εργασιακό χώρο, συνηθίζει να συζητάει με συναδέλφους για τρόπους αντιμετώπισης καθηκόντων από ανωτέρους, για ευελιξία συνθηκών εργασίας και ό,τιδήποτε άλλα θέματα προκύπτουν. Ωστόσο το επάγγελμα που θα ήθελε να ασχοληθεί είναι νηπιαγωγός-βρεφοκόμος καθώς της αρέσουν τα παιδιά.

Η μεγάλη κόρη της συζύγου της οικογενείας εργάζεται ως ιδιωτική υπάλληλος, γραμματειακή υποστήριξη σε μία εταιρεία, σχεδόν 20 χρόνια. Το αγόρι εργάζεται ως υπεύθυνος σε κατάσταση κινητής τηλεφωνίας και η μικρή κόρη της συζύγου, ως

αισθητικός-πωλήτρια σε κατάσταση με καλλυντικά. Η μητέρα των παιδιών ανέφερε ότι είναι ικανοποιημένη με τις εργασίες των παιδιών, διότι αναλογούν με τα προσόντα τους και πέραν τούτου, έχουν μία απασχόληση, το οποίο θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικό στις μέρες μας.

Ακόμα σχετικά με προτεινόμενο επάγγελμα ως συμβουλή σε ουδέτερο άτομο, η γνώμη της μητέρας είναι, ό,τι αρέσει στον καθένα, ώστε να υπάρχει αποδοτικότητα. Μόνο όταν αγαπάει κάποιος κάτι, αποδίδει καλά. Η συγκεκριμένη οικογένεια δεν έχει διακριτά όρια ότι ανήκει στην εργατική τάξη καθώς το επάγγελμα της συζύγου θεωρείται εξειδικευμένο, παρόλο που η σύζυγος δήλωσε ανειδίκευτη.

Στην Τρίτη οικογένεια, ο σύζυγος απασχολείται ως οδηγός σε φορτηγό μεταφοράς εμπορευμάτων σε εργοστάσιο, και η σύζυγος ως εργάτρια στον ίδιο χώρο με τον σύζυγο. Και οι δύο έχουν πλήρες ωράριο. Η εργασία των δύο συζύγων προέκυψε από συγγένεια στο εργασιακό περιβάλλον. Η σύζυγος, είχε διακόψει στο παρελθόν, για δώδεκα έτη περίπου, καθώς μεγάλωνε τρία παιδιά και μετά επανήλθε στο χώρο εργασίας. Η ίδια δεν είχε άλλη απασχόληση πριν, ενώ ο σύζυγός της εργαζόταν σε εργοστάσιο στην πόλη της Λαμίας.

Η σύζυγος, ανέφερε ότι είναι ευχαριστημένη με τις εργασιακές συνθήκες και της αποδίδει ευχαρίστηση να φτιάχνει μαξιλάρια που είναι και το αντικείμενο στην εργασίας της. Ο σύζυγος, ως οδηγός, αναφέρει και ο ίδιος ότι είναι ευχαριστημένος, δεν έχει κάποιο παράπονο ή πρόβλημα. Ωστόσο με συναδέλφους δεν συνηθίζουν να συζητούν σχετικά με εργασιακά θέματα, μιλάνε για όλα τα υπόλοιπα, εκτός από θέματα εργασίας.

Ακόμα, σχετικά με προτεινόμενη εργασία, πιστεύουν ότι σήμερα δεν υπάρχει δυνατότητα επιλογής επαγγέλματος, αλλά κάποιος θα ασχοληθεί με ό,τι προσφέρεται και είναι διαθέσιμο, αρκεί να αποδίδει και να εκτελείται σωστά η εργασία. Το πρώτο παιδί της συγκεκριμένης οικογένειας, κορίτσι, δεν εργάζεται, έχει οικογένεια με δύο μικρά παιδιά. Το δεύτερο παιδί, επίσης κορίτσι, εργάζεται ως τραπεζική υπάλληλος 5 χρόνια με το πτυχίο του λυκείου και παράλληλα προσπαθεί να τελειώσει τις σπουδές της, και το τρίτο παιδί, αγόρι, απασχολείται ως εργάτης μαζί με τη μητέρα του, ένα χρόνο περίπου. Και οι δύο γονείς είναι ευχαριστημένοι με τα δύο παιδιά που εργάζονται, απλά επιθυμούν, ο γιος τους να βρει κάτι καλύτερο στο μέλλον, ό,τι θέλει βέβαια το ίδιο το παιδί.

Όσον αφορά την μεγάλη κόρη τους, είχε ασκήσει παλαιότερα, πριν το γάμο της την ειδικότητά της, ως πρακτική, σε παιδικό σταθμό. Στην συνέχεια, όταν παντρεύτηκε, εργαζόταν για λόγο χρονικό διάστημα (ενός έτους περίπου) ως πωλήτρια, αλλά μετά διέκοψε, λόγω εγκυμοσύνης. Και στην παρούσα περίπτωση, οι γονείς εξέφρασαν ευχαρίστηση με την αποκατάσταση της κόρης τους, εφόσον η ίδια αισθάνεται ευτυχισμένη. Άλλωστε, σύμφωνα με τις δηλώσεις των γονέων, η συγκεκριμένη κόρη τους, από μικρή είχε ως στόχο, να δημιουργήσει οικογένεια. Δεν ήθελε κάτι άλλο.

Στην τέταρτη οικογένεια, ο σύζυγος είναι συνταξιούχος. Παλαιότερα εργαζόταν 33 χρόνια, πλήρη απασχόληση, ως μηχανοδηγός σε χαρτοβιομηχανία, μέσω φίλου του. Η σύζυγος, τα περισσότερα χρόνια ασχολείται με τα οικιακά, εκτός από μία περίοδο 1,5 έτους που είχε απασχοληθεί ως τραπεζοκόμος σε μαιευτήριο και αργότερα άλλα 3 έτη ως δακτυλογράφος. Αργότερα σταμάτησε για να είναι δίπλα στα παιδιά. Και οι δύο γονείς ήσαν πολύ ευχαριστημένοι από τις εργασιακές συνθήκες. Ο σύζυγος που εργαζόταν περισσότερα χρόνια και είχε αναπτύξει σχέσεις με συναδέλφους του, συνήθιζε να ανταλλάσσει απόψεις για θέματα εργασίας. Επίσης, υπήρχε σωματείο εντός εργασιακού χώρου στο οποίο συμμετείχε.

Η κόρη της οικογένειας, εργάζεται ως τραπεζικός υπάλληλος, ενώ και παλαιότερα εργαζόταν σε φούρνο στην Φλώρινα παράλληλα με τις σπουδές της, ενώ μόλις επέστρεψε στην Αθήνα εργαζόταν σε ανθοπωλείο. Ο γιος της παρούσης οικογένειας, εργάζεται ως λογιστής σε εταιρεία. Οι γονείς, εξέφρασαν απόλυτη ικανοποίηση σχετικά με την εργασία των παιδιών τους.

3.1.4 Καθημερινός βίος γονέων

Όσον αφορά τον καθημερινό βίο, η σύζυγος στην πρώτη οικογένεια, στον ελεύθερό της χρόνο, πηγαίνει βόλτες με την κόρη της ή τις φίλες της ή εναλλακτικά πραγματοποιεί φιλικές συγκεντρώσεις. Σύμφωνα με τα λεγόμενά της, με την κόρη της έχει πολύ καλές σχέσεις και περνούν πολλές ώρες μαζί, συζητώντας διάφορα θέματα. Ο γιος της συζύγου, λίγο πιο απόμακρος, και λόγω δουλειάς, δεν τους δίνεται η ευκαιρία να συζητήσουν αρκετά.

Γενικότερα όμως, σαν γενική συμβουλή που η σύζυγος μεταδίδει στα παιδιά είναι να κάνουν αυτό που τους αρέσει και τους ευχαριστεί, να είναι σωστοί άνθρωποι και να σέβονται τον κόσμο. Επιπλέον να μην εκμεταλλεύονται τον συνάνθρωπό τους και να δημιουργούν φιλίες ανιδιοτελώς. Σχετικά με τον θεσμό της οικογένειας, συμβουλεύει χωρίς προκαταλήψεις ως προς το φύλο των παιδιών να βρουν έναν σωστό άνθρωπο, να υπάρχει σεβασμός και κατανόηση. Για το ζήτημα της εργασίας, προτρέπει τα παιδιά να ασχοληθούν με το αντικείμενο που τα ευχαριστεί, και εξαιτίας των σημερινών συνθηκών, ό,τι βρουν διαθέσιμο.

Ακόμα, σε περίπτωση που τα παιδιά έχουν κάποιο ζήτημα που τους απασχολεί, η ίδια απλά θα εκφράσει την γνώμη της χωρίς επιβολή, καθώς όπως δηλώνει και η ίδια, οι απόψεις τους διαφέρουν. Στην συνέχεια, η μητέρα αναφέρει σχετικά με άλλες δραστηριότητες, ότι της αρέσει να διαβάζει λογοτεχνικά βιβλία, μυθιστορήματα και περιπέτειες. Όσον αφορά τα ταξίδια, δεν της αρέσουν και πολύ, και προτιμά να πηγαίνει περισσότερο θάλασσα, ειδικά για καλοκαίρι, διακοπές. Γενικά έχει ταξιδέψει στην δυτική και κεντρική Ελλάδα, οικογενειακώς. Τα τελευταία χρόνια έχουν σταματήσει να πραγματοποιούν ταξίδια λόγω οικονομικής κατάστασης.

Περαιτέρω, ως οικογένεια, έχουν επισκεφτεί διάφορα ιστορικά μνημεία, όχι επειδή τους αποδίδει ευχαρίστηση, αλλά για να γνωρίζουν, ως κληρονομιά του τόπου. Ακόμα, η μητέρα αρέσκεται να παρακολουθεί ταινίες με τον γιο της πιο πολύ, και συγκεκριμένα κωμωδίες. Όποτε έχει χρόνο, πηγαίνει κινηματογράφο και παρακολουθεί έργα κοινωνικού περιεχομένου. Ακούει λαϊκή μουσική και ελαφρολαϊκά και ενημερώνεται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης για τις κοινωνικές εξελίξεις. Σχετικά με διατροφικές συνήθειες, προτιμά το κρέας, το ψάρι, τα λαχανικά και τα φρούτα.

Στην δεύτερη οικογένεια, η μητέρα, στον ελεύθερό της χρόνο, πηγαίνει κινηματογράφο, παρακολουθώντας ξένες ταινίες που έχουν βραβευτεί με όσκαρ, κωμωδίες και κοινωνικές, ή εναλλακτικά ασχολείται με πλέξιμο ενδυμάτων. Επίσης της αρέσει να διαβάζει λογοτεχνικά και ξένα βιβλία. Πολύ συχνά πραγματοποιεί συγκεντρώσεις με τα παιδιά καθώς έχουν κοινά θέματα συζήτησης. Σε γενικό επίπεδο, από μικρά που ήταν τα παιδιά τους μετέδιδε τις αρχές της τιμιότητας, της ειλικρίνειας, να ακούν την θέλησή τους, να μην επηρεάζονται από τρίτους, να είναι σοβαροί και τυπικοί

στην εργασία τους και στις υποχρεώσεις τους, να αγαπάνε και να σέβονται τον εαυτό τους.

Σχετικά με την εργασία, η μητέρα συμβούλευε τα παιδιά, να αποκτήσουν προσόντα και να έχουν μία δουλειά με ικανοποιητική αμοιβή ώστε να υπάρχει οικονομική ανεξαρτησία. Η μητέρα δήλωσε ότι τα παιδιά της θα ήθελε να είχαν περισσότερα προσόντα ανεξαρτήτως αντικειμένου, αλλά δεν είχε την οικονομική δυνατότητα να βοηθήσει. Δεν τα επηρέασε στην κατεύθυνση της εργασίας, καθώς πιστεύει, ότι όταν κάποιος ασχολείται με το επάγγελμα της επιλογής του, αποδίδει καλύτερα, για αυτό και εξομολογήθηκε ότι τους παρείχε απόλυτη ελευθερία να κάνουν αυτό που αγαπάνε, αρκεί να βλέπει τα παιδιά της χαρούμενα. Επίσης, ανέφερε ότι απέφυγε από το να τα επηρεάσει, από φόβο πρόκλησης ενδεχόμενου λάθους από την ίδια. Θεωρεί ότι δεν θα υπήρχε νόημα να κάνουν τα παιδιά της μία δουλειά που θα διάλεγε η ίδια, αν δεν αρέσει πρώτα στα ίδια τα παιδιά.

Ο πατέρας των παιδιών πριν πεθάνει, τους συμβούλευε να είναι εργατικοί και πίστευε ότι όταν κάποιος έχει δουλειά, έχει προσωπικότητα. Επιπλέον, όταν τα παιδιά αντιμετώπιζαν διάφορα ζητήματα, η μητέρα πάντα εξέφραζε την άποψή της, όταν την ζητούσαν φυσικά. Σχετικά με την οικογένεια, η μητέρα συμβουλεύει τα παιδιά της να έχουν πολύ υπομονή, δύναμη και να συζητούν με το έταιρον ήμισι. Ο πατέρας των παιδιών ήταν πιο αυστηρός και διατηρούσε την πατριαρχία στο σπίτι. Αντιθέτως η μάνα είναι πιο ελαστική και κρατούσε πάντα ισορροπία. Πιστεύει στην ισοτιμία ανάμεσα στα δύο φύλα σε όλα τα επίπεδα και για αυτό και έδινε και δίνει στα παιδιά της, ίδιες συμβουλές.

Όσον αφορά τα ταξίδια, η μητέρα ανέφερε, ότι της αρέσει πολύ να ταξιδεύει και έχει πάει σε όλη την Ελλάδα και σε ορισμένα μέρη στο εξωτερικό. Επίσης της αρέσουν οι ορεινές και οι παραθαλάσσιες περιοχές. Ακόμα, της αρέσει να ακούει ελληνική έντεχνη μουσική και νέο κύμα. Συμμετέχει, συχνά, σε κοινωνικές εκδηλώσεις και πολλές φορές πραγματοποιεί συγκεντρώσεις στο σπίτι της. Για τις κοινωνικές εξελίξεις, ενημερώνεται από το διαδίκτυο και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Το διατροφικό πρόγραμμα του σπιτιού περιλαμβάνει καφέ, γάλα, φρούτα και λαχανικά, και όταν έχει ελεύθερο χρόνο, ασχολείται με περπάτημα και κολύμπι.

Στην Τρίτη οικογένεια, οι γονείς, στο ελεύθερο χρόνο, παίζουν με τα εγγόνια και εναλλακτικά, η σύζυγος συμμετέχει σε πολιτιστικό σύλλογο της περιοχής χορεύοντας παραδοσιακούς χορούς με τον γιο της, εδώ και πέντε χρόνια περίπου, ενώ ο σύζυγος πηγαίνει βόλτα με φίλους ή σε καφενείο. Παλαιότερα, που ήταν μικρότερα τα παιδιά, οι γονείς στον ελεύθερο χρόνο ασχολιόνταν με τα παιδιά. Γενικότερα, οι γονείς, ανέφεραν ότι, πολύ συχνά πραγματοποιούν συναντήσεις με τα παιδιά, καθώς έχουν αρκετά κοινά θέματα να συζητήσουν. Ειδικότερα, η μητέρα με την μεγάλη κόρη, την οποία συμβουλεύει για την οικογένεια και τα παιδιά. Ο πατέρας, πιο πολύ συζητάει με τον γιο και την μικρή κόρη. Γενικές συμβουλές που μεταδίδουν και οι δύο γονείς και στα τρία παιδιά ανεξαρτήτως φύλου, κατά τα λεγόμενα των γονέων, είναι, να προσέχουν τις παρέες τους και να είναι καλά παιδιά.

Ωστόσο αν προκύψει κάποιο ζήτημα, σε κάποιο από τα παιδιά, και ζητήσουν την γνώμη των γονέων, θα παρεμβουν οι γονείς, θα εκφράσουν την άποψή τους, και στην συνέχεια θα αφήσουν τα παιδιά να κρίνουν από μόνα τους. Ο σύζυγος είναι πιο ήρεμος και συζητάει πιο πολύ, σύμφωνα με τα λεγόμενα της συζύγου. Συμβουλές για την οικογένεια που παρέχουν στα παιδιά είναι η υπομονή, η κατανόηση, η αγάπη, σεβασμός και η ύπαρξη κατάλληλων οικονομικών συνθηκών. Για το ζήτημα της εργασίας, καθοδηγούν τα παιδιά να είναι εργατικά, τίμια, και να ακολουθήσουν το αντικείμενο που αγαπάνε ώστε να είναι ευτυχισμένα. Περαιτέρω, η σύζυγος συνηθίζει να διαβάζει λογοτεχνικά και ιστορικά βιβλία, ενώ ο σύζυγος, αστυνομικά και καουμποϊκά. Επίσης, ως οικογένεια, τους αρέσουν τα ταξίδια και έχουν πάει σε αρκετά μέρη της Ελλάδας, και σε κάποια στο εξωτερικό. Ακόμα, η σύζυγος συχνά επισκέπτεται ιστορικά μνημεία. Και οι δύο μαζί ακούν παραδοσιακή δημοτική μουσική και λαϊκή. Συχνά πραγματοποιούν συναντήσεις με την οικογένεια της μεγάλης κόρης.

Ενημέρωση σχετικά με τις κοινωνικές εξελίξεις, συνηθίζουν να αντλούν από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Το διατροφικό πρόγραμμα της οικογένειας περιλαμβάνει σπιτικά παραδοσιακά φαγητά, όσπρια, λαχανικά, φαγητά φούρνου, κατσαρόλας και παραδοσιακά γλυκά. Τέλος, όπως αναφέραμε προηγουμένως, η σύζυγος ως γυμναστική δραστηριότητα προτιμά τον χορό ενώ ο σύζυγος παλαιότερα έπαιζε ποδόσφαιρο και αργότερα σταμάτησε επειδή είχε αρκετά κιλά.

Στην τέταρτη οικογένεια, το ζευγάρι, στον ελεύθερο χρόνο, συνηθίζουν να προσέχουν τα εγγόνια τους, η σύζυγος επίσης, πλέκει, κεντά, ενώ ο σύζυγος πηγαίνει στο καφενείο, ή περπατά. Παλαιότερα, ως οικογένεια συνήθιζαν ή να κάθονται με τα παιδιά και να ανταλλάσσουν απόψεις, ή να πηγαίνουν οι δύο τους για περπάτημα. Η σύζυγος συνήθως αφιέρωνε χρόνο για τα παιδιά και τους συμβούλευε να σπουδάσουν ό,τι θέλουν και να βρουν μία καλή δουλειά. Στο μόνο πράγμα που επέμεινε η σύζυγος είναι να έχουν προσόντα.

Επίσης, συμβούλευε τα παιδιά να προσέχουν τους κινδύνους, να σέβονται τους ανθρώπους και να μη δημιουργούν προβλήματα. Να προσέχουν τους φίλους τους και τις οικογένειες που συναναστρέφονται. Ο σύζυγος συμβούλευε τα παιδιά να είναι καλοί άνθρωποι και να έχουν ένα πτυχίο. Σχετικά με συζητήσεις, η σύζυγος έχει παρεμβατικό χαρακτήρα, ιδίως στην κόρη, ακόμα και τώρα που είναι αποκατεστημένη. Ο γιος είναι πιο απόμακρος και δε δέχεται παρεμβάσεις. Ο σύζυγος, συνήθιζε να εκφράζει απλά την άποψή του, χωρίς επιβολή. Ακόμα, ο σύζυγος, όταν μπορεί επισκέπτεται ιστορικά μνημεία και παρακολουθεί παραστάσεις με περιπέτεια. Επίσης διαβάζει καουμποϊκά και αστυνομικά βιβλία και μαζί με την σύζυγο ακούν δημοτικά και λαϊκά. Συνηθίζουν να ενημερώνονται για τα κοινωνικά γεγονότα από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και το διατροφολόγιό τους περιλαμβάνει μεσογειακή διατροφή.

3.1.5 Οικογενειακή ζωή/ρόλοι γονέων

Όσον αφορά τους οικογενειακούς ρόλους, στην πρώτη οικογένεια, οι περισσότερες οικιακές εργασίες εκτελούνται από τη μητέρα, καθώς, ανέφερε κατά την διάρκεια της συνέντευξης ότι της αρέσει η συγκεκριμένη ενασχόληση. Σε γενικό επίπεδο, θεωρεί ότι οι δουλειές πρέπει να κατανέμονται ισότιμα σε ένα σπίτι και δεν πιστεύει ότι υπάρχει διαχωρισμός. Όταν δουλεύει και ο άντρας και η γυναίκα, οι δουλειές πρέπει να μοιράζονται.

Για τις αποφάσεις του σπιτιού, τον πρώτο λόγο έχει η μητέρα φυσικά, και όταν ο σύζυγος ήταν εν ζωή, οι αποφάσεις για το σπίτι λαμβάνονταν από κοινού, και θεωρεί ότι το ζευγάρι πρέπει να συζητάει και να αποφασίζουν μαζί. Επίσης η μητέρα θεωρεί ότι για να δημιουργηθεί και να διατηρηθεί σήμερα μία οικογένεια θα πρέπει να υπάρχει αγάπη και καλή οικονομική ευχέρεια.

Στην δεύτερη οικογένεια, οι περισσότερες οικιακές εργασίες εκτελούνται από τη μητέρα, καθώς η κόρη της εργάζεται όλη μέρα. Και παλαιότερα οι εσωτερικές εργασίες του σπιτιού διεκπεραιώνονταν από τη μητέρα. Ο σύζυγος της μητέρας, σύμφωνα με τα λεγόμενα της μητέρας, ήταν συντηρητικός και πίστευε ότι οι οικιακές εργασίες είναι γυναικεία υπόθεση, και ο ίδιος είχε αναλάβει τις εξωτερικές δουλειές. Η ίδια όμως δεν πιστεύει κάτι τέτοιο και μάλιστα θεωρεί ότι πρέπει, απαραιτήτως, οι οικιακές εργασίες να κατανέμονται ισότιμα και να υπάρχει σχετικά ισορροπία μέσα στο σπίτι. Το ίδιο έχει μεταδώσει και στα παιδιά της. Για τον θεσμό της οικογένειας πιστεύει ότι σήμερα είναι δύσκολη απόφαση και πρέπει να υπάρχει βαθειά συνειδητοποίηση και να είναι σοβαρά αποφασισμένο το ζευγάρι. Ο σύζυγος πίστευε ότι η οικογένεια είναι κάτι ιερό και πρέπει να υπάρχει απόλυτος σεβασμός.

Στην Τρίτη οικογένεια, οι εργασίες του σπιτιού εκτελούνται από τη μητέρα και τη μία κόρη, καθώς υπήρχε η συνήθεια από το παρελθόν, χωρίς όμως να πιστεύουν ως οικογένεια, ότι υπάρχει διάκριση ανάμεσα στα δύο φύλα. Ο σύζυγος έχει αναλάβει τα ψώνια και το ψήσιμο, και μόνο σε έκτακτες περιπτώσεις θα ασχοληθεί με οικιακές εργασίες. Και οι δύο γονείς θεωρούν ότι οι δουλειές πρέπει να μοιράζονται χωρίς να υπάρχουν προκαταλήψεις. Σχετικά με την λήψη αποφάσεων, συμμετέχουν όλοι οικογενειακώς και υπάρχει ισοτιμία. Ακόμα και οι δύο πιστεύουν ότι σε μία οικογένεια χρειάζεται υπομονή, κουράγιο, προσοχή, συζήτηση, προσοχή στους φίλους και συνεννόηση.

Στην τέταρτη οικογένεια, οι οικιακές εργασίες παλαιότερα εκτελούνταν από την σύζυγο, εξολοκλήρου, καθώς δούλευε ο σύζυγος, ενώ η σύζυγος δεν εργαζόταν συστηματικά. Τα τελευταία χρόνια, όμως, οι δουλειές μοιράζονται ανάμεσα στο ζευγάρι και θεωρούν ότι πρέπει να υπάρχει ισοτιμία και καταμερισμός. Περαιτέρω και οι αποφάσεις σχετικά με το σπίτι λαμβάνονται από κοινού, καθώς, το θεωρούν απαραίτητο. Οι αρχές των δύο συζύγων σχετικά με τον οικογενειακό θεσμό σχετίζονται με τον σεβασμό, την αγάπη, την αλληλοβοήθεια και την συνεννόηση.

3.1.6 Καταγωγή, ρόλοι, και πρότυπα στην οικογένεια

Η μητέρα από την πρώτη οικογένεια, γεννήθηκε στην Πρέβεζα και έφυγε με την πατρική της οικογένεια στα 12 για την Αθήνα και εγκαταστάθηκε στην περιοχή των

Αχαρνών. Ο πατέρας της συζήγου, όσο ζούσε στην επαρχία ασχολιόταν με αγροτικές δραστηριότητες και μετά στην Αθήνα εργαζόταν ως εργάτης σε οικοδομές. Η μητέρα της ασχολιόταν με τα οικιακά. Έχει έναν αδερφό, τρία χρόνια μικρότερο ο οποίος μένει στα Ιωάννινα με την οικογένειά του. Οι γονείς της, την ωθούσαν να δημιουργήσει οικογένεια και να ασχολείται με τις οικιακές εργασίες. Εκείνη την εποχή υπήρχαν έντονα σεξιστικά στερεότυπα και οι γονείς ακολουθούσαν διαφορετική νοοτροπία.

Επίσης, η μητέρα δήλωσε ότι είναι ευχαριστημένη με τις επιλογές και τις πράξεις της μέχρι τώρα. Ως επάγγελμα, της αρέσει η ειδικότητα του ψυχολόγου, γιατί έρχεται σε επαφή με τον άνθρωπο, προσφέρει ψυχική υποστήριξη και αισθάνεται ηθική ικανοποίηση. Ως επάγγελμα για τα παιδιά της, η ίδια πιστεύει πως δεν έχει δικαίωμα να εκφέρει άποψη, καθώς αναφέρει ότι αποτελεί ζήτημα, που αφορά τα ίδια. Ως σημαντικά πράγματα για το σπίτι θεωρεί τα τρόφιμα, τα ενδύματα και τα οικιακά είδη. Τέλος οικογενειακώς πιστεύουν στην ορθοδοξία.

Στην δεύτερη οικογένεια, η σύζυγος γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Έδεσσα και μόλις παντρεύτηκε εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Ο σύζυγος γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Μυτιλήνη. Ο πατέρας της συζήγου εργαζόταν ως σερβιτόρος και η μητέρα της οικιακά. Ο πατέρας της είχε πιο σύγχρονες αντιλήψεις και πίστευε στην ισότητα των φύλων. Αντιθέτως η μητέρα της είχε βαθιά συντηρητικές απόψεις και πίστευε ότι ο άντρας είναι ανώτερος και η γυναίκα πρέπει να είναι υπάκουη στον άντρα. Σε γενικό επίπεδο, οι γονείς της μετέδιδαν αρχές περισσότερο για την οικογένεια, την οποία θεωρούσαν ως σταθερή αξία.

Η σύζυγος ανέφερε ότι οι γονείς της δεν την επηρέασαν και δεν της επέβαλαν τίποτα, αντιθέτως της προέτρεπαν να ασχοληθεί με ό,τι αγαπάει και το ίδιο μεταβίβασε και στα παιδιά της. Κατά 80% δήλωσε ευχαριστημένη με τις επιλογές της. Έχει κάνει βέβαια και λάθη για τα οποία δεν έχει μετανιώσει. Ως επάγγελμα, της αρέσει η ειδικότητα του εκπαιδευτικού και συγκεκριμένα του παιδαγωγού γιατί υπάρχει η επαφή με τα παιδιά, στα οποία ο παιδαγωγός μεταλαμπαδεύει ιδέες και αντιλήψεις, και επειδή ως επάγγελμα, έχει καλό ωράριο. Ως πλέον σημαντικά πράγματα για το σπίτι προτιμά τα τρόφιμα, όχι τόσο την ενδυμασία και ό,τι περισσέψει για λίγη διασκέδαση. Το θρήσκευμα που ακολουθεί είναι η ορθοδοξία, εκτός από το αγόρι που δεν πιστεύει σε κάτι. Τέλος θεωρεί ότι πρέπει να υπάρχει ισοτιμία ανάμεσα στα δύο φύλα τόσο μέσα στο σπίτι όσο και στην

εργασία και πρέπει να υπάρχει για να εξελίσσεται ομαλά η κοινωνία και τα συστήματά της.

Στην Τρίτη οικογένεια, η σύζυγος κατάγεται από χωριό της Φθιώτιδας όπου γεννήθηκε και μεγάλωσε εκεί. Επίσης και ο σύζυγος γεννήθηκε και μεγάλωσε σε χωριό της Φθιώτιδας. Οι γονείς της συζύγου, εργάζονταν ως εργάτες σε εταιρία, και έχουν συνταξιοδοτηθεί. Οι γονείς του συζύγου ήταν αγρότες, ο πατέρας δεν βρίσκεται εν ζωή. Οι γονείς της συζύγου επιθυμούσαν για την ίδια να γίνει δασκάλα χωρίς όμως να της επιβάλλουν την συγκεκριμένη επιθυμία, αλλά της ίδιας, κατά τα λεγόμενά της, δεν της άρεσε το διάβασμα. Η μητέρα του συζύγου, επιθυμούσε για τον ίδιο να γίνει αστυνομικός, για το οποίο προσπάθησε ο σύζυγος, αλλά δεν τα κατάφερε, καθώς μεσολάβησε ατύχημα, οπότε έχασε την ευκαιρία, και μετά άρχισε να εργάζεται ως εργάτης σε ένα εργοστάσιο, στην περιοχή της Λαμίας.

Οι γονείς της συζύγου την καθοδηγούσαν να είναι σωστός άνθρωπος, καλή νοικοκυρά και να αναθρέψει σωστά τα παιδιά της. Στο θέμα της εργασίας της είχαν μεταδώσει την αρχή ότι η δουλειά είναι εκκλησία και πρέπει να την αγαπάμε, να την υπηρετούμε και να την σεβόμαστε. Οι γονείς του συζύγου τον συμβούλευαν απλά να είναι σωστός άνθρωπος σε όλους τομείς της ζωής του. Γενικά, το ζευγάρι, με τις επιλογές τους είναι ευχαριστημένοι και μάλιστα δηλώνουν ότι καμαρώνουν τα παιδιά τους. Η σύζυγος για το μόνο που έχει μετανιώσει είναι που δεν τελείωσε το σχολείο, το οποίο της δημιούργησε πρόβλημα στην πορεία γιατί δε μπορούσε να βοηθήσει τα παιδιά της στο διάβασμα.

Ως επάγγελμα ξεχωρίζουν την ειδικότητα του Ψυχολόγου, για την σημερινή εποχή, καθώς θεωρούν την ύπαρξή του και το έργο του απαραίτητο γιατί έχει χαθεί η επαφή και η επικοινωνία σήμερα, και η αποξένωση έχει δημιουργήσει προβλήματα στον κόσμο. Ως κατάλληλο επάγγελμα για τα παιδιά τους δεν έχουν κάποια προτίμηση, θέλουν να ασχοληθούν με αυτό που τους αρέσει και τους γεμίζει με ικανοποίηση. Ο πατέρας των παιδιών τους συμβούλευε από μικρή ηλικία, να είναι καλοί μαθητές, να έχουν ικανότητες και να βρούν μία καλή απασχόληση για να έχουν ποιότητα ζωής.

Δεν θεωρούν ως οικογένεια ότι υπάρχει διάκριση σχετικά με τα επαγγέλματα ανάμεσα στα δύο φύλα. Ο καθένας ασχολείται με το αντικείμενο που έχει κλίση και τον ενδιαφέρει. Ως σημαντικά πράγματα για την οικογένεια θεωρούν τα τρόφιμα και τα είδη καθαριότητας. Πιστεύουν στην ορθοδοξία.

Στην τέταρτη οικογένεια, η σύζυγος γεννήθηκε και μεγάλωσε σε χωριό της Καρδίτσας, το ίδιο και ο σύζυγος, σε ξεχωριστό χωριό όμως. Παντρεύτηκαν στην περιοχή του Ζωγράφου. Οι γονείς της συζύγου ασχολούνταν με αγροτικές εργασίες και του συζύγου με αγροτικές και κτηνοτροφικές. Κανένας από τους δύο, δεν δέχθηκαν επιρροή από τους γονείς τους σχετικά με το επάγγελμα. Οι γονείς της συζύγου της είχαν προτείνει να γίνει νηπιαγωγός, για το οποίο προσπάθησε αλλά δεν τα κατάφερε, και μετά παντρεύτηκε. Γενικά, την προέτρεπαν να προσέχει τον εαυτό της και να βρει μία τίμια εργασία. Ο γάμος βέβαια εκείνη την εποχή, ήταν μία καλή επιλογή.

Οι γονείς του συζύγου τον καθοδηγούσαν να βρει μία δουλειά, ώστε να έχει δικά του χρήματα και να μπορεί να συντηρηθεί, να παντρευτεί και να έχει καλές ενδοοικογενειακές σχέσεις. Και οι δύο είναι ευχαριστημένοι με τις επιλογές τους. Ως επάγγελμα, η σύζυγος της αρέσει η ειδικότητα του δικηγόρου, αλλά του ελεύθερου επαγγελματία. Στο συγκεκριμένο επάγγελμα της αρέσει η ρητορεία και το λέγειν. Παλαιότερα προτιμούσε τα επαγγέλματα του δημοσίου τομέα, λόγω ασφάλειας, ενώ τώρα όχι. Ο σύζυγος προτιμά το επάγγελμα του ξυλουργού, επειδή του αρέσει το υλικό και μπορεί να δημιουργήσει πολλά πράγματα. Και οι δύο σύζυγοι από παλιά ως κατάλληλο επάγγελμα για τα παιδιά τους θεωρούσαν τα επαγγέλματα του δημοσίου τομέα. Ως σημαντικά πράγματα για το σπίτι θεωρούν τα τρόφιμα και ως θρήσκευμα, πιστεύουν στον χριστιανισμό.

3.2 Μεσαία τάξη

3.2.1 Πίνακας 2 Δημογραφικά και κοινωνικά στοιχεία οικογενειών μεσαίας τάξης

Υποβληθέντες Ερωτήσεις	1 ^η Οικογένεια	2 ^η Οικογένεια	3 ^η Οικογένεια	4 ^η Οικογένεια
Ηλικία Γονέων	Ο σύζυγος: 62 Η σύζυγος: 59	Ο σύζυγος: 72 Η σύζυγος: 67	Ο σύζυγος: 71 Η σύζυγος: 72	Ο σύζυγος: 70 Η σύζυγος: 66
Τόπος Καταγωγής	Ο σύζυγος: Κρήτη Η σύζυγος: Σαντορίνη	Ο σύζυγος: Μελίσσι Κορινθίας. Η σύζυγος: Αθήνα	Ο σύζυγος: Κων/πολη Η σύζυγος: Κεφαλλονιά	Ο σύζυγος: Αικατερίνη (Πιερία). Η σύζυγος: Χαλκίδα.
Περιοχής Διαμονής	Πεντέλη.	Αθήνα.	Μελίσσια: Η σύζυγος με τα δύο	Πεντέλη.

			παιδιά. Νέα Σμύρνη: ο Σύζυγος.	
Κατάσταση Κατοικίας	Ιδιόκτητη.	Ιδιόκτητη.	Ενοικιαζόμενη.	Ιδιόκτητη.
Απασχόληση	Ο σύζυγος:Ελεύθερος Επαγγελματίας. Η σύζυγος: Ιδιωτική Υπάλληλος.	Ο σύζυγος: Δημόσιος Υπάλληλος. Η σύζυγος: Οικιακά	Ο σύζυγος: Ναυτικός. Η σύζυγος:Ιδιοκτήτρια Καταστήματος.	Ο σύζυγος: Εστιάτορας (Οικογενειακή επιχείρηση). Η σύζυγος: Οικιακά.
Έτη Έγγαμου βίου	41	39	33	31
Αριθμός Παιδιών	2	2	2	2
Φύλο	Αγόρι-Κορίτσι.	Αγόρι-Κορίτσι.	Κορίτσι-Αγόρι.	Αγόρι-Κορίτσι.
Ηλικία Παιδιών	Αγόρι:26 Κορίτσι:24	Αγόρι:40 Κορίτσι:32	Κορίτσι: 32 Αγόρι:30	Αγόρι: 31 Κορίτσι:27
Σχολείο Φοίτησης	Δημόσιο.	Δημόσιο.	Δημόσιο.	Δημόσιο.
Περιοχή	Δημοτικό στην Πεντέλη Μουσικό Γυμνάσιο-Λύκειο Παλλήνης.	Σεπόλια.	Μελίσσια.	Πεντέλη.
Αντικείμενο Σπουδών	Αγόρι:Μουσικός Κορίτσι:Μουσικός	Αγόρι: Διοίκηση Επιχειρήσεων ΤΕΙ Αθηνών. Κορίτσι: Αισθητικός (IEK)	Κορίτσι: Φωτογραφία(ΤΕΙ Αθηνών). Αγόρι: Προγραμματιστής Υπολογιστών (ΤΕΙ Πειραιά).	Αγόρι:Πολιτικός Μηχανικός. Κορίτσι:Σχεδιάστρια Εσωτερικού Χώρου.
Έτη Σπουδών	Αγόρι:4 Κορίτσι:4	Αγόρι: 4 Κορίτσι: 2	Κορίτσι: 4 Αγόρι: 4	Αγόρι:4 Κορίτσι:3
Εργασία	Αγόρι:Ιδιωτικός Υπάλληλος Κορίτσι: Ιδιωτική Υπάλληλος	Αγόρι:Ιδιωτικός Υπάλληλος. Κορίτσι: Άνεργη.	Κορίτσι: Άνεργη Αγόρι: Άνεργο	Αγόρι: Ιδιωτικός Υπάλληλος. Κορίτσι: Ιδιωτική Υπάλληλος.

Έτη Εργασίας	Αγόρι 6 Έτη	Αγόρι:15	Κορίτσι: 6	Αγόρι: 5
	Κορίτσι 6 Έτη	Κορίτσι: 7	Αγόρι: 2	Κορίτσι:2
Διαμονή με τα παιδιά.	Με την Κόρη	Με την Κόρη	Ναι.	Με την Κόρη.
Γάμος Παιδιών	Όχι	Το Αγόρι	Όχι.	Το αγόρι.
Εγγόνια	Όχι	2 (Αγόρι-Κορίτσι)	Όχι.	Όχι.
Ατομικό Εισόδημα	E400 Μισθός Μητέρας E600 Μισθός Πατέρα	E3000 Ως Μισθωτός E1600 Ως Συνταξιούχος	E1500 Κέρδος ως Επιχειρηματίας. E680 Ως συνταξιούχος.	E5-6000 Ως επιχειρηματίας. E1400 Ως Συνταξιούχος.
Οικογενειακό Εισόδημα	E1000	E1600	E680	E1400
Επάρκεια Κάλυψης Αναγκών	Όχι Πάντα	Δύσκολα	Ναι	Όχι

3.2.2 Εκπαίδευση γονέων και παιδιών

Στην πρώτη οικογένεια από την κατηγορία της μεσαίας τάξης, οι γονείς δεν είναι ειδικευμένοι σε κάποιο αντικείμενο. Και τα δύο μέλη είναι απόφοιτοι δημοτικού, καθώς σύμφωνα με τα λεγόμενα των αποκρινομένων, δεν κατάφεραν να αποκτήσουν κάποια μορφή ειδίκευσης, εξαιτίας των οικονομικών συνθηκών της εποχής. Η μητέρα επιθυμούσε να σπουδάσει σχεδιάστρια ενδυμάτων. Κατά την διάρκεια της συνέντευξης μας ανέφερε ότι είχε κλίση στον καλλιτεχνικό τομέα και ήθελε να ασχοληθεί με το συγκεκριμένο αντικείμενο, αλλά δεν της το επέτρεπε η οικονομική κατάσταση της πατρικής οικογένειας, καθώς έπρεπε να εργαστεί για βιοποριστικούς λόγους. Ακόμα, εκείνη την εποχή επικρατούσαν διαφορετικές αξίες στους κόλπους των οικογενειών και έδιναν βαρύτητα στην δημιουργία της οικογένειας και στην τίμια εργασία ανεξαρτήτως ειδίκευσης.

Τα παιδιά αντιθέτως της παρούσης οικογένειας έχουν σπουδάσει μουσική. Το αγόρι έχει πτυχίο από ωδείο. Αρχικά, είχε παρακολουθήσει μαθήματα μουσικής σε ωδείο για δύο χρόνια και στην συνέχεια παρακολούθησε μαθήματα μουσικής σε άλλο ωδείο για

δύο ακόμα χρόνια, ενώ παράλληλα εργαζόταν σε νυχτερινά μαγαζιά παίζοντας μουσική. Και από τα δύο ωδεία έχει πτυχίο. Το κορίτσι της οικογένειας έχει σπουδάσει μουσική στο Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, πέντε χρόνια, και επιπλέον έχει παρακολουθήσει μαθήματα σε ωδείο, αποκτώντας επίσης πτυχίο ενώ ταυτόχρονα είχε ξεκινήσει να εργάζεται στην ελληνογερμανική σχολή, κάνοντας και παράλληλα ιδιαίτερα μαθήματα σε παιδιά. Και τα δύο παιδιά συνέχισαν και μετά τις σπουδές τους τις συγκεκριμένες απασχολήσεις. Η συγκεκριμένη οικογένεια ανήκει στη μεσαία τάξη, λόγω του ελεύθερου επαγγέλματος του συζύγου, παρόλο που και οι δύο γονείς είναι ανειδίκευτοι και τα χαρακτηριστικά της καθημερινότητάς τους περιέχουν ίχνη εργατικής τάξης.

Στην δεύτερη οικογένεια, η σύζυγος είναι απόφοιτη λυκείου και ο σύζυγος έχει σπουδάσει Πολιτικές Επιστήμες στο Πάντειο Πανεπιστήμιο διάρκειας τριών ετών και παράλληλα εργαζόταν στο λιμενικό, ως λιμενοφύλακας. Κατά τα λεγόμενα του συζύγου, δεν αποτελούσε ιδιαίτερη επιθυμία η συγκεκριμένη ειδικότητα. Θα ήθελε να ασχοληθεί από τις θετικές επιστήμες(πολυτεχνείο, ιατρική), καθώς είχε κλίση στα μαθηματικά, αλλά αναγκαστικά για βιοποριστικούς λόγους έδωσε εξετάσεις και πέρασε στο Πάντειο προκειμένου να εξασφαλίσει μετά μία σίγουρη και σταθερή απασχόληση. Τα αγαπημένα του μαθήματα ήταν το διεθνές δίκαιο, η διοικητική και ποινική εγκληματολογία αλλά το εμπόδιο που αντιμετώπιζε ήταν ότι δεν παρέχονταν δωρεάν βιβλία. Παρόλα αυτά, σε γενικές γραμμές, ήταν ευχαριστημένος.

Ως συμβουλή σε τρίτο άτομο θα το καθοδηγούσε να σπουδάσει στον τομέα της πληροφορικής, ως η πιο σύγχρονη ειδικότητα και ζητείται πιο εύκολα.. Ίδια συμβουλή ανέφερε και η σύζυγος. Επίσης και οι δύο ισχυρίστηκαν ότι σήμερα είναι εξαιρετικά δύσκολη η κατάσταση και χρειάζονται πολλές γνώσεις και εξειδίκευση σε αρκετούς τομείς.

Στην συνέχεια, το αγόρι της οικογένειας έχει σπουδάσει διοίκηση επιχειρήσεων σε Τεχνολογικά Επαγγελματικά Ιδρύματα (ΤΕΙ) στην περιοχή της Χαλκίδας για τέσσερα χρόνια και το κορίτσι έχει καταρτιστεί στον τομέα της αισθητικής, δύο χρόνια. Η κόρη της οικογένειας επιθυμούσε να σπουδάσει πληροφορική χωρίς να έχει επηρεαστεί από τους γονείς, αλλά δεν πέτυχε την κατάλληλη βαθμολογία, και μετά δεν επιχείρησε να

προσπαθήσει για δεύτερη φορά. Και οι δύο γονείς ισχυρίζονται ότι είναι ικανοποιημένοι από τις σπουδές και των δύο παιδιών τους.

Στην Τρίτη οικογένεια, η μητέρα των παιδιών δεν έχει σπουδάσει, είναι απόφοιτη λυκείου (παλιό εξατάξιο γυμνάσιο). Ο πατέρας έχει τελειώσει σχολή εμπορικού ναυτικού. Η κόρη της οικογένειας έχει πτυχίο από σχολή φωτογραφίας από Τεχνολογικά Επαγγελματικά Ιδρύματα στην περιοχή των Αθηνών ενώ παράλληλα πρόσεχε παιδιά και εργαζόταν και σε διαφημιστική εταιρία. Το αγόρι, αντιστοίχως έχει πτυχίο ως προγραμματιστής ηλεκτρονικών υπολογιστών από τα Τεχνολογικά Επαγγελματικά Ιδρύματα στην περιοχή του Πειραιά. Και τα δύο παιδιά τελείωσαν τις σπουδές τους στα τέσσερα χρόνια. Και στη παρούσα περίπτωση η μητέρα δήλωσε ευχαριστημένη με τις εκπαιδευτικές επιλογές των παιδιών της.

Στην τέταρτη οικογένεια, οι γονείς δεν έχουν εξειδικευθεί σε κάποιον επιστημονικό τομέα. Είναι απόφοιτοι δημοτικού. Ο γιος της οικογένειας έχει σπουδάσει πολιτικός μηχανικός στην Αγγλία τέσσερα χρόνια, με μεταπτυχιακό. Η κόρη της οικογένειας έχει πτυχίο ως σχεδιάστρια εσωτερικού χώρου από ιδιωτικό κολέγιο στην περιοχή των Αθηνών. Και εδώ οι γονείς εξέφρασαν ικανοποίηση σχετικά με εκπαιδευτικές επιλογές των παιδιών τους.

3.2.3 Εργασία γονέων και παιδιών

Στην πρώτη οικογένεια, η σύζυγος, τα τελευταία δύο χρόνια, θεωρείται συνταξιούχος, χωρίς ακόμα να την έχει λάβει επισήμως. Εργαζόταν ως επιμελήτρια στο ίδρυμα Αγία Φιλοθέη για παιδιά με ειδικές ανάγκες στην Πεντέλη. Το κίνητρο και το ενδιαφέρον παράλληλα της συζύγου, όσον αφορά την συγκεκριμένη εργασία, αποτέλεσε η αγάπη της για τα παιδιά. Πριν από αυτήν την εργασία, η σύζυγος εργαζόταν ως καθαρίστρια για 11 χρόνια στη Νομαρχία Αθηνών. Στην παρούσα εργασία, είχε πρόσβαση από γνωριμία της αδερφής, όπου και απολύθηκε τελικώς καθώς προσελήφθη συνεργείο καθαρισμού.

Επίσης, ως νιόπαντρη εργαζόταν για τρία χρόνια σε καλτσοβιομηχανία, στην οποία είχε προσληφθεί με παρέμβαση συγγενικού προσώπου. Από την συγκεκριμένη εργασία παραιτήθηκε καθώς, σύμφωνα με τα λεγόμενα της αποκρινόμενης, ο σύζυγός της κέρδιζε αρκετά χρήματα και τους αρκούσαν.

Στην συνέχεια, σχετικά με τον σύζυγο, θεωρείται και ο ίδιος συνταξιούχος. Εργαζόταν σε τοποθετήσεις μαρμάρων, ως ελεύθερος επαγγελματίας, για 36 έτη. Παλαιότερα, εργαζόταν ως τσαγγάρης για τέσσερα χρόνια, ως ηλεκτρολόγος πέντε έτη, ηλεκτρολόγος αυτοκινήτων για ένα έτος, οδηγός σε ανυψωτικά μηχανήματα για τρία έτη, και σε λατομεία για άλλα τρία χρόνια. Η αιτία της αλλαγής της εργασιακής κατάστασης οφειλόταν στην ανεπάρκεια των χρημάτων. Ο σύζυγος ανέφερε, ότι η τελευταία εργασία που εκτελούσε του άρεσε πολύ και την πραγματοποιούσε με μεράκι παρόλο που η αιτία που την ξεκίνησε ήταν ο βιοπορισμός. Τα παιδιά της οικογένειας εργάζονται στις ίδιες εργασίες που εκτελούσαν και ως φοιτητές. Δηλαδή, το αγόρι πραγματοποιεί μουσικά προγράμματα σε νυχτερινά μαγαζιά, παραδίδει μαθήματα κρητικής μουσικής σε διάφορα ωδεία, κάνει ιδιαίτερα μαθήματα μουσικής και ασχολείται και με ηχογραφήσεις. Το κορίτσι παραδίδει μαθήματα στην ελληνογερμανική σχολή στην Παλλήνη, σε παιδικούς σταθμούς και σε ιδιωτικό σχολείο στον Γέρακα, ενώ παράλληλα παραδίδει και ιδιαίτερα μαθήματα.

Κατά τα λεγόμενα των γονέων, η εργασιακή επιλογή και τα ερεθίσματα των παιδιών δεν σχετίζονται με επιρροές γονέων, αλλά αντιθέτως, οι γονείς επέτρεψαν στα παιδιά τους να ακολουθήσουν εργασίες της επιλογής τους, χωρίς κανέναν απολύτως περιορισμό. Η κόρη επιθυμούσε να εκτελέσει το επάγγελμα του κτηνιάτρου, αλλά το απέφυγε λόγω των πολλών ετών εκπαίδευσης και της δύσκολης αποκατάστασης. Ακόμα, τα παιδιά από την παιδική ηλικία, είχαν ασχοληθεί με την παραδοσιακή και κρητική μουσική, οπότε το θεωρούσαν δεδομένο ότι θα ασκήσουν και επαγγελματικά το αντικείμενο. Την αρχή την πραγματοποίησε το αγόρι από ηλικία επτά ετών, όπου έπαιζε βιολί, λαούτο και στην συνέχεια, λύρα, οπότε το ίδιο ακολούθησε και το κορίτσι.

Στην δεύτερη οικογένεια, η σύζυγος ασχολείται με τις οικιακές δραστηριότητες και ο σύζυγος, εργαζόταν ως επιθεωρητής στην γενική διεύθυνση διανομής της ΔΕΗ. Τα τελευταία χρόνια έχει βγει στην σύνταξη. Στον συγκεκριμένο οργανισμό, εισήχθησε κατόπιν προσωπικής συνέντευξης τον Μάρτιο του 1963 σε ηλικία 21 ετών. Το ενδιαφέρον και ελκυστικό κομμάτι της εργασίας του συζύγου είναι η αρμοδιότητα της εκμάθησης και του ελέγχου που είχε αναλάβει να διεξάγει στους υπαλλήλους του οργανισμού. Τα τελευταία 15 χρόνια, ταξίδευε στην Χαλκιδική και έκανε έλεγχο σε υπαλλήλους του οργανισμού της περιοχής. Άφηνε παρακαταθήκη στους επόμενους να

εργάζονται σωστά. Αισθανόταν ευχαρίστηση κάθε φορά που έκανε υποδείξεις στους υπαλλήλους για τον τρόπο εκτέλεσης των καθηκόντων τους. Ωστόσο, εκδήλωσε προτίμηση για τον συγκεκριμένο οργανισμό λόγω ικανοποιητικού μισθού.

Ο γιος της οικογένειας εργάζεται ως ιδιωτικός υπάλληλος στην θέση του λογιστή σε ιδιωτική εταιρεία παροχής υπηρεσιών, τρεις μήνες. Παλαιότερα, εργαζόταν ως λογιστής σε γυμναστήριο για πέντε έτη. Και τις δύο θέσεις τις εντόπισε τυχαία από το διαδίκτυο. Η κόρη της οικογένειας αυτήν την περίοδο δεν εργάζεται κάπου. Παλαιότερα εργαζόταν σε κατάστημα με ενδύματα για έξι μήνες, και πιο πριν, σε ινστιτούτο αισθητικής για δύομησι χρόνια. Και από τις δύο εργασίες αποχώρησε ύστερα από απόλυση, λόγω οικονομικής δυσπραγίας.

Οι γονείς δήλωσαν ικανοποιημένοι σχετικά με τον γιο που έχει μία απασχόληση στην σημερινή εποχή, αλλά θα επιθυμούσαν να εργάζεται σε μόνιμη απασχόληση ως τραπεζικός υπάλληλος ή σε οργανισμούς ΔΕΚΟ, με την ίδια ειδικότητα. Στην παρούσα περίσταση ακολούθησε ό,τι βρήκε. Όσον αφορά την κόρη της οικογένειας, ανησυχούν για την κατάσταση της ανεργίας στην οποία βρίσκεται και θα επιθυμούσαν να βρει μία απασχόληση σχετικά με το αντικείμενό της, αρκεί να της αρέσει και να την ικανοποιεί. Επίσης, οι συγκεκριμένοι γονείς ήταν ικανοποιημένοι από την ποιότητα της προϋπηρεσίας της κόρης τους, ειδικά όταν εργαζόταν στο ινστιτούτο, καθώς σχετιζόταν με το αντικείμενό της.

Ως συμβουλή για επαγγελματική κατεύθυνση ο σύζυγος προτείνει να υπάρχει γνώση του αντικειμένου που πρόκειται να ασχοληθεί κάποιος, τιμιότητα, και κατεύθυνση όπου υπάρχει κλίση. Πιστεύει ότι ο καθένας πρέπει να αγαπάει την δουλειά που κάνει, εφόσον αμοίβεται καλά βέβαια, και να έχει ενδιαφέρον η εργασία του. Η σύζυγος, πρότεινε ως επαγγελματική κατεύθυνση, τραπεζικός, εφοριακός και υπάλληλος ΔΕΚΟ.

Στην Τρίτη οικογένεια, ο σύζυγος είναι συνταξιούχος. Παλαιότερα εργαζόταν ως ναυτικός, β' μηχανικός σε εμπορικά πλοία. Η σύζυγος, και η ίδια συνταξιούχος, ήταν ιδιοκτήτρια καταστήματος με παιχνίδια και είδη δώρων για είκοσι χρόνια περίπου, αλλά τα τελευταία δέκα χρόνια, δεν πήγαινε καλά εξαιτίας του ανταγωνισμού από τα υπόλοιπα καταστήματα. Σύμφωνα με τα λεγόμενα της αποκρινόμενης, τυχαία επέλεξε την συγκεκριμένη απασχόληση, καθαρά για βιοποριστικούς λόγους. Δεν είχε κάποια

επαγγελματική φιλοδοξία. Επιθυμούσε να κάνει οικογένεια. Λόγω χωρισμού, αποφάσισε να ασχοληθεί με το παρόν αντικείμενο, χωρίς να την ευχαριστεί ιδιαίτερα.

Η κόρη της οικογένειας αυτό το διάστημα δεν εργάζεται κάπου επίσημα, με την έννοια ότι δεν εργάζεται με ένσιμα, οπότε ουσιαστικά θεωρείται άνεργη για την κοινωνία. Αναλαμβάνει μόνη της μυστήρια ως φωτογράφος, σε μαύρη απασχόληση. Παλαιότερα εργαζόταν σε φωτογραφείο, αλλά έφυγε λόγω σύγκρουσης με το αφεντικό. Πηγαίνει περιστασιακά και βοηθάει στην παλιά εργασία, όταν έχει πολύ δουλειά. Ο γιος της οικογένειας είναι και ο ίδιος άνεργος αυτό το διάστημα, παλαιότερα έκανε πρακτική σε πολυκατάστημα με είδη τεχνολογίας. Η μητέρα των παιδιών ανέφερε ότι δεν έχει πρόβλημα με το είδος της εργασίας, αρκεί να είναι ευχαριστημένα τα παιδιά της. Ως συμβουλή θα πρότεινε σε κάποιο άτομο να ασχοληθεί ως εργαζόμενος, οπουδήποτε, για λόγους ασφαλείας.

Στην τέταρτη οικογένεια, η σύζυγος ασχολείται με τις οικιακές εργασίες του σπιτιού και ο σύζυγος είναι συνταξιούχος. Παλαιότερα ήταν ιδιοκτήτης εστιατορίου (οικογενειακή ταβέρνα) την οποία, αρχικά, την είχε ο παππούς του και αργότερα ο πατέρας του. Ο ίδιος, καθώς έβλεπε και αντιμετώπιζε την συγκεκριμένη δουλειά ως οικογενειακό δημιούργημα, είχε μάθει και φρόντιζε να είναι συνεπής και σωστός, ενώ του άρεσε περισσότερο να ασχολείται με τις δημόσιες σχέσεις του μαγαζιού προς ανάπτυξη και διατήρηση σχέσεων των πελατών. Της συζύγου της άρεσε περισσότερο και ασχολούταν όταν είχε χρόνο με την μαγειρική του εστιατορίου.

Επιπλέον, ο σύζυγος ανέφερε ότι δεν είχε περιθώριο και δυνατότητα να ασχοληθεί με κάποιο άλλο επάγγελμα, είχε μεγαλώσει με την εργασία της ταβέρνας, οπότε συνέχισε την οικογενειακή επιχείρηση, δουλεύοντας εκεί από πολύ μικρή ηλικία. Ο γιος της οικογένειας εργάζεται ως ιδιωτικός υπάλληλος(πολιτικός μηχανικός) σε κατασκευαστική εταιρεία στην Σαουδική Αραβία (Απουτάμπι) και η κόρη εργάζεται και η ίδια ως ιδιωτική υπάλληλος (πωλήτρια) σε σούπερ μάρκετ. Οι γονείς στην παρούσα περίοδο αισθάνονται ικανοποιημένοι με το γεγονός ότι τα παιδιά τους εργάζονται, ανεξάρτητα από την θέση εργασίας τους. Ισχυρίζονται ότι δεν έχουν ασκήσει καμία απολύτως επιρροή, αλλά αντιθέτως, τους παρείχαν την ευκαιρία να επιλέξουν οι ίδιοι την κατεύθυνσή τους, αρκεί να τους αρέσει. Ως συμβουλή, σε τρίτο άτομο και οι δύο γονείς, θα παρότρυναν να ακολουθήσει το επάγγελμα που έχουν κλίση. Ο σύζυγος βέβαια

δήλωσε ότι του αρέσουν τα τεχνικά επαγγέλματα επειδή έχουν άμεση απορρόφηση και ανταπόκριση στην αγορά εργασίας. Πιστεύει ότι τα συγκεκριμένα επαγγέλματα είναι δημιουργικά και εκφραστικά.

3.2.4 Καθημερινός βίος γονέων

Όσον αφορά τις καθημερινές δραστηριότητες, οι γονείς στην πρώτη οικογένεια, όταν ήταν μικρά τα παιδιά τους, συνήθιζαν, να παρακολουθούν θεατρικές παραστάσεις κωμικού περιεχομένου και περιπέτειες. Επίσης, πήγαιναν σε κέντρα διασκέδασης με κρητική μουσική και σε κουτούκια. Όταν τα παιδιά πήγαν λύκειο, οι γονείς σταμάτησαν αυτές τις δραστηριότητες λόγω αυξημένων εξόδων. Τώρα, πηγαίνουν βόλτα στην πλατεία της περιοχής και στο σπίτι του γιου τους.

Παλαιότερα, όταν ήταν τα παιδιά σε μικρότερη ηλικία, ο πατέρας συνήθιζε να αφιερώνει περισσότερες ώρες συζητώντας με τα παιδιά. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του συζύγου, μέσα από την συζήτηση φρόντιζε να τους δίνει πολύ αγάπη και όταν παρατηρούσε λάθος κινήσεις, παρενέβαινε διακριτικά και συμβούλευε. Ποτέ δεν επενέβησε κανένας από τους δύο γονείς για να ασκήσει επιρροή σε θέματα επαγγελματικού περιεχομένου. Το θεωρούν άκρως προσωπικό.

Και οι δύο γονείς παρείχαν συμβουλές στα παιδιά τους για τη ζωή και ανεξαρτήτως φύλου. Σχετικά με το ζήτημα της εργασίας τους, οι γονείς τους ωθούσαν να ασχοληθούν με το επάγγελμα που τους αρέσει αλλά να το πραγματοποιούν με επιθυμία και όρεξη. Για το ζήτημα της οικογένειας τους συμβούλευαν να κάνουν παιδιά, να έχουν σεβασμό και να δίνουν αγάπη.

Στην συνέχεια η μητέρα, όταν έχει ελεύθερο χρόνο, συνηθίζει να διαβάζει κινέζικη λογοτεχνία και κρητικά βιβλία του Καζατζάκη. Ως οικογένεια, πηγαίνουν εκδρομές, αλλά μέχρι στιγμής, εντός Ελλάδος. Επίσης, τους αρέσει να ακούν κρητική, νησιώτικη, ρεμπέτικη και παραδοσιακή μουσική, και σε συχνή βάση συμμετέχουν σε κοινωνικές εκδηλώσεις, ενώ και σε τακτική βάση πραγματοποιούν συγκεντρώσεις στον χώρο της οικίας τους. Όσον αφορά τις κοινωνικές εξελίξεις, ενημερώνονται από την τηλεόραση και από τα παιδιά. Σχετικά με την διατροφή τους, τους αρέσει η κρητική κουζίνα, το κρέας και τα λαχανικά.

Στην δεύτερη οικογένεια, ο σύζυγος και ως εργαζόμενος και ως συνταξιούχος, στον ελεύθερο χρόνο του διαβάσει εφημερίδες για τις κοινωνικές εξελίξεις και αθλητικά. Επίσης, λύνει σταυρόλεξο, παίζει χαρτιά, διαβάσει μυθιστορήματα, παρακολουθεί ποδόσφαιρο και γυμνάζεται κάνοντας ποδήλατο το πρωί στο σπίτι. Η σύζυγος, συνηθίζει να περπατάει, να πηγαίνει για ψώνια, να φροντίζει τους γονείς της, καθώς είναι ηλικιωμένοι, να διαβάσει μυθιστορήματα και λογοτεχνικά βιβλία καθώς και να βλέπει τηλεόραση.

Σχετικά με την καθοδήγηση των παιδιών, ο σύζυγος συνήθως αφιέρωνε χρόνο και τους συμβούλευε να είναι εργατικοί, και σωστοί στην δουλειά τους. Η σύζυγος τους δίδασκε να είναι επιμελείς και να προσέχουν τον εαυτό τους. Η σύζυγος, καμιά φορά εκφράζει την γνώμη της όταν τα παιδιά αντιμετωπίζουν κάποιο δίλημμα, και ο σύζυγος απλά συμβουλεύει με φιλικό τρόπο. Για την οικογένεια τους διδάσκουν να έχουν σοβαρότητα, υπομονή, να υπάρχει αφοσίωση, κατανόηση και αγάπη.

Ως οικογένεια, τους αρέσουν τα ταξίδια, και ειδικά ο σύζυγος, ταξίδευε τακτικά λόγω επαγγέλματος. Σαββατοκύριακα συνηθίζουν να πηγαίνουν στο εξοχικό τους στην Φωκίδα. Προτιμούν περισσότερο την θάλασσα, αρκεί να είναι καθαρή. Επίσης, οι δύο σύζυγοι, λίγο μετά τον γάμο τους είχαν μείνει για 16 χρόνια Χαλκιδική λόγω επαγγέλματος του συζύγου.

Εν συνεχεία, σε τακτική βάση επισκέπτονται ιστορικά μνημεία, ενώ ακόμα πιο τακτικά παρακολουθούν θεατρικές παραστάσεις (κοινωνικές, αισθηματικές, αστυνομικές). Περαιτέρω, η σύζυγος, ακούει ξένη μουσική και ελληνική ροκ, και ο σύζυγος ακούει παλιά λαϊκά. Παλαιότερα, συνηθίζαν να παρευρίσκονται σε κοινωνικές εκδηλώσεις, τις οποίες έχουν περιορίσει λόγω οικονομικής στενότητας. Παρόλα αυτά, συνεχώς πραγματοποιούν φιλικές συγκεντρώσεις στο σπίτι τους.

Η ενημέρωση της συγκεκριμένης οικογένειας προέρχεται από τις εφημερίδες, την τηλεόραση και τα περιοδικά. Οι διατροφικές συνήθειές τους περιέχουν γλυκά, λαδερά, όσπρια, λαχανικά και φρούτα. Τέλος, οι δύο σύζυγοι συνηθίζουν να πηγαίνουν μαζί σε ταβέρνες και πιτσαρίες.

Στην Τρίτη οικογένεια, η μητέρα των παιδιών, όταν ήταν σε καλή κατάσταση υγείας, συνηθίζει να πηγαίνει σε φιλικές συγκεντρώσεις, ή εναλλακτικά να διαβάσει λογοτεχνικά βιβλία. Με τα παιδιά της δεν έχει πολλά κοινά θέματα συζήτησης, καθώς διαφέρουν ως

προσωπικότητες. Το μόνο που τους έχει μεταδώσει ως συμβουλή είναι να προσέχουν τον εαυτό τους και τον κόσμο και να ακολουθούν τις επιθυμίες τους, και όταν θα δημιουργήσουν οικογένεια, να είναι προσεκτικοί και να κάνουν υπομονή. Γενικά, η μητέρα των παιδιών ταξίδευε συχνά και έχει πραγματοποιήσει πολλά ταξίδια, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στο εξωτερικό, και προτιμά την θάλασσα.

Επίσης, με τα αδέρφια της, ως ελεύθερη, συνήθιζε να παρακολουθεί κινηματογραφικές ταινίες και θεατρικές παραστάσεις. Ακόμα, προτιμά να πηγαίνει με συγγενικά και φιλικά πρόσωπα σε γιορτές και πανηγύρια, ειδικά το καλοκαίρι στον τόπο καταγωγής. Για την ενημέρωση σχετικά με τις κοινωνικές εξελίξεις συνηθίζει να ενημερώνεται από την τηλεόραση. Ακόμα, πριν την εκδήλωση της ασθένειας, συνήθιζε να πραγματοποιεί συγκεντρώσεις στον χώρο της οικίας, το οποίο τώρα έχει περιοριστεί αρκετά, αναγκαστικά. Τέλος, οι διατροφικές συνήθειες της οικογένειας περιλαμβάνουν όλα ανεξαιρέτως τα φαγητά, με έμφαση στα ζυμαρικά.

Στην τέταρτη οικογένεια, οι γονείς, ως συνταξιούχοι πλέον, καλλιεργούν κτήμα στην περιοχή της Αρτέμιδος και περνούν εκεί τον περισσότερο χρόνο της μέρας τους. Πριν την συνταξιοδότηση, οι γονείς διατηρούσαν εστιατόριο, και δεν είχαν ελεύθερο χρόνο για ψυχαγωγία. Ο σύζυγος, ως πιο εξωστρεφής συνηθίζει να επικοινωνεί περισσότερο με τα παιδιά και να τα καθοδηγεί και να παρακολουθεί την πρόοδό τους. Η σύζυγος, συνήθως συμβουλεύει να προσέχουν και φυσικά τους παρέχει ίδιες συμβουλές ανεξαρτήτως φύλου, καθώς, κατά τα λεγόμενα της αποκρινόμενης, έχουν αλλάξει οι εποχές και έχουν εξομοιωθεί τα δύο φύλα.

Και οι δύο γονείς, διατηρούν διακριτικότητα και απόσταση σχετικά με την προσωπική ζωή των παιδιών και φροντίζουν απλά να εκφράζουν άποψη μόνο όταν ζητηθεί η παρέμβασή τους. Περαιτέρω, ο σύζυγος της οικογένειας, συνηθίζει να μελετά αρχαία ελληνική γλώσσα και επιστήμη γενικότερα, ενώ η σύζυγος προτιμά να ασχολείται με την μαγειρική. Και οι δύο γονείς ταξιδεύουν και επισκέπτονται ορεινές περιοχές, καθώς τους αρέσει η φύση.

Επίσης ο σύζυγος ακούει όπερα, βυζαντινή και παραδοσιακή μουσική ενώ η σύζυγος, μόνο παραδοσιακή. Τους αρέσει να συμμετέχουν σε κοινωνικές εκδηλώσεις, ενώ συγκεντρώσεις στο σπίτι πραγματοποιούν μόνο σε γιορτές. Η ενημέρωσή τους βασίζεται

στο ραδιόφωνο, την τηλεόραση και τις εφημερίδες. Το διατροφικό πρόγραμμα περιλαμβάνει λαδερά και ορισμένες φορές κρεατικά.

3.2.5 Οικογενειακή ζωή/ρόλοι γονέων

Σχετικά με τον καταμερισμό των οικιακών εργασιών, στην πρώτη οικογένεια, η σύζυγος έχει αναλάβει την καθαριότητα του σπιτιού και το μαγείρεμα και ο σύζυγος έχει επικεντρωθεί περισσότερο στις εξωτερικές εργασίες και στο ψήσιμο. Και οι δύο γονείς αποφασίζουν και οικογενειακά θέματα, παραχωρώντας βέβαια η σύζυγος από μόνη της περισσότερα προνόμια στον σύζυγο. Γενικότερα όμως επικρατεί ισότιμη λήψη αποφάσεων. Ωστόσο, ως γενικό δίδαγμα από την πλευρά και των δύο γονέων για το θέμα της δημιουργίας της οικογένειας είναι ο σεβασμός και η τεκνοποίηση. Και οι δύο γονείς πιστεύουν στην ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα τόσο στον οικιακό χώρο, όσο και στην αγορά εργασίας.

Στην δεύτερη οικογένεια, η σύζυγος ασχολείται εξ ολοκλήρου με τις οικιακές εργασίες, καθώς δεν εργάζεται. Οι υπόλοιποι ασχολούνται συμπληρωματικά. Οι οικογενειακές αποφάσεις λαμβάνονται κυρίως από τον σύζυγο και καμιά συμμετέχει και η σύζυγος. Ο σύζυγος είναι υπέρ της οικογένειας καθώς θεωρεί ότι σαν την οικογένεια, δεν υπάρχει τίποτα άλλο. Σήμερα βέβαια το σκέφτονται πολύ οι νέοι για την δημιουργία οικογένειας και διστάζουν λόγω ανεργίας. Επίσης, θεωρούν δεδομένο ότι οι γονείς πρέπει να παρακολουθούν τα παιδιά και να τα προτρέπουν να μορφωθούν. Η σύζυγος, σχετικά με την δημιουργία οικογένειας, εξέφρασε την άποψη της υπομονής, της αγάπης και της αλληλοβοήθειας. Επίσης και οι δύο σύζυγοι πιστεύουν ότι οι οικιακές εργασίες πρέπει να μοιράζονται ισότιμα ανάμεσα στο ζευγάρι, εφόσον εργάζονται και οι δυο.

Στην Τρίτη οικογένεια, μονογονεϊκή λόγω διαζυγίου, τα παιδιά διαμένουν με τη μητέρα, και συμβάλλουν και οι τρεις στις οικιακές εργασίες. Παλαιότερα, που η μητέρα εργαζόταν όλη μέρα, τα δύο παιδιά μοίραζαν τις οικιακές εργασίες μεταξύ τους ανεξαρτήτως φύλου. Οι οικογενειακές αποφάσεις λαμβάνονται από τη μητέρα, αλλά γενικά για οποιοδήποτε οικογενειακό ζήτημα, συζητάνε και οι τρεις μαζί. Η μητέρα είναι της άποψης ότι μπορεί οι περισσότεροι άντρες να επιθυμούν να επιβάλλονται, αλλά, στο τέλος, οι γυναίκες κάνουν αυτό που θέλουν. Ως γενική συμβουλή για την δημιουργία οικογένειας, η μητέρα ανέφερε ότι πρέπει κάθε άτομο να είναι προσεκτικό στην επιλογή

του συντρόφου, και να υπάρχει υπομονή καθώς τα πράγματα δεν είναι μέλι-γάλα. Πιστεύει στην ισοτιμία ανάμεσα στα δύο φύλα σε όλα τα επίπεδα.

Στην τέταρτη οικογένεια, η σύζυγος ασχολείται κατεξοχήν με τις οικιακές εργασίες παρόλο που πιστεύουν και οι δύο σύζυγοι στον κοινό καταμερισμό των οικιακών εργασιών. Στην συγκεκριμένη περίπτωση οικογένειας, της συζύγου της αρέσει να ασχολείται με αυτήν την δραστηριότητα (οικιακές εργασίες). Οι οικογενειακές αποφάσεις λαμβάνονται από κοινού με ισοτιμία. Και εδώ οι δύο σύζυγοι πιστεύουν στην ισότητα ανάμεσα στα ζευγάρια, και θεωρούν ότι για να δημιουργηθεί και να διατηρηθεί οικογένεια πρέπει να υπάρχει καλός συντονισμός, ισοτιμία και αλληλοκατανόηση.

3.2.6 Καταγωγή, ρόλοι και πρότυπα στην οικογένεια

Στην πρώτη οικογένεια, ο σύζυγος γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Κρήτη, και όταν έγινε 14 ετών ήρθε στην Αθήνα. Ο πατέρας του ήταν υποδηματοποιός, αλλά απεβίωσε νωρίς και έτσι ο σύζυγος αναγκάστηκε να εργαστεί προκειμένου να επιβιώσει. Έχει άλλα έξι αδέρφια. Οι γονείς τους συμβούλευαν να είναι σωστοί άνθρωποι και να διαλέξουν το επάγγελμα που θέλουν. Να είναι εργατικοί, να αγαπούν και να σέβονται τον κόσμο. Ο σύζυγος, μας ανέφερε ότι οι γονείς του πάντα τους ζητούσαν παραπάνω πράγματα από όσα μπορούσαν να πραγματοποιήσουν.

Στην συνέχεια, η σύζυγος γεννήθηκε στο Λαύριο και μεγάλωσε στην Πεντέλη. Η καταγωγή της προέρχεται από την Σαντορίνη. Στην Πεντέλη μετακόμισαν οι γονείς της όταν η ίδια ήταν μωρό για επαγγελματικούς λόγους. Ο πατέρας της εργαζόταν στα λατομεία και η μητέρα της ασχολούταν με τα οικιακά. Έχει άλλα επτά αδέρφια. Από μικρή ηλικία τους δίδασκαν να είναι τίμια άτομα, και να βρουν έναν σωστό σύντροφο, να τον αγαπούν και να τον σέβονται. Σχετικά με την εργασία, τους δίδασκαν να βρουν μία τίμια εργασία και να είναι εργατικοί. Η σύζυγος ήθελε να γίνει ζωγράφος αλλά δεν της το επέτρεπαν οι γονείς της λόγω οικονομικής στενότητας. Έπρεπε να εργαστεί άμεσα.

Σε γενικό πλαίσιο, οι πατρικές οικογένειες και των δύο γονέων ήταν ευχαριστημένες με τις επιλογές τους. Ο πατέρας, ως καλό επάγγελμα, ξεχωρίζει το επάγγελμα του αγρότη επειδή έρχεται σε επαφή με την φύση. Η μητέρα ξεχωρίζει το επάγγελμα του ζωγράφου, καθώς θεωρεί ότι είναι ιδιαίτερα εκφραστικό. Επίσης πιστεύουν ότι δεν υπάρχει

διαχωρισμός των επαγγελμάτων ανάμεσα στα δύο φύλα, και για τα παιδιά τους δεν έχουν κάποια ιδιαίτερη προτίμηση για το θέμα της εργασίας, αρκεί με ό,τι απασχολούνται να τους ευχαριστεί. Περαιτέρω, τα πιο βασικά πράγματα που προτιμούν να αγοράζουν για το σπίτι είναι τρόφιμα, ενδύματα και ό,τι χρειάζονται τα παιδιά τους.

Στην δεύτερη οικογένεια, η σύζυγος γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Αθήνα. Ο σύζυγος, γεννήθηκε και μεγάλωσε σε επαρχία της Κορίνθου (Μελίσσι). Επίσης η σύζυγος έχει τελειώσει το λύκειο και ο σύζυγος έχει αποφοιτήσει από το τμήμα των Πολιτικών Επιστημών του Παντείου Πανεπιστημίου. Ο πατέρας της συζύγου διατηρούσε καφέ-ζαχαροπλαστείο και η μητέρα της συζύγου ασχολούνταν με τα οικιακά. Ο πατέρας της συζύγου έχει αποβιώσει. Οι γονείς του συζύγου ήσαν αγρότες, τώρα δεν βρίσκονται εν ζωή. Οι γονείς του συζύγου, τον προέτρεπαν να μορφωθεί και να φύγει από το χωριό για να βελτιωθεί η ποιότητα της ζωής του, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι είχαν επηρεάσει την επαγγελματική του κατεύθυνση. Αντιμετώπιζαν σοβαρό πρόβλημα φτώχειας. Οι γονείς της συζύγου την προέτρεπαν να σπουδάσει και να εργαστεί, αλλά στην πορεία της προέκυψε η οικογένεια.

Γενικά οι γονείς του συζύγου τον καθοδηγούσαν να είναι σωστός, τίμιος, να τηρεί τις υποσχέσεις του και να βρει μία καλή εργασία, αφού αποκτήσει τα κατάλληλα προσόντα. Επίσης, επειδή οι γονείς του πίστευαν στον θεσμό της οικογένειας και το θεωρούσαν κάτι ιερό, τον συμβούλευαν να δημιουργήσει οικογένεια και να την σέβεται. Και οι δύο οικογένειες ήσαν ευχαριστημένες με τις επιλογές των παιδιών τους.

Όσον αφορά την εργασιακή κατεύθυνση, ο σύζυγος προτείνει την αναζήτηση σταθερής εργασίας στον δημόσιο τομέα, για δυνατότητα συντήρησης της οικογένειας. Η σύζυγος προτείνει δημόσιο τομέα, ή εναλλακτικά σε τραπεζικό κλάδο, ή ΔΕΚΟ, όχι απαραίτητα με πτυχίο. Ως κατάλληλη εργασία για παιδιά τους, ο πατέρας δεν έχει κάποια προτίμηση, αλλά υποστηρίζει ό,τι αρέσει στον καθένα και όπου υπάρχει κλίση, αρκεί να το αγαπά. Η μητέρα ως κατάλληλο επάγγελμα για το αγόρι θεωρεί την εργασία που εκτελεί ήδη (λογιστής), ενώ για το κορίτσι θα επιθυμούσε να ασχοληθεί με την πληροφορική.

Τέλος, ως απαραίτητα αγαθά για το σπίτι προτιμούν την ένδυση, υπόδηση, τρόφιμα και να είναι καλοπισμένα τα παιδιά. Να μην υπάρχει όμως υπερκαταναλωτισμός.

Στην Τρίτη οικογένεια, η μητέρα των παιδιών, γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Κεφαλλονιά. Ο πατέρας της διατηρούσε εστιατόριο, και όταν για κάποια χρόνια

αναγκάστηκαν να ζήσουν Αθήνα λόγω σεισμών, είχε καφενείο στο Μεταξουργείο. Οι γονείς της είχαν άλλα οκτώ παιδιά. Ο σύζυγος έχει καταγωγή από Κωνσταντινούπολη. Γενικές αρχές που είχε από τους γονείς ήταν να είναι καλή, τίμια και να μην ενοχλεί τον κόσμο. Σχετικά με την επιλογή της εργασίας, της επέτρεψαν να ακολουθήσει η ίδια την κατεύθυνση που την ευχαριστεί. Την ίδια στρατηγική ακολούθησε και η ίδια στα παιδιά της. Επίσης, σχετικά με την ποιότητα της εργασίας, πιστεύει ότι αυτό τοζήτημα είναι τελείως υποκειμενικό, όπως επίσης πιστεύει και στην ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα στην αγορά εργασίας. Παρόλα αυτά θεωρεί ότι καλλιεργούνται διακρίσεις από την κοινωνία. Τα πιο σημαντικά πράγματα που αγοράζει για το σπίτι είναι τα τρόφιμα.

Στην τέταρτη οικογένεια, ο σύζυγος γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Πεντέλη. Η καταγωγή των γονέων του είναι από την Αικατερίνη Πιερία. Η σύζυγος γεννήθηκε και μεγάλωσε σε επαρχία της Χαλκίδας (Δροσιά). Οι γονείς της συζύγου ήταν αγροκτηνοτρόφοι και του συζύγου διατηρούσαν ταβέρνα, η οποία μεταβιβάστηκε αργότερα στον σύζυγο. Η σύζυγος έχει έξι αδέρφια και ο σύζυγος, τρία αδέρφια.

Κανένας από τους δύο συζύγους δεν δέχθηκε επιρροή από την οικογένεια σχετικά με την επιλογή της εργασίας. Βέβαια εξαιτίας των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών, η κατεύθυνση ήταν μονόδρομος και για τους δύο. Δηλαδή ο σύζυγος είχε μόνο την ταβέρνα να ασχοληθεί και η σύζυγος βάσει των δεδομένων της εποχής, το πρέπον ήταν να παντρευτεί. Οι γονείς του συζύγου του δίδαξαν την εντιμότητα, να μην δημιουργεί προβλήματα σε άλλες οικογένειες, να αγαπάει την εργασία του και την οικογένειά του. Πανομοιότυπες κατευθύνσεις έχει και η σύζυγος, από τους δικούς της γονείς.

Σχετικά με τα επαγγέλματα, ο σύζυγος προτιμά τις τεχνικές εργασίες, καθώς πιστεύει ότι με την άσκησή τους σταθεροποιείται η οικονομία. Είναι πιο δημιουργικά και παραγωγικά. Ίδια άποψη έχει και η σύζυγος. Ως κατάλληλο επάγγελμα για τα παιδιά τους θεωρούν αυτό που επέλεξαν τα ίδια. Η επιλογή των εργασιών από τα παιδιά πραγματοποιήθηκε βάσει προσωπικότητας. Ως σημαντικά πράγματα προτιμούν να αγοράζουν τρόφιμα, έπιπλα και γραφική ύλη.

Σύγκριση οικογενειακών αξιών εργατικής και μεσαίας τάξης

Στην πρώτη οικογένεια από την εργατική τάξη, μονογονεϊκή, η μητέρα ανέφερε ότι παρότρυνε τα παιδιά της να ακολουθήσουν την κατεύθυνση που επιθυμούν, και τους ευχαριστεί, ανεξαρτήτως φύλου, αλλά λόγω των κοινωνικών συνθηκών, τους συμβουλεύει να ασχοληθούν με ό,τι βρουν διαθέσιμο. Στην δεύτερη οικογένεια, επίσης μονογονεϊκή, η μητέρα, έχει καθοδηγήσει τα παιδιά της, να επιλέξουν ανεπηρέαστα και αυτοβούλως την εργασία τους, ανεξάρτητα από σεξιστικές παραμέτρους συμβουλευοντάς τα βέβαια να είναι σοβαροί και τυπικοί στις υποχρεώσεις τους και να έχουν οικονομική ανεξαρτησία. Η συμβουλή του συζύγου, κατά τα λεγόμενα της συζύγου ήταν, να μάθουν τα παιδιά να εργάζονται, καθώς όποιος δεν εργάζεται, δεν έχει προσωπικότητα. Η σύζυγος μάλιστα, εκδήλωσε τη επιθυμία της, ότι θα ήθελε να παιδιά της να είχαν περισσότερα προσόντα, αλλά, η ίδια δεν είχε την οικονομική δυνατότητα να συμβάλλει. Παρόλα αυτά είναι ευχαριστημένη από τις επαγγελματικές επιλογές των παιδιών της.

Στην Τρίτη οικογένεια της εργατικής τάξης, οι γονείς μετέδωσαν στα παιδιά την αξία της εργατικότητας, ανεξαρτήτως εργασιακού αντικειμένου και φύλου, αρκεί να αγαπάνε αυτό που κάνουν. Ο πατέρας, παλαιότερα, συμβούλευε τα παιδιά, να βρουν καλές εργασίες, που απαιτούν προσόντα, ώστε να ζήσουν καλύτερα από ό,τι έζησαν οι ίδιοι οι γονείς. Στην τέταρτη οικογένεια, οι δύο σύζυγοι προέτρεπαν τα παιδιά τους να αποκτήσουν προσόντα και να βρουν καλές εργασίες, χωρίς να επηρεάσουν την κατεύθυνση και χωρίς να λάβουν υπόψιν τους σεξιστικές διακρίσεις.

Στην πρώτη οικογένεια της μεσαίας τάξης, οι γονείς δεν επενέβησαν καθόλου στο ζήτημα της επιλογής της εργασίας των παιδιών, καθώς το θεωρούσαν άκρως προσωπικό. Η μόνη επιθυμία των γονέων, είναι να βλέπουν τα παιδιά ευτυχισμένα, εκτελώντας την εργασία που τα ευχαριστεί. Στην δεύτερη οικογένεια, οι γονείς δίδαξαν στα παιδιά να είναι εργατικοί, σωστοί και επιμελείς στην εργασία τους, και να μην παρεκλίνουν. Στην Τρίτη οικογένεια, μονογονεϊκή, η μητέρα θεωρώντας και η ίδια το ζήτημα της εργασίας ως ιδιαίτερο, τους παρέδωσε την ελευθερία να επιλέξουν μόνοι τους την εργασιακή τους πορεία, χωρίς επιρροή από την διάσταση του φύλου. Και στην τελευταία οικογένεια, οι γονείς, ώθησαν τα παιδιά τους να ακολουθήσουν την εργασία της επιθυμίας τους, αρκεί να τους αρέσει και να εργάζονται με μεράκι.

Παρατηρούμε, από το συγκεκριμένο δείγμα που επεξεργαστήκαμε και αναλύσαμε, ότι δεν προκύπτουν ουσιαστικές διαφορές, όσον αφορά τις οικογενειακές αξίες από την εργατική και μεσαία τάξη, σχετικά με την επιρροή της επιλογή της εργασίας των παιδιών. Το γεγονός ότι δεν έχουν εντοπιστεί διαφορές ως προς το καίριο θέμα που εξετάζουμε, δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν διαφορές ως προς τις μεταδιδόμενες αντιλήψεις ανάμεσα στις δύο τάξεις.

Οι γονείς από την μεσαία τάξη δεν έχουν δώσει ιδιαίτερη έμφαση, ως ίθισται, σχετικά με τη κατοχή θέσεων που απαιτούν ιδιαίτερα προσόντα ή για συγκεκριμένες θέσεις εργασίας, όπως αναφέρεται και στην θεωρία. Αυτό ενδεχομένως να οφείλεται στο γεγονός, ότι οι γονείς από την μεσαία τάξη του δείγματος δεν κατέχουν τα προαπαιτούμενα προσόντα, ώστε να καθοδηγήσουν σωστά τα παιδιά τους στην κατεύθυνση που ενδεχομένως μπορεί να επιθυμούν. Αρκετοί από τους γονείς της μεσαίας τάξης του δείγματος, κατέχουν αντιλήψεις από την εργατική τάξη αλλά διαφοροποιούνται ως προς το είδος εργασίας που εκτελούν.

Επιπλέον, οι γονείς του δείγματος και των δύο τάξεων έχουν μεγαλώσει σε διαφορετική εποχή και έχουν διαφορετικές αντιλήψεις της σύγχρονης εποχής, σχετικά με την παρέμβαση για επιρροή, στο θέμα της επαγγελματικής κατεύθυνσης. Επίσης, παρόλο που από τους γονείς της μεσαίας τάξης, οι περισσότερες μητέρες ασχολούνται με τα οικιακά και δεν εργάζονται, καθώς έχουν διδαχθεί την παρούσα νοοτροπία από την πατρική οικογένεια, εντούτοις, διδάσκουν στα παιδιά τους να είναι εργατικά, να μορφωθούν, και να βρουν μία καλή εργασία της επιλογής τους και ανάλογα με την κλίση τους, ανεπηρέαστοι από σεξιστικές αντιλήψεις, καθώς διαφέρουν οι εποχές.

Επίσης, όπως αναφέραμε και προηγουμένως, οι γονείς από τη μεσαία τάξη, διακρίνονται από τους υπόλοιπους της εργατικής, από το είδος εργασίας, δηλαδή του ελεύθερου επαγγέλματος και όχι ως προς το πολιτισμικό κεφάλαιο, με εξαίρεση τον σύζυγο από τη μία οικογένεια που είναι απόφοιτος πανεπιστημίου, ο οποίος επίσης, δεν άσκησε επιρροή στα παιδιά του στην εργασιακή κατεύθυνση.

Σχετικά με την παράμετρο του φύλου, η οποία λειτουργεί κυρίως στην εργατική κοινωνική κατηγορία, σύμφωνα με την θεωρία, παρατηρούμε από την έρευνα, ότι οι γονείς της συγκεκριμένης κατηγορίας, δεν ακολουθούν πλέον την παρούσα αντίληψη, το οποίο, ενδεχομένως και να οφείλεται στην κουλτούρα της σύγχρονης εποχής. Δεν παύει

όμως να ισχύει και να εφαρμόζεται, ακόμα. Περαιτέρω, κατά την διάρκεια της έρευνας, διαπιστώθηκε ότι, μπορεί οι γονείς και από τις δύο τάξεις, να υποστήριζαν ότι δεν έχουν επηρεάσει τα παιδιά τους στο ζήτημα της αποκατάστασης, παρά μόνο τους έχουν μεταλαμπαδεύσει γενικές κατευθυντήριες γραμμές, εντούτοις, τους έχουν μεταδώσει αξίες που τους έχουν ωθήσει σε συγκεκριμένες κατευθύνσεις, ή σε συγκεκριμένο τρόπο ζωής που αποτελεί δείκτη της τάξης που ανήκουν. Παράδειγμα, σε μία από τις οικογένειες της εργατικής τάξης, η μία η κόρη είχε από μικρή ως όνειρο ζωής την δημιουργία οικογένειας, την οποία και πραγματοποίησε σε μικρή ηλικία.

Επίσης παρατηρήθηκε,, ότι στη μία οικογένεια της μεσαίας τάξης, οι γονείς προτιμούν τα τεχνικά επαγγέλματα, και τα παιδιά τους έχουν ακολουθήσει αυτήν την κατηγορία, χωρίς όμως να έχει προηγηθεί επιβολή ή υπόδειξη, όπως οι γονείς υποστηρίζουν. Παρατηρούμε επομένως, ότι μπορεί οι γονείς, συνειδητά, να μην έχουν καθοδηγήσει τα παιδιά τους σε επαγγέλματα που επιθυμούν οι ίδιοι, παρόλα αυτά μέσα από τις μεταδιδόμενες αξίες, πραγματοποιείται έμμεση καθοδήγηση. Επίσης δεν παρατηρήθηκε από καμία οικογένεια της μεσαίας τάξης χρήση κοινωνικών δικτύων για εύρεση εργασίας, ως πλεονέκτημα έναντι της εργατικής τάξης, σύμφωνα με τους Elli Ginsberg και Super.

Επιπροσθέτως, ανάμεσα στις δύο τάξεις, παρατηρούνται και πανομοιότυπες αξίες και κατευθυντήριες οδηγίες προς τα παιδιά. Λαμβάνοντας ακόμα, υπόψιν το γεγονός, ότι οι γονείς της μεσαίας τάξης προέρχονται από αγροτικές-φτωχικές οικογένειες που έζησαν σε μεταπολεμική περίοδο, είμαστε σε θέση να αντιληφθούμε την αιτία της ομοιότητας των αντιλήψεων ανάμεσα στην μεσαία και εργατική τάξη. Ακόμα οι αντιλήψεις της εργατικής τάξης, τόσο ως προς την εργασία και την οικογένεια, τόσο και ως προς το φύλο των παιδιών ξεχωρίζουν από την παράδοση, λόγω της διαφορετικότητας της περιόδου, παρατηρώντας ταυτόχρονα μία τάση βιοτικής και επαγγελματικής ανόδου. μέσα από τις νεωτερίστικες αντιλήψεις. Ας μην παραλείψουμε να αναφέρουμε το γεγονός, ότι τα λεγόμενα των γονέων και των δύο τάξεων είχαν κάποια σύγκλιση ως προς τις αξίες, καθώς είναι διαποτισμένες από τα σημερινά δεδομένα της κρίσης.

Σχετικά με την ποιότητα της εργασίας, στην πρώτη οικογένεια της εργατικής τάξης, η μητέρα διακρίνει το επάγγελμα του ψυχολόγου (στοιχείο μεσαίας τάξης) λόγω της ψυχικής βοήθειας που παρέχει στους ανθρώπους και επειδή αισθάνεται και ο ίδιος

εσωτερική ηθική ικανοποίηση. Άρα, παρατηρούμε ότι το συγκεκριμένο άτομο στηρίζει την ποιότητα της εργασίας στην χρησιμότητα που προσφέρει το παρόν επάγγελμα στους ανθρώπους. Ως κατάλληλη εργασία για τα παιδιά της δεν είχε αναφέρει κάτι, καθώς πιστεύει ότι το παρόν ζήτημα αφορά τα ίδια τα παιδιά.

Στην δεύτερη οικογένεια η μητέρα των παιδιών προτιμά το επάγγελμα του παιδαγωγού (στοιχείο μεσαίας τάξης) λόγω της επαφής με τα παιδιά, της μεταμόρφωσης ιδεών και απόψεων, και του καλού ωραρίου. Εδώ παρατηρούμε ότι η ποιότητα του εργασίας βασίζεται στο θέμα της μετάδοσης ιδεών σε μικρά παιδιά σε μία προσπάθεια διαμόρφωσης της προσωπικότητάς τους. Συμβολή δηλαδή στην δόμηση της προσωπικότητας του ατόμου. Στην ερώτηση που υποβλήθηκε ως κατάλληλη εργασία για τα παιδιά, δεν απάντησε, καθώς το παρόν ζήτημα, το θεωρεί υποκειμενικό.

Στην Τρίτη οικογένεια, ως καλό επάγγελμα αναφέρθηκε και εδώ το επάγγελμα του ψυχολόγου (στοιχείο μεσαίας τάξης) από την διάσταση της κάλυψης του κενού της επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων. Επειδή, όπως ισχυρίστηκαν οι συγκεκριμένοι γονείς σήμερα έχουν χαθεί οι ανθρώπινες σχέσεις, τα περισσότερα άτομα έχουν ανάγκη από την βοήθεια του ψυχολόγου για να εκφράσουν τους προβληματισμούς τους. Αντικατάσταση των ανθρωπίνων σχέσεων με την συγκεκριμένη ειδικότητα. Και εδώ έχουμε την χρησιμότητα του έργου του ψυχολόγου, αλλά ως αντικατάστασης του κενού που έχει προκαλέσει η αποξένωση των ατόμων (πτυχή έργου συγκεκριμένου επαγγέλματος). Ούτε εδώ απαντήθηκε η ερώτηση σχετικά με το ιδανικό επάγγελμα για τα παιδιά, καθώς θεωρούν ότι το επάγγελμα συνδέεται με τη κλίση, την οποία τα παιδιά γνωρίζουν καλύτερα από τους ίδιους τους γονείς.

Στην τέταρτη οικογένεια, η σύζυγος ξεχωρίζει το επάγγελμα του δικηγόρου (στοιχείο μεσαίας και ανώτερης τάξης), καθώς της αρέσει η ρητορεία και το λέγειν, αλλά ως ελεύθερος επαγγελματίας. Σε αυτήν την περίπτωση, διακρίνεται η ποιότητα της εργασίας στο θέμα του ελεύθερου επαγγέλματος, σε συνδυασμό με το επάγγελμα του δικηγόρου που προσδίδει γόητρο (ρητορία, λέγειν). Ο σύζυγος, από την πλευρά του, προτιμά το επάγγελμα του ξυλουργού (παραδοσιακό επάγγελμα παλαιάς μεσαίας τάξης) καθώς του αρέσει το συγκεκριμένο υλικό (ξύλο). Στην παρούσα περίπτωση, η ποιότητα της εργασίας στηρίζεται στην δημιουργικότητα, ότι δηλαδή από ένα συγκεκριμένο υλικό, δημιουργούνται πολλά χρήσιμα αντικείμενα που διευκολύνουν την ζωή των ανθρώπων.

Ως κατάλληλο επάγγελμα για τα παιδιά, ανέφεραν ότι δε μπορούν να εκφέρουν άποψη, γιατί η επιλογή τους σχετίζεται με τις δυνατότητές τους.

Στην πρώτη οικογένεια της μεσαίας τάξης, ο σύζυγος προτιμά την εργασία του αγρότη, λόγω της επαφής με την φύση, ασυνήθιστη εργασία για σημερινό ελεύθερο επαγγελματία μεσαίας τάξης. Η ποιότητα της εργασίας εντοπίζεται στα προϊόντα που παράγει η φύση, αλλά και σύμφωνα με τον αποκρινόμενο, με την παρούσα εργασία αποκτά όφελος και ο ίδιος ο επαγγελματίας λόγω της επαφής του με την φύση από θέμα υγείας, αλλά και ψυχικής υγείας του ίδιου. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, διακρίνουμε το σπάνιο επάγγελμα για την σημερινή καπιταλιστική βιομηχανική κοινωνία, το οποίο βρίσκεται στην παραμελημένη τοποθεσία της φύσης.

Το επάγγελμα του αγρότη, αντικειμενικά, αντιμετωπίζει και καλύπτει το διατροφικό θέμα μίας κοινωνίας, το οποίο θεωρείται πρωτεύον και πολύτιμο. Ακόμα, αν και αρκετά παραμελημένος και υποτιμημένος σήμερα, καλύπτει ένα πολύ σημαντικό κομμάτι της κοινωνίας και οικονομίας. Το κριτήριο της ποιότητας του αγροτικού επαγγέλματος αναφέρθηκε από τον σύζυγο από άποψης πλεονεκτήματος που αποκτά ο ίδιος ο επαγγελματίας, από θέμα υγείας(καθαρό περιβάλλον) και αισθητικής. Η σύζυγος, από την πλευρά της ξεχωρίζει το επάγγελμα του κτηνιάτρου καθώς της αρέσουν τα ζώα, ή της ζωγραφικής, το οποίο θεωρεί ιδιαίτερα εκφραστικό (επάγγελμα μεσαίας τάξης). Και σε αυτήν την περίπτωση διακρίνουμε το κριτήριο της χρησιμότητας του επαγγέλματος αλλά για την ομάδα που απευθύνεται (ζώα). Στην περίπτωση της ζωγραφικής, διακρίνεται η χρησιμότητα που παράγεται στον δημιουργό του επαγγέλματος (συναισθηματικά οφέλη).

Ως κατάλληλη εργασία για τα παιδιά, ο σύζυγος ανέφερε, ό,τι αρέσει στον καθένα, ενώ η σύζυγος δήλωσε ότι απλά θα ήθελε ο γιος της να γνωρίζει, ερασιτεχνικά, και το επάγγελμα του πατέρα του, να τοποθετεί μάρμαρα, ως οικογενειακό επάγγελμα. Για την κόρη δήλωσε ότι θα επιθυμούσε να είχε ακολουθήσει την κτηνιατρική, όπως άλλωστε ήθελε και το κορίτσι, αλλά ήξερε ότι απαιτείται υψηλή βαθμολογία, οπότε δεν επέμεινε.

Στην δεύτερη οικογένεια, ο σύζυγος δεν ξεχωρίζει κάποιο συγκεκριμένο επάγγελμα, απλά ανέφερε ότι προτιμά πλέον το δημόσιο από θέμα σιγουριάς, και η σύζυγος διακρίνει τις θέσεις του δημοσίου, της τράπεζας, και τις ΔΕΚΟ. Η συγκεκριμένη κατηγορία επαγγελματιών προτιμάται από άτομα της εργατικής τάξης, λόγω ασφαλούς

θέσης και μισθού. Ως κατάλληλο επάγγελμα για τα παιδιά, ο σύζυγος, δεν είχε άποψη, και η σύζυγος ανέφερε για τον γιο της, το επάγγελμα που ήδη εκτελεί και για την κόρη της θα ήθελε να είχε ακολουθήσει την πληροφορική, επειδή είναι πιο σύγχρονο και έχει μεγαλύτερη ανταπόκριση.

Στη Τρίτη οικογένεια, η μητέρα προτιμά τα επαγγέλματα που σχετίζονται με εξαρτημένη εργασία (στοιχείο εργατικής τάξης) προς αποφυγή ρίσκου του ελεύθερου επαγγελματία, αν και η συγκεκριμένη μητέρα εργαζόταν ως ελεύθερος επαγγελματίας (στοιχείο μεσαίας τάξης). Σχετικά με την εργασία των παιδιών δεν ανέφερε κάτι, καθώς το θεωρεί υποκειμενικό. Στην τέταρτη οικογένεια, και οι δύο σύζυγοι διέκριναν τα τεχνικά επαγγέλματα (τα οποία ασκούνται περισσότερο από την εργατική τάξη) με την αιτιολογία ότι συμβάλλουν στην σταθεροποίηση της οικονομίας, και είναι πιο παραγωγικά και δημιουργικά από τα υπόλοιπα, και εκφραστικά για τους δημιουργούς τους. Το κριτήριο διάκρισης επομένως σε αυτήν την περίπτωση είναι τα οφέλη που παράγουν στην οικονομία και την κοινωνία γενικότερα, αλλά και την ικανοποίηση που προσδίδουν στον δημιουργό (διττή ικανοποίηση). Ως κατάλληλο επάγγελμα για τα παιδιά, δεν είχαν να δηλώσουν κάτι, καθώς εξαρτάται από την κλίση τους.

Παρατηρούμε ότι από τα επιχειρήματα που αναφέρθηκαν από τους γονείς της εργατικής τάξης και της μεσαίας τάξης, για την ποιότητα της εργασίας, ορισμένα στοιχεία, όπως, είδος εργασίας (εξαρτημένη, ελεύθερος επαγγελματίας), δημόσιος υπάλληλος, κύρος, ασφάλεια θέσης και μισθού, σχετίζονται με τα δεδομένα της θεωρίας, αν και στηρίζονται σε υποκειμενικές εκτιμήσεις. Καινούργια στοιχεία που προκύπτουν από την έρευνα για την ποιότητα της εργασίας, τα οποία βασίζονται σε υποκειμενικές εκτιμήσεις, αναφέρονται σε προτιμήσεις του αντικειμένου ενασχόλησης, σε οφέλη που προσφέρει στον ίδιο τον ενασχολούμενο στην ψυχική υγεία του και γενικά στην υγεία του, και στην χρησιμότητα που προσφέρει στην κοινωνία.(ξυλουργός, αγρότης, κτηνίατρος, ψυχολόγος, τεχνικά επαγγέλματα γενικότερα).

Ακόμα, μία αξιοπρόσεκτη παρατήρηση, είναι το γεγονός ότι από τους γονείς του δείγματος, υπήρξε αναντιστοιχεία των εργασιών που θεωρούν καλές σχετικά με την τάξη στην οποία ανήκουν. Δηλαδή, παρατηρήθηκε οι γονείς της εργατικής τάξης να θεωρούν ως καλά επαγγέλματα και να προτιμούν ειδικότητες της μεσαίας τάξης, και αντίστοιχα οι

γονείς της μεσαίας τάξης να ξεχωρίζουν ως καλές εργασίες, τις εργασίες της εργατικής τάξης, ή παραδοσιακά επαγγέλματα της παλαιάς μεσαίας τάξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Συμπέρασμα

Από τα ευρήματα της εμπειρικού πεδίου, σχετικά με τα στοιχεία που έχουν συλλεχθεί από τους γονείς των οικογενειών της εργατικής και της μεσαίας τάξης, κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων, θα λέγαμε, ότι δεν συμπίπτουν απόλυτα με τα δεδομένα της θεωρίας μας, όσον αφορά το θέμα των οικογενειακών αξιών, ως μέσο προσανατολισμού των παιδιών σε συγκεκριμένες εργασίες. Από τα λεγόμενα των γονέων και των δύο τάξεων είμαστε σε θέση να αντιληφθούμε και να συμπεράνουμε, ότι πολλές φορές, οι αντιλήψεις, αξίες και ο τρόπος ζωής γενικότερα, δεν επιβεβαιώνουν την κοινωνική κατηγορία, η οποία συνήθως ωθεί σε ανάλογη εργασιακή κατεύθυνση τα παιδιά.

Οι γονείς και των δύο τάξεων μετέδωσαν στα παιδιά τους, γενικές αρχές εργασιακού προσανατολισμού, με κύριο σκοπό την ανάπτυξη της κρίσης τους, ώστε να είναι ικανοί να επιλέξουν με δική τους πρωτοβουλία την εργασία που επιθυμούν. Οι γενικές αρχές στις οποίες βασίζονται οι οικογένειες, να υιοθετήσουν τα παιδιά τους για την κατεύθυνση του επαγγέλματός τους, είναι η εργατικότητα, η τιμιότητα, η επιμέλεια, η αγάπη για το αντικείμενο ενασχόλησης και το μεράκι για την εργασία που επιθυμούν, και φυσικά ήταν απαλλαγμένοι από στερεότυπα σε θέματα φύλου, ακολουθώντας το ρεύμα της σύγχρονης εποχής. Η πλειοψηφία των γονέων, ανεξαρτήτως τάξεως, ανέφεραν ότι η εργασία που εξασκεί κάθε άτομο, εξαρτάται από την κλίση που έχει, και τις ανάλογες δυνατότητες, οι γονείς απλά στηρίζουν.

Περαιρέω, οι απόψεις των γονέων του δείγματος σχετικά με τον εργασιακό προσανατολισμό, ήταν επηρεασμένες από τα δεδομένα της σημερινής κρίσης. Η μοναδική διαφορά που παρατηρήθηκε και εντοπίστηκε στις απόψεις των γονέων ανάμεσα στις δύο τάξεις, σχετικά με την εργασία των παιδιών, αναφέρεται στο γεγονός ότι οι περισσότεροι γονείς από την εργατική κατηγορία δήλωσαν, ότι δεν έχουν πρόβλημα για το αντικείμενο της εργασίας που θα ασκήσουν τα παιδιά τους. Τους

ενδιαφέρει μόνο να εργάζονται, σε ό,τι βρουν διαθέσιμο, αντιλαμβανόμενοι την σοβαρότητα της σημερινής καταστάσεως. Οι γονείς από την εργατική τάξη ήσαν πιο ανήσυχοι και προβληματισμένοι από την κρίση της εργασίας, σε σχέση με τους γονείς της μεσαίας τάξης. Παρατηρούμε επομένως, ότι δίνεται έμφαση σε κοινές ηθικές αξίες στον τομέα της εργασίας και από τις δύο κατηγορίες οικογενειών.

Κάτι άλλο επίσης σημαντικό, είναι ότι πολλά παιδιά από τις εργατικές οικογένειες του δείγματος είχαν κάποια ειδίκευση, λίγα βέβαια από πανεπιστήμιο, και τα υπόλοιπα είχαν πιστοποιητικό κατάρτισης.

Το συγκεκριμένο δείγμα οικογενειών εργατικής και μεσαίας τάξης που επελέχθη, δεν θα λέγαμε ότι είναι αντιπροσωπευτικό των δεδομένων της θεωρίας μας. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, δεν παρατηρήθηκαν εμφανείς διαφορές σχετικά με τα πρότυπα και τις αξίες που μετέδωσαν οι γονείς στα παιδιά και από τις δύο τάξεις. Η πλειοψηφία των γονέων της μεσαίας τάξης είναι μικροαστοί, των οποίων οι αξίες και αντιλήψεις συμπίπτουν με τους αντίστοιχους της εργατικής τάξης. Πέραν τούτου, τα όρια και των δύο κατηγοριών των τάξεων δεν είναι ευδιάκριτα μεταξύ τους, τόσο ως προς τις αντιλήψεις τους, όσο και ως προς το επάγγελμά τους.

Ακόμα, ειδικά στην κατηγορία της μεσαίας τάξης δεν παρατηρήθηκε ισχυρή επιρροή στην εργασιακή κατεύθυνση των παιδιών. Σε γενικό επίπεδο, παρατηρείται ότι οι γονείς και των δύο κατηγοριών, θεωρούν τον εργασιακό προσανατολισμό, υποκειμενικό ζήτημα και αφήνουν τα παιδιά να αποφασίσουν από μόνα τους την κατεύθυνσή τους, ως ιδιαίτερο και αποκλειστικό ζήτημα. Επίσης, παρατηρήθηκε ότι οι γονείς της εργατικής τάξης είναι διαποτισμένοι με σύγχρονες αντιλήψεις, τόσο για ζητήματα που αφορούν την οικογένεια, όσο και για ζητήματα που σχετίζονται με την εργασία, σχετικά με τα παιδιά τους, παρόλο που οι ίδιοι οι γονείς είχαν διαφορετικές αντιλήψεις και συνήθειες για την ζωή τους.

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός της μη παρέμβασης για επιβολή απόψεων και από τις δύο κατηγορίες, και ειδικά από τη μεσαία τάξη, καθώς συνήθως, οι γονείς της συγκεκριμένης τάξης, έχουν υψηλές προσδοκίες από τα παιδιά, αλλά και από τις οικογένειες της εργατικής τάξης που οι γονείς επιμένουν τα παιδιά τους να έχουν καλές εργασίες για να βελτιώσουν το επίπεδό τους, ή τουλάχιστον δεν παρατηρήθηκε μετάδοση κοινωνικών αξιών από τους γονείς, στα παιδιά, για άσκηση εργασίας, συνήθως

ανειδίκευτη. Η μετάδοση αξιών που παρατηρήσαμε, σχετιζόταν γενικά με την εργατικότητα και την τιμιότητα για άσκηση της εργασίας της κλίσης και της επιθυμίας τους.

Καθώς έχει παρατηρηθεί μάλιστα, από τις οικογένειες της εργατικής τάξης, κάποιοι γονείς ανέφεραν ότι συμβούλεψαν τα παιδιά τους να αποκτήσουν προσόντα ώστε να βρουν μία καλή απασχόληση για να έχουν ποιότητα ζωής, και κάποιοι άλλοι γονείς της ίδιας τάξης δίδαξαν στα παιδιά τους να είναι απλά εργατικοί και να τους αρέσει τι αντικείμενο που ασκούν. Επίσης, οι γονείς, ειδικά από την εργατική τάξη δεν διακατέχονται από σεξιστικά στερεότυπα, κάτι το οποίο σημαίνει, ή σταδιακή αλλαγή κουλτούρας, ή απλά έτυχε να συμβαίνει στο συγκεκριμένο δείγμα.

Τέλος, όσον αφορά την ποιότητα της εργασίας, αναφέρθηκε το είδος εργασίας, είδος οργανισμού, κύρος, ασφάλεια θέσης και μισθού, αλλά με παρατηρούμενη αναντιστοιχία των εργασιών μεταξύ των δύο τάξεων. Τα κριτήρια από τις εργασίες που αναφέρθηκαν και από τις δύο κατηγορίες, σχετίζονται με τα οφέλη που αποκομίζει ο ενασχολούμενος με το αντικείμενο, καθώς και με την χρησιμότητα του αντικειμένου στην κοινωνία. Τα κριτήρια αυτά βέβαια είναι τελείως υποκειμενικά και πηγάζουν από την προσωπικότητα του κάθε ατόμου. Δεν παρατηρήθηκε διάκριση της ποιότητας της εργασίας βάσει φύλου από καμία οικογένεια, καθώς δεν πιστεύουν ότι υπάρχουν πλέον τέτοιου είδους διακρίσεις.

Οι γονείς και από τις δύο κοινωνικές ομάδες, σε γενικές γραμμές, είχαν απλές, μετριοπαθείς και θετικές απόψεις όχι μόνο για την εργασία και την οικογένεια, αλλά και για την ζωή γενικά. Οι σχέσεις με τα παιδιά τους, σύμφωνα με τα λεγόμενα ήταν καλές και φυσιολογικές, χωρίς διαταραχές και διαπληκτισμούς, σε ήπια επίπεδα. Οι αντιλήψεις τους, όπως αναφέραμε προηγουμένως, δεν σχετίζονται με την τάξη τους, παρά μόνο στον τομέα του επαγγέλματος. Μακροπρόθεσμη επιθυμία τους αποτελούσε η ευτυχία των παιδιών τους, σε λογικά πλαίσια.

Δεν σημειώθηκε κάποιο στοιχείο υπερβολής σχετικά με τις απόψεις και τις εκτιμήσεις τους ως προς τις μεταδιδόμενες αξίες και ιδεολογίες, αντιθέτως, ήταν λογικές και κατανοητές, δίνοντας έμφαση στην προσωπικότητα, κρίση και πρωτοβουλία των παιδιών τους. Φάνηκε να τους ενδιαφέρει περισσότερο η ανάπτυξη υγιούς κρίσης και νοημοσύνης των παιδιών, δείχνοντας εμπιστοσύνη στις επιλογές τους. Κάτι τέτοιο

αναδεικνύει στοιχείο σοβαρότητας που παραπέμπει σε υψηλού επιπέδου συμπεριφορά από την πλευρά των γονέων. Τα παιδιά τους θα είναι σε θέση να ασκήσουν το επάγγελμα της επιθυμίας τους με αγάπη, μεράκι και εργατικότητα, και με αναπτυγμένη κρίση που σημαίνει μακροβιότητα επαγγέλματος, μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων και διατήρηση της ισότητας των εργασιών ανάμεσα στα δύο φύλα.

ΠΗΓΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΗΓΕΣ

A Ηλεκτρονικές διευθύνσεις

Houten, J., Gesthuizen, M., Wolbers, M., www.sciencedirect.com, Intergenerational transmission of occupational status: *The role of voluntary association membership as an emerging compensatory strategy of reproduction*, 24 April 2013, πρόσβαση στις 15/05/13.

Schooler, C., Schoenbach, C., *Social Class, Occupational Status, Occupational Self-Direction, and Job Income: A Cross National Examination*, <http://www.jstor.org/stable/684710>, published by Springer, πρόσβαση στις 16/06/2013, Sociological Forum, Vol. 9, No. 3 (Sep., 1994).

Prasad, M., Perrin, A., Bezila, K., Hoffman, St., Kindleberger, K., Manturuk, K., Smith Powers, A., Payton, A., *Moral and The White Working Class*, <http://www.jstor.org/stable/40210400>, published by: Springer, Sociological Forum, Vol. 24, No. 2 (Jun., 2009), πρόσβαση στις 07/07/2013.

B Άρθρα

Δαλακούρα, Αικ., Συγκολίτου, Ε., Χατζηκαμάρη, Β., *Μοντέλο Δράσεων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού με την Οπτική του Φύλου*, On Demand, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης 2008.

Κουϊμτζή, Ε., Τάζογλου, Ε., *Τα προγράμματα δράσεων και οι καλές πρακτικές: παραδείγματα εφαρμογών*, On Demand ΑΕ, Θεσσαλονίκη 2008.

Μπεξεβέγκης, Η., Παυλόπουλος, Β., *Η Επίδραση των χαρακτηριστικών της οικογένειας στην αξιολόγηση της προσωπικότητας των παιδιών από τους γονείς*, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1998,98-99, Α'-Β.

Παντελίδου-Μαλούτα, Μ., *Φύλο, Κοινωνία, Πολιτική*, ΚΕΘΙ, Αθήνα 2013.

Hattery, A., *Γυναίκες, Εργασία και Οικογένεια: Εξισορρόπηση και Συνύφανση*, On Demand ΑΕ, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης 2008.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βρετάκου, Β., *Ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός στην Ελλάδα*, Παπαζήση, Αθήνα 1990.

Γεωργούλας, Α., *Τροχιές σε σύμπτωση, Αγροτική έξοδος, Κράτος, Αστεακός χώρος εργασίας στην Ελλάδα (1950-1985)*, Gutenberg, Αθήνα 1997.

Κασιμάτη, Κ., *Δομές και ροές, το φαινόμενο της κοινωνικής και επαγγελματικής κινητικότητας*, Gutenberg, Αθήνα 2001.

Κασιμάτη, Κ., *Έρευνα για τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης, Μελέτη 1, Η Επιλογή του Επαγγέλματος*, Θεωρητικές Αναφορές και Εμπειρική διερεύνηση, Αθήνα 1991.

Κασιμάτη, Κ., *Έρευνα για τα Κοινωνικά Χαρακτηριστικά της Απασχόλησης, Μελέτη 1 Η Επιλογή του Επαγγέλματος*, Θεωρητικές Αναφορές και Εμπειρική Διερεύνηση, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1991.

Κασιμάτη, Κ., *Επιλογή Επαγγέλματος, Πραγματικότητα ή Μύθος;* Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, 1^η έκδοση 1989.

Κίντης, Α., *Η Ανώτατη Εκπαίδευση στην Ελλάδα, Ανατομία και σκέψεις για την αναδόμησή της*, Gutenberg, Αθήνα 1980.

Λάζος, Γρ., *Ταξιστικές Θεωρήσεις για τις Εργατικές Τάξεις κατά τον 19^ο αιώνα*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2011.

Μαράτου-Αλιπράντη, Λ., *Η οικογένεια στην Αθήνα: Οικογενειακά πρότυπα και συζυγικές πρακτικές*, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1995.

Μουσούρου, Λ., *Γυναίκα και Απασχόληση, Δέκα Ζητήματα*, Gutenberg, Αθήνα 1993.

Μουσούρου, Λ., *Γυναικεία Απασχόληση και Οικογένεια Στην Ελλάδα και Αλλού*, Ελληνική Κοινωνία 3, Εστία, Αθήνα 1985.

Μουσούρου, Λ., *Οικογένεια και Οικογενειακή Πολιτική*, Gutenberg, Αθήνα 2005.

Μουσούρου, Λ., *Οικογένεια και Παιδί Στην Αθήνα*, Ελληνική Κοινωνία 5, Εστία, Αθήνα 1985.

Μουστάκα, Κ., και Κασιμάτη, Κ., *Η προβληματική της εμπειρικής έρευνας. Δύο εφαρμογές με επίκεντρο το παιδί*, Έκδοση Αετοπουλείο Πολιτιστικό Κέντρο δήμου Χαλανδρίου, Αθήνα 1984, σελ.54-61.

Ντέιβις, Α., *Γυναίκες, Φυλή & Τάξη, Σύγχρονη Εποχή*, Αθήνα 1984.

- Πετμεζίδου-Τσουλουβή, Μ., *Οι κοινωνικές Τάξεις και Μηχανισμοί Κοινωνικής Αναπαραγωγής*, Εκδόσεις Εξάντας, 1987.
- Σακαλάκη, Μ., *Κοινωνικές ιεραρχίες και συστήματα αξιών, Ιδεολογικές δομές στο νεοελληνικό μυθιστόρημα 1900-1980*, Κέδρος, Αθήνα 1984.
- Σολδάτος, Θ., *Η Κοινωνική Τάξη και Το Κοινωνικό Φύλο*, Μάρτιος 2012.
- Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ευ., *Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις*, Ανοιχτή Εκπαίδευση, 2008.
- Στρατηγάκη, Μ., *Το Φύλο της Κοινωνικής Πολιτικής*, Μεταίχμιο, Σεπτέμβριος, Αθήνα 2007.
- Maruani, M., *Γυναίκες, Φύλο, Κοινωνίες, Τί γνωρίζουμε σήμερα*, Μεταίχμιο, Ιούνιος, Αθήνα 2008.
- Mills, W., *Οι Χαρτογιακάδες, Η νέα Μεσαία Τάξη*, Κάλβος, Αθήνα 1970.
- Robson, C., *Η έρευνα του Πραγματικού Κόσμου*, Ένα μέσον για τους κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές, Gutenberg, Αθήνα 1993.
- Watson, T., *Κοινωνιολογία, Εργασία και Βιομηχανία*, Αλεξάνδρεια, Ιανουάριος 2005.
- Willis, P., *Μαθαίνοντας να δουλεύεις, Πώς τα παιδιά της εργατικής προέλευσης επιλέγουν δουλειές της εργατικής τάξης*, Gutenberg.
- Adorno, W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D., and Sanford, R., Harper & Brother, *The Authoritarian Personality*, Studies in Prejudice Series, Volume 1, American Jewish Committee, 1950.
- Coxon, APM., Davies, PM., and Jones, CL., *Images of Social Stratification*, Occupational structures and class, Sage Publications, London, Beverly Hills, Newbury Park, New Delhi, 1986.
- Crompton, R., *Class and Stratification*, Second Edition 1998, Ηνωμένες Πολιτείες.
- Du Bois, *The Philadelphia Negro*, A Social Study, centennial edition, University of Pennsylvania Press Philadelphia 1899.
- Felstead, A., *Changes in the quality and inequalities of work in Britain: new measures and emerging trends, special issue contemporary social inequalities*, 2011.
- Hirszowicz, M., *Industrial Sociology*, Martin Robertson & companies, Oxford 1981.
- Keynes, M., *People and Work*, Open University, 1975.

Keynes, M., *The politics of work and occupations*, Anchor Press Ltd, Tiptree, Colchester, The Open University Press 1980.

Kvale, St., *Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing*, by Sagepublications.inc, printed in the United States of American, 1996.

Myrdal, G., *An American Dilemma, The Negro Problem and Modern Democracy*, Harper & Brother, United States 1944.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Οδηγός συνέντευξης

1)Δημογραφικά και κοινωνικά στοιχεία οικογένειας

- Πόσο ετών είστε;
- Από ποια περιοχή κατάγεστε;
- Σε ποια περιοχή κατοικείτε;
- Είναι δικό σας το σπίτι, ή πληρώνετε ενοίκιο;
- Τι δουλειά κάνετε;
- Πόσα χρόνια είστε παντρεμένοι;
- Πόσα παιδιά έχετε; Τί φύλο έχουν;
- Τί ηλικία έχουν;
- Έχουν τελειώσει ιδιωτικό ή δημόσιο σχολείο; Σε ποια περιοχή;
- Τί έχουν σπουδάσει; Εργάζονται κάπου; Πόσα χρόνια;
- Μένετε μαζί με τα παιδιά σας;
- Είναι παντρεμένα; Έχουν παιδιά, τι ηλικία έχουν τα παιδιά; Μένουν κοντά σας; Σε ποια περιοχή;
- Ποιο είναι το μηνιαίο οικογενειακό και ατομικό εισόδημά σας; Είναι αρκετό για να καλύψετε τις ανάγκες σας;

2)Εκπαίδευση γονέων και παιδιών

- Τί έχετε σπουδάσει; Τα παιδιά σας;(αγόρι-κορίτσι)
- Σε ποια περιοχή (για γονείς και παιδιά)
- Ποιό είναι το πρόγραμμα των σπουδών σας;
- Τι σας ενδιέφερε περισσότερο στο πρόγραμμα των σπουδών σας;
- Πόσα έτη διήρκεσαν οι σπουδές σας;

- Είχατε κάποια απασχόληση παράλληλα; Τα παιδιά σας εργάζονταν παράλληλα με τις σπουδές τους;
- Ήσασταν ικανοποιημένος/η από τους διδάσκοντες και το αντικείμενο;
- Τι θα συμβουλευάτε κάποιον να προσέξει αν ήθελε να ακολουθήσει το συγκεκριμένο αντικείμενο;
- Τί προσδοκίες είχατε από τις σπουδές σας;

3)Εργασία γονέων και παιδιών

- Με τι ασχολείστε; Τα παιδιά σας(αγόρι/κορίτσι); Είστε ευχαριστημένοι από την εργασία των παιδιών σας;
- ποιό είναι το ωράριό σας;(γονείς)
- Πώς βρήκατε αυτήν την δουλειά; Πόσα χρόνια εργάζεστε στην συγκεκριμένη δουλειά;
- Τί είναι σημαντικό στην δουλειά σας; Τί σας αποδίδει ευχαρίστηση;
- Έχετε εργαστεί σε άλλες δουλειές; Αν ναι, πόσον καιρό; Γιατί δεν συνεχίζατε στις άλλες δουλειές;
- Είχε χρειαστεί να διακόψετε στο παρελθόν την δουλειά σας για να ασχοληθείτε με τα παιδιά σας;
- Είστε ευχαριστημένος/η με τις συνθήκες που εργάζεστε;
- Συζητάτε με συναδέλφους σας για τυχόν εργασιακά προβλήματα;
- Τί θα συμβουλευάτε κάποιον για την εργασία; Τί δουλειά θα του προτεινάτε να κάνει;

4) Καθημερινός βίος

- Θα επιθυμούσατε να μου πείτε με ποιον τρόπο αξιοποιείτε τον ελεύθερο χρόνο σας;
- Έχετε κοινά θέματα συζήτησης με τα παιδιά σας;
- Πόσο συχνά συναντιέστε;
- Τί τους συμβουλεύετε;

- Εκφράζετε την γνώμη σας στα παιδιά σας σχετικά με τα ζητήματα που τα απασχολούν;
- Τι είδους βιβλία σας αρέσει να διαβάσετε;
- Σας αρέσει να ταξιδεύετε; Ποια μέρη έχετε επισκεφτεί; Ποιες περιοχές προτιμάτε για διακοπές; Σας αρέσουν οι ορεινές περιοχές ή οι παραθαλάσσιες και για ποιο λόγο;
- Επισκέπτεστε ιστορικά μνημεία;
- Σας αρέσουν οι θεατρικές παραστάσεις; Ποια κατηγορία έργων προτιμάτε;
- Πηγαίνετε κινηματογράφο, αν ναι, τί είδους ταινίες προτιμάτε να παρακολουθείτε;
- Τί είδους μουσική ακούτε;
- Συμμετέχετε σε κοινωνικές εκδηλώσεις(χορούς, εορτές);
- Πραγματοποιείτε συγκεντρώσεις στον χώρο κατοικίας σας;
- Με ποιο τρόπο ενημερώνετε για τις κοινωνικές εξελίξεις;
- Ποιες είναι οι διατροφικές σας συνήθειες; Ασχολείστε με την γυμναστική; Ασκείτε κάποιο είδος σπορ;
- Με ποιον τρόπο μετακινείστε και ποιες περιοχές προτιμάτε να επισκέφτεστε κοντά στο σπίτι σας για ψυχαγωγία;

5) Οικογενειακή ζωή/ρόλοι

- Υπάρχει καταμερισμός εργασιών ανάμεσα στα οικογενειακά μέλη όσον αφορά τις οικιακές εργασίες;
- Θα θέλατε να μου πείτε από ποιο οικογενειακό μέλος λαμβάνονται οι αποφάσεις που αφορούν θέματα του σπιτιού;
- Υπάρχει ισότιμη λήψη αποφάσεων σε οικογενειακά ζητήματα;
- Τι θα συμβουλευάτε κάποιον που θα ήθελε να κάνει οικογένεια;

6) Καταγωγή, ρόλοι και πρότυπα στην οικογένεια

- Από ποια περιοχή κατάγεστε; Σε ποια περιοχή γεννηθήκατε; Πού πήγατε σχολείο; Ιδιωτικό ή δημόσιο;
- Οι γονείς σας με τι ασχολούνται;
- Έχετε άλλα αδέρφια;
- Σας επηρέασαν καθόλου οι γονείς σας στην κατεύθυνση του επαγγέλματός σας;
- Τί σας συμβούλευαν για την οικογένεια και την εργασία;
- Είναι ευχαριστημένοι από τις επιλογές σας;
- Μήπως θα μπορούσατε να μου πείτε αν ξεχωρίζετε κάποιο επάγγελμα και με ποια επιχειρήματα στηρίζετε αυτήν σας την άποψη; Πιστεύετε ότι υπάρχουν επαγγέλματα που διαφοροποιούνται ανάλογα με το φύλο;
- Ποιό επάγγελμα θεωρείτε ότι είναι κατάλληλο για τα παιδιά σας(αγόρι/κορίτσι);
- Ποια είναι τα σημαντικότερα πράγματα που αγοράζετε για σας και την οικογένειά σας;
- Πιστεύετε σε κάποιο θρήσκευμα;

Occupational orientation and influence from the family environment (criterion of good and bad work based on social level, gender and race).

Evangelia Bitou

ABSTRACT

The formation of models and values to a family is significant factor for the occupational orientation to various trades and occupations.

Specific interest seem to have the differences that possible dominate among working class families, middle class families as well as foreign (migrant) families, in connection with occupational orientation of children (boys-girls).

Even more worth mentioning are the differences that exist and are developing in the case of criterion for the quality of work for their children, as much as among working and middle class families and foreign families.

The present study originally at theoritical level examines the various values and patterns that parents cultivate and pass on to their children of both social levels, as well as foreign families. They guide them to different positions of work (employment) depending on social level, gender and race (white-black).

Also it examines the criteria in connection with the quality of work among the social levels that interest us, the gender and race of children.

At practical level the study is based on semi-constructed questionnaire with the use of interview guide. The questions were put to parents of families from social level that interest us and analysis of the findings followed. Then, a comparison of data among the two social levels was made in order to locate possible differences.

The findings of the research process present a different picture in connection with the theoritical facts that have to do with professional orientation of children of working and middle class as well as criteria of working quality.

Parents of both levels from the data we managed to collect, seem to pass on to their children precisely the same values in connection with work orientation, as well as the way of facing work in general.

Keywords: occupational orientation, criteria of working quality, middle and working class, gender, race (white-black).